

Anul XXII (serie nouă), nr. 3 (87) 2025

Mesager bucovinean

Revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindeni

**Catedra de Limba și Literatură
Română a Universității din Cernăuți:
150 de ani de activitate sub patru stăpâniri**

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI – RĂDĂUȚI – CHIȘINĂU

IMAGINI PE COPERTĂ:

Pag. 1: Studenți de la Secția română a Facultății de Filologie a Universității Naționale „Yuri Fedkovici” din Cernăuți, împreună cu șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică, conf. univ. dr. Cristinia Paladian (rândul întâi – la mijloc). Sala de curs „Prof. Grigore Bostan”, Ziua culturii române, 15 Ianuarie 2024

Pag. 2: Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Carol II” din Cernăuți – clădire construită în perioada interbelică. Alături va fi pusă piatra de temelie a actualei biblioteci universitare, rector fiind Ion Nistor

Vedere de epocă

Pag. 3: Lectorul Vasile Levițchi (primul din stânga), poet bucovinean, nume emblematic pentru literele române din regiunea Cernăuți, unul dintre cei mai iubiți profesori care au ținut cursuri pentru studenții de la Secția română (moldovenească) în perioada interbelică, împreună cu colegii de la Catedra de Literatură Ucraineană, la intrarea în clădirea Facultății de Filologie a Universității din Cernăuți (fosta Facultate de Teologie). Primul din dreapta – conf. dr. Mihailo Ivasiuc, scriitor bucovinean, nume emblematic pentru literatura ucraineană locală, absolvent al Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți, care, în tinerețe, a scris versuri și în limba română

Pag. 4: Absolvenți ai Universității de Stat din Cernăuți – Facultatea de Filologie, Secția română, promoția 1976, după examenul de stat, împreună cu profesorul Vitalie Sorbală, șeful Catedrei de Limba și Literatură Română între anii 1974-1979 (în picioare, al treilea din dreapta), conferențiarul Grigore Bostan (al șaselea din dreapta) și lectorul Teodosia Chitari (a patra din stânga)

Editor: Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina,
în parteneriat cu Centrul Cultural Român "Eudoxiu Hurmuzachi"
din Cernăuți și Asociația Social-culturală "Bucovina" din Chișinău

Director onorific: Arcadie SUCEVEANU

Director: Prof. univ. dr. Liviu-George MAHA

Redactor-sef: Ștefan HOSTIUC

**Colegiul
de redacție:** Prof. univ. dr. Mircea A. DIACONU (Suceava)
Prof. univ. dr. Ștefan PURICI (Suceava)
Dr. habil. Constantin UNGUREANU (Suceava)
Conf. dr. Cristina PALADEAN (Cernăuți)
Av. dr. Eugen PATRAȘ, senior editor (Cernăuți)
Jurnalist Maria TOACĂ (Cernăuți)
Arhivist Dragoș OLARU (Cernăuți)
Prof. Nicolai COSTAȘ (Cernăuți)
Dr. Irina VASILE AIRINEI (București)
Ing. Mihai ONCIUL (București)
Ing. Mircea IRIMESCU (Rădăuți)
Prof. Carmen ANDRONACHI (Rădăuți)
Dr. Marian OLARU (Rădăuți)
Publicist Malina ANIȚOAEI (Rădăuți)
Dr. Ion BOTOȘ (reg. Transcarpatică)
Prof. Zinaida PINTEAC (reg. Odesa)

**Design/
Tehnoredactare:** Angela BASARABA,
Maria COSTAȘ

Adresa redacției: Rădăuți, Piața Unirii nr. 67, c. 35-38, cod poștal 725400

Adresa electronică: mesager.bucovinean@gmail.com

Bun de tipar: 2025

Apărut: 2025

Tipărit la: DRUK-ART

Tiraj: 500 exemplare

ISSN 1841-0499

Răspunderea pentru conținutul textelor publicate în revistă
aparține în exclusivitate autorilor.

DEPARTAMENTUL PENTRU
ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Proiect finanțat de Departamentul
pentru Românii de Pretutindeni

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul De-
partamentului pentru Românii de Pretutindeni,
<https://dprp.gov.ro/web/>

Conținutul acestei reviste nu reprezintă poziția
oficială a Departamentului pentru Românii de
Pretutindeni

SE DIFUZEAZĂ GRATUIT

CUPRINS

Editorial

Ștefan HOSTIUC , O catedră în fața istoriei	3
--	---

Moment jubiliar

Irina Airinei , Catedra de limba și literatura română a Universității din Cernăuți la 150 de ani de activitate	4
--	---

Interviu

Conf. univ. dr. Cristinia PALADIAN : „Înființată cu un secol și jumătate în urmă, catedra noastră a avut de îndeplinit un rol esențial în păstrarea și afirmarea identității culturale și naționale în regiune.”	6
---	---

Universitatea din Cernăuți – 150 de ani

Constantin UNGUREANU , Universitatea din Cernăuți sub pavăza Vienei	13
Gheorghe PITEI , Constantin Tomașciuc, primul rector al universității	25
Vladimir ACATRINI , Biblioteca Universității din Cernăuți	28

150 de ani de filologie română la Cernăuți

Elena PINTILEI , Universitarul I. G. Sbiera	31
Dragoș OLARU , Sextil Pușcariu – profesor la Cernăuți (1906-1919)	39
Mircea IRIMESCU , Frământări și înnoiri la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți după Unirea din 1918 (Profilurile: lingvistică, literatură și limbi moderne)	47
Tudor ANDRIEȘ , Student la catedra profesorului Sorbală	53
Arcadie SUCEVEANU , Grigore Bostan – profesorul care ne lipsește	55
Petru GRIOR , Mihai Dăscălescu – de la avocatură spre lingvistică, din Gulag spre catedră	58
Tudor ANDRIEȘ , Profesorul Vasile Levițchi și lecțiile sale de viață și de literatură	61
Vasile CARLAȘCIUC , Profesori de școală înaltă în slujba limbii române	63

Viața studentască

Ionică VASILĂȘ , Studenta Florentina Prostebi – o poveste despre curaj, solidaritate și supraviețuire a limbii române în nordul Bucovinei	67
Florentina PROSTEBI , Drumul meu spre filologia română	69

Destine

Vasile CARLAȘCIUC , Un tânăr în fața istoriei: Sergiu Tabarca și curajul de a fi român	71
---	----

Per aspera ad astra

Micu ACONDREOAIE , Placa memorială a poetului Mihai Eminescu între propagandă și adevăr	74
---	----

Vitrina editorială

Passionaria STOICESCU , Acolo, unde Dumnezeu n-a avut jurisdicție... ..	84
Maria COSTAȘ , Dr. Irina Airinei: Maria Găitan Mozes și identitatea unei generații	86
Semnal editorial: o nouă carte despre literatura română din nordul Bucovinei: „Critice” de Ștefan HOSTIUC	88

Repere de conștiință

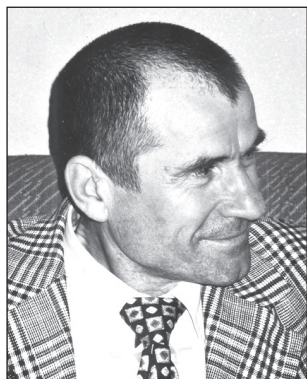
Maria TOACĂ , Împreună, dincolo de timp și funcții	89
---	----

Atelier de creație

Seară de poezie la Tabăra ARC	91
-------------------------------------	----

În memoriam

Ultimul zâmbet al unei gazde generoase: Paraschiva Trandafir (1933-2025)	94
--	----

Ștefan HOSTIUC

O catedră în fața istoriei

Se împlinesc 150 de ani de la înființarea Catedrei de Limba și Literatura Română la Universitatea din Cernăuți. Universitatea a trecut prin mai multe metamorfoze, traversând epoci și regimuri, schimbându-și de patru ori statutul (germană, românească, sovietică, națională) și denumirea, purtând mai întâi nume de suverani – „Franz Joseph” (în timpul Austriei); „Carol I”, „Ferdinand I” și „Carol II” (în timpul României Mari), apoi nume de stat – „Universitatea de Stat din Cernăuți” (în timpul sovietelor), iar mai nou primind numele poetului huțul bucovinean, Yuri Fedkovici.

În 1875, la un secol de la anexarea nordului Moldovei de către Imperiul Habsburgic, Cernăuțiul a fost învrednicit de împăratul Franz Joseph cu o universitate, drept răspuns la insistențele Dietei Bucovinei și ale deputaților români în parlamentul de la Viena, Eudoxiu Hurmuzachi și Constantin Tomașciuc. Aceștia au pledat ca noua instituție să fie românească, asemenea universităților din Lvov (polonă) și Praga (cehă), însă ministerul vienez a decis ca ea să fie germană. Hurmuzachi s-a stins din viață cu un an înainte de inaugurare, iar Tomașciuc a devenit primul ei rector.

Catedra de limba și literatura română a fost încredințată profesorului Ion G. Sbiera (1875–1906), fost elev și continuator al lui Aron Pumnul. După Sbiera, catedra a fost condusă de Sextil Pușcariu (1906–1919), figură marcantă a filologiei române. În perioada interbelică, ea s-a divizat în „Catedra de Limba Română și Dialectele ei”, condusă de Alexe Procopovici, și „Catedra de Literatură Română Contemporană și Folclor”, condusă de Leca Morariu.

După al Doilea Război Mondial, în perioada sovietică, filologia română nu a mai beneficiat de o catedră distinctă. În 1956, în cadrul Facultății de Filologie Romano-Germanice, s-a înființat o secție de „limba și literatura moldove-

nească”, preluată ulterior de Facultatea de Filologie. Cadrele didactice române au fost arondate catedrelor de lingvistică generală sau de literatură universală.

În 1971, la solicitarea profesorilor români, ia ființă „Catedra de limba și literatura moldovenească”, condusă de Evghenia Pavliuc, filolog rus care nu prea stăpânea limba română. În 1974, grație eforturilor lui Mihai Dăscălescu, catedra este preluată de Vitalie Sorbală, dialectolog și spaniolist, fost decan la universitățile din Chișinău și Odesa. După moartea sa subită în 1979, conducerea catedrei revine lui Grigore Bostan, specialist în folcloristică comparată, care va transforma catedra într-un centru de afirmare națională.

În 1983, catedra devine mixtă – de filologie moldovenească și clasică – cooptând latiniști. În 1989, conferențiarul Bostan susține la Moscova a doua teză de doctorat, care-i aduce și titlul de profesor. Tot în acel an, catedra devine nucleul mișcării de deșteptare națională a românilor din regiunea Cernăuți, inițiind înființarea Societății pentru cultura moldo-română (*din 1990 – română*) din regiunea Cernăuți.

În 1991, catedra își schimbă titulatura în Catedra de Filologie Română și Clasică. După moartea subită profesorului Bostan în 2004, conducerea este preluată de Gheorghe Jernovei, urmat de Galina Zahaiska (2013), latinistă nevorbitoare de română, apoi de Cristina Paladian, actuala șefă de catedră (din 2021).

De-a lungul deceniilor, catedra a format numeroși specialiști, profesori, scriitori și jurnaliști, contribuind la păstrarea identității românești în nordul Bucovinei. Astăzi, însă, se confruntă cu un declin vizibil, numărul studenților români scăzând constant. Despre acest parcurs și despre provocările actuale vor vorbi, în cadrul acestei ediții speciale, istorici, filologi și absolvenți ai catedrei.

Irina AIRINEI

Catedra de limba și literatura română a Universității din Cernăuți la 150 de ani de activitate

Simpozionul științific internațional „Probleme actuale de filologie română” organizat de Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți, de Catedra de Filologie Română și Clasică, de Centrul de Filologie Română Comparată „Grigore Bostan” și de Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, proiect finanțat de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, a avut loc în perioada 8-10 octombrie 2025 în Sala Roșie a Universității Naționale „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți și s-a bucurat de o numeroasă participare din rândul cercetătorilor, cadrelor didactice universitare, diplomaților, înaltelor fețe bisericești, reprezentanților mass media, studenților.

După cum se menționează în programul manifestării, au fost prezenți „oaspeți dragi din România, Moldova, reprezentanți ai multor centre academice” care au prezentat comunicări științifice din domenii diferite: literatură comparată, critică și istorie literară, romanistică, etnografie, antropologie, istoria și filosofia religiilor. Un efort remarcabil al întregii echipe de organizare, căreia i se pot aduce binemeritate laude pentru desfășurarea evenimentului: Ruslan BILOSKURSKYI, prof. univ. dr., rector al Universității „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți, Yaroslav REDKVA, conf. univ. dr., decanul Facultății de Filologie, Cristinia PALADIAN, conf. univ. dr., șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a aceleiași prestigioase universități, însoțită de colegii de catedră: asist. univ. dr. Felicia VRÂNCEANU,

asist. univ. dr. Diana CHIBAC, conf. univ. dr. Halina ZAHAIKA, Inesa CHAKAL. În deschidere, au rostit alocuțiuni elogioase la adresa bogatei activități a Catedrei (prima înființată în Universitate acum 150 de ani), prorectorul Irina Osovska, decanul Facultății de Filologie, Yaroslav Redikva, Excelența sa, Alexandru Victor Micula, ambasadorul României la Kiev, dr. Irina Loredana Stănculescu, consulul general al României la Cernăuți, Daniela Petroșel, decanul Facultății de Litere și Științe ale Comunicării a Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava.

Ambasadorul Victor Micula a spus, printre altele: „Pe lista absolvenților acestei universități regăsim sute de corifei ai limbii și literaturii române! Observ că acest simpozion este o îmbinare perfectă a istoriei și tradiției bogate a acestei universități, dar și a acestei Catedre, cu modernitatea, cu racordarea învățământului la provocările majore ale zilei de astăzi și ale zilelor care vor veni.”

Doamna consul general Irina Loredana Stănculescu a evocat pagini strălucite din istoria Universității, remarcând faptul că în principalele etape istorice de dezvoltare ale acestei universități, de-a lungul celor 150 de ani, au terminat studiile serii de absolvenți de o impresionantă anvergură culturală și spirituală, personalități culturale, cadre didactice și absolvenți care și-au legat destinul de această universitate cu justificată mândrie.”

Cu binecuvântarea ÎPS Calinic, acest extrem de important eveniment pentru etnicii

români din nordul Bucovinei, Ținutul Herței și nordul Basarabiei, a primit binecuvântarea de la starețul Sfintei Mănăstiri Putna, Arhimandritul Melchisedec. Aceeași emoționantă încărcătură a transmis-o și Fundația „Credință și Creație”, care prin participarea doamnei Teodora Stanciu, a venit cu donații culturale importante. Părintele arhim. Melchisedec, starețul Mănăstirii Putna, a remarcat faptul că „Împlinirea a 150 de ani de funcționare neîntreruptă a Universității din Cernăuți reprezintă un prilej de evocare a personalităților care și-au legat numele de prestigiul acestei universități, amintim doar pe mitropoliții Bucovinei Teoctist Blajevici, Silvestru Morariu Andreevici și Nectarie Cotlarciuc.”

Cu un mesaj online de apreciere și susținere s-a adresat către participanți istoricul Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române: „Crearea, acum 150 de ani, în Țara de Sus a Moldovei ocupate de austrieci la 1775, a Catedrei de limba română în proaspăt înființata Universitate de acum a dublei monarhii austro-ungare a reprezentat un eveniment extraordinar! Acolo, la Cernăuți, unde a învățat Mihai Eminescu după marea învățătură a unui mare dascăl transilvănean, Aron Pumnul, se crea o Catedră de limba și literatura română, mai târziu, de limbă și civilizație românească, aceasta reușind să se păstreze până astăzi. Mă bucur să știu că în slujirea acestei Catedre s-au aflat profesori extraordinari, dăruiți cu har pentru cultura română, pentru limba română, pentru istoria românilor. Nu demult, Alexandrina Cernov, înainte de a trece în lumea dreptilor, îmi povestea despre valoarea acestei Catedre, despre importanța existenței ei. Îi felicit pe slujitorii de astăzi ai catedrei de limba română a Universității din Cernăuți și le doresc acolo, pe urmele lui Eminescu, să ducă mai departe acest mesaj de cultură înaltă, de limbă neolatină cum e limba noastră și să nu lase să se piardă în uitare aceste mari realizări ale poporului nostru. La mulți ani!”

Prof. univ. dr. Sanda Maria Ardeleanu de la Universitatea din Suceava a remarcat: „Tot

ce înseamnă spațiu românesc pentru noi, cei de la Suceava, cel puțin, este o carte comună. Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu” dovedește faptul că suntem împreună pe subiecte consistente, iar anul acesta, ediția a XVIII-a a colocviului Coșeriu are loc la Cernăuți în zilele de șase-șapte noiembrie. Noi nici nu ne-am gândit să abandonăm Cernăuțiul chiar în aceste condiții de criză, de război. Venim aici. Încercăm să-i susținem pe cei care au nevoie de un cuvânt bun și viața merge înainte, iar aniversarea de 150 de ani a Universității și a Catedrei de limba română și literatura română din Cernăuți, prima catedră a acestei universități, este un eveniment istoric la care participăm cu toată inima.”

Lucrările au continuat pe secțiuni, de-a lungul a trei zile pline de comunicări și dezbateri în cadrul meselor rotunde organizate și moderate exemplar de șefa Catedrei aniversate, a cărei energie pozitivă, transmisă printr-un zâmbet cald, ne-a molipsit pe toți: conf.univ. dr. Cristina Paladian.

Daniela Petroșel (Suceava), Sanda-Maria Ardelean (Suceava), Otilia Hedeșan (Timișoara), Victoria Fonari (Chișinău), Serhii Luchkanin (Kiev), Gheorghită Geană (București), Katarina Kilzer (Wiesbaden, Germania), Dacian Andoni (Timișoara), Adrian a lui Gheorghe (Piatra Neamț), Petra Lindenbauer (Viena, Austria), Radu Creangă (Paris, Franța), Mircea Păduraru (Iași), Lucia Țurcanu (Ipotești), Loredana Cuzmici (Iași), Ioan Dănăilă (Bacău), Irina Airinei (București), Loara Ștefănescu (București), Alina-Georgiana Focșineanu (București), Elena Pintilei (Suceava), Felicia Vrâncianu (Cernăuți), Diana Chibac (Cernăuți), Maria Olar (Suceava), Mircea Bejenar (Suceava), Petru Grior (Cernăuți), Vasile Carlasciuc (Cernăuți), Doina Cernica (Suceava) și încă mulți alți participanți au susținut comunicări științifice pe care, desigur, le vom regăsi publicate în volum. VIVAT, CRESCAT FLOREAT!

Conf. univ. dr. Cristinia PALADIAN

Conf. univ. dr. Cristinia PALADIAN: „Înființată cu un secol și jumătate în urmă, catedra noastră a avut de îndeplinit un rol esențial în păstrarea și afirmarea identității culturale și naționale în regiune.”

Reporter: *Stimată doamnă conferențiar universitar doctor Cristinia Paladian, în acest an aniversar pentru Universitatea din Cernăuți, Catedra de Filologie Română și Clasică celebrează împlinirea unui deceniu și jumătate de activitate academică. Puține catedre din cadrul universității se pot mândri cu o asemenea continuitate. Cum intenționați să marcați acest frumos jubileu?*

Conf. univ. dr. Cristinia PALADIAN: Jubileul de 150 de ani de la înființare reprezintă un moment de profundă semnificație istorică și culturală, un prilej de reflecție asupra tradiției academice și un moment de apreciere a contribuției aduse de generațiile de profesori și studenți la dezvoltarea învățământului și cercetării științifice. Ne-am propus să marcăm această dată aniversară prin organizarea Simpozionului științific internațional „Probleme actuale de filologie română”, sub genericul „Catedra de Limba și Literatura Română a Universității din Cernăuți: 150 de ani de activitate”. Simpozionul va avea loc la Universitatea din Cernăuți, în perioada 8–10 octombrie 2025. Am inițiat un program îndrăzneț, dacă e să luăm în considerare condițiile sociale în care se află țara. Fiindcă suntem în plin război, nu ne-am pus prea mari speranțe că vom putea atrage foarte mulți doritori să participe la eveniment. Am lansat invitațiile, iar răspunsurile primite au întrecut așteptările noastre. Spre marea noastră bucurie, avem înscriși la simpozion 72 de participanți din 7 țări ale Europei. Bineînțeles, cei mai mulți participanți

sunt din universitățile din România și Moldova, dar avem comunicări și din alte centre universitare europene. Dacă ar fi să ilustrăm geografia comunicărilor științifice, la simpozion s-au înscris profesori de la: Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (cel mai apropiat partener al catedrei noastre), Universitatea din București, Universitatea „A. I. Cuza” din Iași, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău), Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea Liberă Internațională din Moldova (Chișinău), Universitatea Tehnică a Moldovei (Chișinău), Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București, Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” al Academiei Române (București), Institutul „Bucovina” al Academiei Române (Rădăuți), Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hașdeu” din Chișinău, Institutul de Romanistică din cadrul Universității din Viena, Departamentul de Studii Românești al Universității din Strasbourg, Universitatea Centrală Lancashire din Preston. Acest interes larg pentru participarea la simpozion arată clar prestigiul științific și deschiderea internațională a evenimentului.

Rep.: *Ce ne puteți spune despre istoricul catedrei și despre titularii care i-au conferit identitate de-a lungul timpului?*

C. P.: Catedra, al cărei prim titular a fost Ion a lui Gheorghe Sbiera (1875–1906), a traversat de-a lungul anilor perioade de afirmare și de restrângere, în funcție de contextul istoric. În perioada habsburgică, funcția decisivă a catedrei a fost de a conferi limbii și literaturii române statutul de disciplină universitară – moment de o importanță deosebită pentru spiritualitatea românească din Bucovina. Înființată cu un secol și jumătate în urmă, catedra noastră a avut de îndeplinit un rol esențial în păstrarea și afirmarea identității culturale și naționale în regiune.

În primele decenii ale secolului al XX-lea, 1906–1919, postul de titular al catedrei a fost ocupat de renumitul lingvist Sextil Pușcariu, unul dintre cei mai importanți filologi români ai secolului al XX-lea, cunoscut pentru contribuțiile sale la elaborarea *Dicționarului limbii române*. Sextil Pușcariu a promovat la catedră tendința de instituționalizare a cercetărilor științifice, contribuind semnificativ la dezvoltarea studiilor de limba și literatura română, activitate care a avut o influență decisivă asupra tineretului studios și a contribuit la formarea unor cercetători în domeniul filologic precum Alexe Procopovici, Ilie Torouțiu, Leca Morariu, Constantin Loghin, care și-au desfășurat activitatea științifică în perioada interbelică, după plecarea profesorului Sextil Pușcariu la Universitatea din Cluj.

În perioada românească studierea limbii și literaturii române era asigurată de două catedre: Catedra de Limba și Literatura Română, continuatoarea catedrei înființate la 1875, condusă de Alexe Procopovici (1919–1938), și Catedra de Literatură Modernă și Folclor înființată în 1921 de Leca Morariu care a fost titularul ei până la desființare în 1940. Continuând tradițiile cercetării științifice inaugurate de Ion G. Sbiera și Sextil Pușcariu, profesorii celor două catedre au promovat cercetarea academică a limbii, literaturii și culturii tradiționale românești, implicându-se totodată în elaborarea manualelor de curs destinate studenților și în consolidarea formării universitare în spiritul valorilor naționale.

În perioada postbelică, autoritățile sovietice nu au considerat necesară menținerea catedrei. Studiile în română au fost restricționate, după 1944, catedrele de limba și literatura română au fost desființate. Predarea în limba română a fost eliminată din cursul universitar, fiind înlocuită cu limba rusă. Abia în anul 1954, la Institutul Pedagogic din Cernăuți, iar din 1956 la nou-înființata Facultate de Filologie Romano-Germanică a Universității din Cernăuți, a fost deschisă secția de limba și literatura „moldovenească”. Specialitatea a fost denumită „limba și literatura moldovenească”, fiind separată artificial de limba română, iar programele educaționale erau adaptate cerințelor oficiale. Reapariția timidă a studierii limbii și literaturii „moldovenești” a fost determinată de existența în regiune a unui număr considerabil de școli cu predare în limba română (atunci „moldovenească”), care necesitau formarea cadrelor didactice instruite în conformitate cu directivele ideologice ale regimului sovietic. Secția de limba română a funcționat inițial cu lectori afiliați altor catedre. Limba română era predată de lectori ai catedrei de limbi romanice. Între 1955–1957, limba română a fost predată de A. V. Moisei și A. P. Bateha, urmași în post de Mihai Dăscălescu și Nicolae Corcinschi. Predarea literaturii române era asigurată de lectorii catedrei de literatură universală: Alexandru Sadovnic, Vasile Levițchi și Grigore Bostan. Cercetarea și promovarea culturii „moldovenești” erau supravegheate și limitate ideologic. Textele literare selectate pentru studierea literaturii române reflectau orientarea politică, însă profesorii universitari au jucat un rol esențial în păstrarea și transmiterea valorilor autentice ale culturii române. Tensiunea dintre ideologie și tradiție, alături de contribuția decisivă a dascălilor, a jucat un rol esențial în păstrarea și consolidarea conștiinței lingvistice și culturale românești la Universitatea din Cernăuți.

Abia la începutul anilor '70 a fost înființată Catedra de Limba și Literatura Moldovenească. Primul ei titular a fost conf. univ. dr. Evghenia Pavliuc, specialistă în filologia rusă, înlocuită curând de profesorul universitar doc-

tor habilitat Vitalie Sorbală, specialist în domeniul dialectologiei romanice și geografiei lingvistice românești. După moartea subită a profesorului Sorbală, conducerea catedrei a fost preluată în 1979 de conf. univ. dr. Grigore Bostan, care, după susținerea celui de-al doilea doctorat la Moscova (1989), a devenit doctor habilitat. El a avut o contribuție importantă la dezvoltarea catedrei. Profesorul Bostan a fost membru de onoare al Academiei Române, membru al Academiei de Științe din Ucraina și membru al Societății Academice Dunărene din America. A condus catedra în perioada 1979–2004. În acest timp direcțiile științifice ale catedrei au fost concentrate pe studii comparatiste. Gr. Bostan a propus un nou traseu al investigațiilor științifice: studierea relațiilor folclorice și literare româno-slave, propunând o metodă proprie de cercetare, bazată pe „confruntarea prin suprapunere”, demonstrând astfel „persistența multiseclară a elementelor definitorii ale spiritualității românești în spațiul Carpato-Nistean”. La buna funcționare a catedrei a contribuit întregul colectiv format din dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, specialistă în istoria literară și traductologie, prof. univ. dr. Lora Bostan, specializată în comparatistică, conf. univ. dr. Ilie Popescu, specialist în dialectologie și lexicologie, conf. univ. dr. Gheorghe Jernovei și lector univ. Teodosia Chitari, autori ai mai multor manuale de „Limba română” pentru clasele 5–11 ale instituțiilor de învățământ mediu general, lector univ. Ștefan Hostiuc, lingvist, istoric și critic literar.

Între anii 2004–2013 titularul catedrei a fost conferențiarul Gheorghe Jernovei. Domnia sa a continuat cele mai bune tradiții ale catedrei în consolidarea relațiilor științifice și culturale dintre catedra de filologie română și clasică de la Universitatea din Cernăuți cu structuri similare din România, Moldova, Germania și din alte țări.

Din iulie 2013 până în ianuarie 2021, catedra a fost condusă de conf. univ. dr. Halina Zahaiska, specialistă în filologie clasică. Eu am fost aleasă șefă de catedră în februarie 2021.

Rep.: *Așadar, catedra pe care o conduceți este una mixtă, asigurând predarea cursurilor*

și seminarelor nu doar de limba și literatura română, ci și de limba latină. Vă rugăm să ne vorbiți despre colectivul pe care îl coordonați, despre realizările în plan educațional și despre roadele cercetării științifice.

C. P.: Din 1983 catedra este, cum ați spus, mixtă, în sensul că în acel an a avut loc o reformă instituțională în urma căreia s-a desființat Catedra de Lingvistică Generală. Profesorii de limba latină ai acelei catedre au fost integrați în colectivul Catedrei de Limba și Literatură Moldovenească, formând secțiunea de limbi clasice. În urma acestei reorganizări, denumirea catedrei a fost modificată în Catedra de Filologie Moldovenească și Clasică, care, în anul 1991, și-a schimbat denumirea în Catedra de Filologie Română și Clasică, adaptându-se noilor realități politice și culturale. În ceea ce privește predarea cursurilor, trebuie să clarificăm modul de funcționare al secțiilor catedrei. Secția de limba și literatura română are un statut și un profil distinct, contribuind la realizarea programelor educaționale la specialitatea „Limba și literatura română”, la finalizarea cărora studenții devin specialiști în domeniu – profesori de limba și literatura română. Iar secția de filologie clasică asigură doar predarea disciplinelor „Limba latină” și „Limba greacă” în cadrul unor programe educaționale ale Universității din Cernăuți precum „Limba și literatura ucraineană (română, engleză, franceză, germană)”, „Teologie”, „Culturologie”. Ea nu formează specialiști în domeniul limbilor clasice. Așa că rolul decisiv în afirmarea catedrei este al secției de filologie română.

Rep.: *Vă rugăm să ne vorbiți despre colectivul pe care îl coordonați, despre realizările în plan educațional și despre roadele cercetării științifice.*

C. P.: În prezent, colectivul catedrei este format din cinci cadre didactice – trei specialiști de limba și literatura română și doi – de limbile latină și greacă. Activitatea catedrei se concentrează pe cercetarea problemelor actuale ale filologiei române și clasice, precum și ale procesului literar din Bucovina, ținând cont de noile abordări în studiul creației scriitorilor în context contemporan. Obiectul intereselor științifice include, de

asemenea, studiul conceptelor generale ale lingvisticii din Ucraina și România în contextul lingvisticii europene, precum și istoria și teoria traducerii artistice.

Profesorii catedrei au participat și participă activ la realizarea mai multor proiecte științifice internaționale, menite să dezvolte filologia și cooperarea academică, precum proiectul științific „proDrum” (1999–2002), în colaborare cu colegii de la Universitatea din Leipzig, care s-a finalizat prin publicarea monografiei *Gesprochen Rumänisch in der Ukraine. Soziolinguistische Verhältnisse und linguistische Strukturen (Limba română vorbită în Ucraina: condiții sociolingvistice și structuri lingvistice*, Leipzig, 2004). Un alt proiect care merită să fie menționat aici a fost „Limbă și identitate” (2003–2006), realizat tot în colaborare cu colegii noștri de la Universitatea din Leipzig. Și acest proiect s-a finalizat cu tipărirea unei monografii (*Sprachliche Individuation in mehrsprachigen Regionen Osteuropas. II. Ukraine / Individualizarea lingvistică în regiunile multilingve din Europa de Est*. Vol. II. *Ucraina*, Leipzig, 2009). Un alt proiect important a avut ca titlu „Ucraina–România: cooperare transfrontalieră în contextul proceselor de integrare europeană” (2006–2007). În cadrul lui a fost organizată la Cernăuți o conferință științifică internațională (17–18 aprilie 2007) ale cărei lucrări au fost tipărite într-o broșură separată: *Materialele conferinței științifice internaționale ca rezultat al cercetărilor fundamentale din 2006 în cadrul cooperării transfrontaliere* (Cernăuți, 2007). Este interesant de amintit și proiectul nostru din 2022, orientat către spațiul scandinav: „Sprijinul finlandez pentru reforma școlii ucrainene – Învățăm împreună”. Realizarea acestuia a condus la elaborarea manualelor: *Dicționar online româno-ucrainean de termeni matematici pentru clasele I–II ale instituțiilor de învățământ general cu clase cu predare în limba română* (Maximeț S., Vrâncianu F.) și *Dicționar online româno-maghiaro-ucrainean de termeni matematici pentru clasele I–II ale instituțiilor de învățământ general cu predare în limbile minorităților naționale* (Maximeț S., Vrâncianu F., Gaz-

dag V.). Și, ca să dau un ultim exemplu, voi menționa proiectul „Istoria traducerilor în limba română – secolele XVI–XX”, realizat în comun cu Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, cu publicarea monografiei colective *Istoria traducerilor în limba română în secolul XX* (București, 2022).

Rep.: *Dar despre activitatea științifică a studenților ce ați putea să ne spuneți?*

C. P.: Catedra oferă ample oportunități pentru dezvoltarea creativă și științifică a studenților, inclusiv prin activitatea cercurilor științifice și a studiourilor literare. Am în vedere cercul științific „Bogdan Petriceicu Hașdeu” și studioul literar „Mircea Streinu”. Studenții catedrei participă activ la programele de mobilitate academică ERASMUS+, la seminariile științifice studențești anuale „Eminescu”, organizate de Centrul Științific Național „Mihai Eminescu” din Ipotești (din 2016), la Școala de Vară „Actualizarea conceptelor E. Coșeriu”, organizată de Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj (din 2022), precum și la taberele lingvistice anuale din cadrul programului ARC.

În cadrul cooperării transfrontaliere, catedra participă activ la proiectele educaționale „Experiențe educaționale transfrontaliere” și „Reconceptualizare prin participare – Muzeul Mihai Eminescu din Ipotești”, în cadrul cărora studenții și cadrele didactice au oportunitatea de a prelua experiența altor instituții de învățământ superior, de a dezvolta competențe interculturale și de a aprofunda înțelegerea tendințelor globale în educație.

Rep.: *De-a lungul anilor, presa locală a consemnat cu interes întâlnirile organizate de Catedra de Filologie Română și Clasică, care au adus față în față tinerii filologi și scriitorii din nordul Bucovinei. Vă rugăm să detaliați, menționând impactul acestor întâlniri asupra studenților.*

C. P.: Am organizat, de-a lungul anilor, cel puțin de când sunt eu șefă de catedră, numeroase întâlniri cu scriitori, absolvenți ai catedrei noastre. Nu mi-ar ajunge spațiu să vorbesc despre toate aceste întâlniri, dar mă voi opri doar asupra celor mai recente dintre ele. Memorabilă a fost întâlnirea studenților

cu eminentul poet Arcadie Suceveanu, din 8 mai 2024, care a venit la catedră însoțit de alți doi scriitori importanți pentru Bucovina, poetul și criticul literar Ștefan Hostiuc și istoricul literar Dumitru Apetri, toți absolvenți ai Facultății de Filologie a universității noastre. A fost prezentat volumul antologic al poetului Arcadie Suceveanu, *Opera poetică*, îngrijit de bunul său prieten, Ștefan Hostiuc, cu care s-a însoțit de-a lungul întregii sale cariere literare, pornită chiar de pe băncile Facultății de Filologie din Cernăuți, în prima jumătate a anilor 70 ai secolului trecut, unde ambii l-au avut profesor și îndrumător pe poetul Vasile Levițchi. La întâlnire a dorit foarte tare să vină și decanul facultății, profesorul Boris Bunciuc, poet de limba ucraineană, care și-a amintit de primele colaborări literare studențești cu tinerii confrăți de condei români, menționând că primele sale versuri traduse au fost publicate în ziarul „Zorile Bucovinei”, avându-l ca traducător pe Ștefan Hostiuc. Domnul decan a amintit și despre emulația care exista pe timpul studenției sale dintre poeții studenți români și ucraineni și concurența celor două gazete de perete: „Lu-ceafărul” și „Soniacini klarneti”.

O altă întâlnire, ceva mai recentă, a avut loc la începutul acestui an, la 20 februarie 2025, când studenții noștri au fost vizitați de noua cohortă de scriitori români din nordul Bucovinei, membri ai Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, recent reactivată. Alături de studenți au luat loc în băncile sălii de studii scriitorii Nicolae Șapcă, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova (președintele Societății), Doina Bojescu, membră a Uniunii Scriitorilor din Ucraina, Maria Toacă, membră a Uniunii Scriitorilor din Moldova, Gheorghe Ungureanu, Gheorghe Bodnariuc, Vasile Carlașciuc și Vitalie Zăgrea. Evenimentul a fost un prilej de reflecție despre frumusețea și bogăția limbii noastre, despre rolul limbii materne în formarea tinerei generații, dar și despre responsabilitatea fiecăruia din noi de a o păstra și promova. Invitații, majoritatea absolvenți ai catedrei, și-au împărtășit experiențele, provocările creației artistice și modul în care limba maternă le-a influențat viața și opera. Studenții

au avut ocazia să asculte creații literare deosebite, fiecare fiind un mesaj profund despre puterea și valoarea cuvântului.

Aș putea să vorbesc detaliat și despre celelalte întâlniri ale studenților cu scriitori din Ucraina, România și Republica Moldova, dar ca să fiu mai laconică în exprimare, îi voi aminti doar pe cei mai reprezentativi scriitori din spațiul limbii române care ne-au onorat cu vizitele lor la catedră. Aceștia au fost, regretații scriitori Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Vladimir Beșleagă, bineînțeles și Vasile Levițchi, pe care ar trebui să-l punem în capul listei, pentru că a fost și profesor la catedră, și imediat după el – foștii săi studenți, Ilie Tudor Zegrea și Vasile Tărățeanu, veteranul criticii literare, acad. Mihai Cimpoi, poeții șaptezeciști, Ion Hadârcă, Leo Butnaru, mai tânărul Nicolae Spătaru, care a fost studentul nostru și care în ultima vreme a început să scrie și proză foarte bună. Nu vom reuși să-i amintim pe toți scriitorii români care ne-au onorat cu vizitele lor, în diverse perioade de timp. I-am amintit, în general, pe poeții din Basarabia și nordul Bucovine. Dar am avut vizite și din România. Ne-am întâlnit aici cu Ana Blandiana, Carolina Ilica, Constantin Severin, Ion Muscalu, Mircea A. Diaconu, Adrian Dinu Rachieru, regretații Carmen-Veronica Steiciuc, Ion Beldeanu, Ion Cosmei, și câți alții.

Și, ca să ne mai și laudăm puțin, voi aminti în încheiere, că anul acesta, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Bacău, și Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri”, în parteneriat cu Consiliul Județean Bacău și Primăria orașului Târgu Ocna, m-a onorat cu Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru promovarea culturii românești în regiunea Cernăuți. Această distincție nu este doar pentru mine, ci pentru întreaga catedră.

Rep.: *Ce relații dezvoltă catedra dumneavoastră cu instituții similare din România?*

C. P.: Catedra întreține contacte științifice cu universități de prestigiu din România, Moldova și Germania, cu care a semnat acorduri de colaborare. Împreună cu Universitatea din Suceava și Universitatea de Stat din Moldova, începând cu anul 2003 catedra este co-organizatoare a Colocviul de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu”, care se organizează la

fiecare doi ani. La Universitatea din Cernăuți acest colocviu a avut loc în anii 2003, 2013, 2019 și se va desfășura în noiembrie 2025. Cu Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (USV) avem un Acord interinstituțional de parteneriat privind organizarea și funcționarea unui program de studii universitare integrate, ce conduce la diplomă dublă. Programul se bazează pe două direcții de formare complementare: „Limba și literatura română. Literatura universală” (Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți) și „Limba și literatura ucraineană – Limba și literatura română” (Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava). Începând cu acest an universitar, studenții din anul I de la Catedra de Filologie Română și Clasică au posibilitatea a la finalizarea studiilor, în baza situației școlare obținute ca urmare a parcurgerii și respectării programului de studii integrate, să obțină **două diplome**, câte una din partea fiecărei universități – diploma Universității Naționale „Yurii Fedkovych” (Cernăuți) și diploma Universității „Ștefan cel Mare” (Suceava). În 2021, am semnat un acord de colaborare cu Institutul „Bogdan Petriceicu Hașdeu” al Academiei de Științe a Moldovei. Prin acest acord, catedra a devenit co-organizator al conferinței internaționale „Filologia română: realizări și perspective în context european”. De asemenea, catedra colaborează cu Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, filiala Iași, iar în cadrul acestei colaborări, cadrele didactice Crisinia Paladian și Felicia Vrâncianu sunt membri permanenți ai comitetului științific al Simpozionului Internațional anual „Limba, cultura și identitatea românească”. Dar mai avem relații științifice și cu alte instituții din România și Ucraina. Despre ele voi vorbi mai pe larg la Simpozionul pe care îl organizăm cu prilejul jubileului de 150 de ani ai catedrei noastre.

Rep.: *Pe lângă catedră funcționează – sau a funcționat până de curând – un lectorat de limba română destinat cadrelor universitare ucrainene interesate să învețe limba română. Cum colaborați cu acest lectorat și care sunt rezultatele acestei conlucrări?*

C. P.: Da, un asemenea lectorat de limba română există în cadrul Universității din Cernăuți. El a fost organizat de Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava în anul 2013. Catedra colaborează activ cu lectoratul atât în sensul realizării programelor educaționale, cât și în organizarea diferitor evenimente științifice. Profesorii catedrei sunt incluși, în fiecare an, în comisia de examinare a cursanților, pentru evaluarea nivelului lor de cunoaștere a limbii române. La rândul lor, reprezentanții lectoratului fac parte din comisiile de examinare a studenților la examenele finale de licență și de master. Împreună cu lectoratul, catedra a organizat mai multe ediții ale mesei-rotunde „Eminescu în limbile lumii” și Colocviul științific anual „Interferențe lingvistice și culturale la Cernăuți și în lume”. Acest eveniment a reunit specialiști din domeniu și a oferit studenților oportunitatea de a interacționa cu profesioniști, aprofundându-și cunoștințele și înțelegerea despre diversitatea culturală și lingvistică.

Rep.: *Doamnă conferențiar, ați fost distinsă de Consulatul General al României la Cernăuți cu Titlul de Excelență, fapt care demonstrează performanța în activitatea dumneavoastră de șefă de catedră, dar și în activitatea catedrei înseși. În ce măsură catedra beneficiază de sprijinul misiunii diplomatice române din Cernăuți.*

C. P.: Ne bucurăm de întreaga susținere din partea misiunii diplomatice române la Cernăuți. Cu sprijinul Consulatului General al României și, în special, al doamnei Consul General, dr. Irina Loredana Stănculescu, catedra a fost dotată cu mijloace tehnice de mare folos pentru activitate în sălile de curs. Trecerea prin pandemia de COVID-19 și începutul războiului au condus la transferul activităților educaționale în mediul online. În acest context, în cadrul programului „Învățământul universitar în limba română”, studenții și profesorii catedrei au primit laptopuri din partea Departamentului pentru Românii de Pretutindeni, fapt ce a facilitat continuarea activităților academice în condiții optime. Consulatul s-a implicat în dialog cu instituțiile din România privind acordarea de burse studenților de la

catedră. Prin străduința Doamnei Consul, au fost susținuți financiar studenții care nu dispuneau de resursele necesare pentru achitarea taxelor de școlarizare. Sprijinul constant al Consulatului General al României la Cernăuți reprezintă o dovadă concretă a preocupării statului român față de păstrarea și dezvoltarea învățământului universitar în limba română din nordul Bucovinei.

Rep.: *La sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90, Catedra a fost cea care a inițiat renașterea mișcării asociaționiste în cadrul comunității istorice românești din Bucovina. Primul președinte al Societății pentru Cultura Românească a fost profesorul Grigore Bostan, pe atunci șeful catedrei. Această tradiție a fost tot mai puțin continuată de succesorii săi, până la dispariția completă. Dumneavoastră, în ce măsură vă implicați astăzi în activitatea mediului asociativ românesc din regiune?*

C. P.: Da, e adevărat, ba chiar am putea să spunem că societatea civilă românească a luat ființă aici, la catedra noastră, spre sfârșitul perestroicii lui Gorbaciov. De atunci și până acum, membrii catedrei s-au străduit să sprijine mișcarea asociaționistă a românilor bucovineni. Cu câțiva ani în urmă, eu însumi am fost aleasă președintă a organizației non-guvernamentale

„Centrul Cultural Român Eudoxiu Hurmuzachi din Cernăuți”, care, anul acesta, sărbătorește un deceniu de slujire a comunității românești. În acest scurt interval, Centrul a făcut multe lucruri importante pentru comunitate. Spre exemplu, anul acesta m-am ocupat personal, ca președintă a Centrului, de refacerea plăcii memoriale a poetului nostru național, Mihai Eminescu, pe clădirea fostului Liceu Superior de Stat în care fiul căminarului din Ipotești și-a făcut studiile gimnaziale, formându-se ca poet. Noua placă a fost dezvelită solemn de Ziua Limbii Române, la 31 august curent...

Rep.: *Revista noastră va reflecta pe larg acest eveniment...*

C. P.: Atunci eu mă opresc aici și vă doresc mult succes la oglindirea în revistă a activității mediului asociativ. Căci numai așa ea va ajunge să fie cunoscută de mai multă lume, rămânând consemnată și pentru viitorime.

Rep.: Vă mulțumim, doamnă conferențiar Cristinia Paladian, pentru disponibilitatea și generozitatea cu care ați răspuns întrebărilor noastre. Vă dorim succes deplin în nobila și exigenta misiune pe care o îndepliniți la conducerea prestigioasei Catedre de Filologie Română, ajunsă astăzi la venerabila vârstă de un secol și jumătate.

*Simpozionul „Catedra de Limba și Literatura Română a Universității din Cernăuți – 150 de ani de activitate”.
Cernăuți. Sala Roșie a Universității, 8 octombrie 2025*

Sursa: Site-ul catedrei

Constantin UNGUREANU*

Universitatea din Cernăuți sub pavăza Vienei

Înființarea Universității din Cernăuți

În anul 1867, Monarhia Habsburgică a fost reorganizată în Monarhia Austro-Ungară. Bucovina a fost inclusă atunci în partea austriacă a imperiului, iar Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș au aparținut la Regatul Ungariei. În provinciile austriece activau atunci 6 universități, dintre care 4 (de la Viena, Praga, Graz și Innsbruck) cu limba germană de instruire. Universitățile din Lvov și Krakovia au trecut la instruire în limba poloneză. La începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea, autoritățile austriece erau dispuse să înființeze noi universități, existând și mai multe solicitări. Reprezentanții Bucovinei de asemenea au solicitat deschiderea unei universități la Cernăuți. În timp ce slovenii, cehii și italienii cereau înființarea unor universități cu limba maternă de instruire, elitele bucovinene au fost de acord cu deschiderea unei universități cu limba germană de instruire la Cernăuți.

După constituirea statului dualist austro-ungar și polonizarea universităților din Galiția, crescuse necesitatea unei universități pentru minoritatea germană din estul monarhiei bicefale. Cernăuțiul era locul cel mai potrivit pentru o astfel de instituție, capitala Bucovinei devenind și centrul Bisericii ortodoxe din

Austria. De asemenea, faptul că Cernăuțiul dispunea de o bibliotecă provincială importantă, iar preconizata Facultate de Teologie Ortodoxă putea fi finanțată din veniturile Fondului Bisericesc, a contat mult pentru a favoriza Cernăuțiul în această chestiune. A existat și un important motiv de ordin propagandistic, prilejuit de aniversarea jubileului de 100 de ani de stăpânire austriacă în Bucovina.

Inaugurarea oficială a Universității din Cernăuți a avut loc la 4 octombrie 1875. La festivitățile cu prilejul inaugurării Universității au participat un număr mare de oaspeți din Monarhia Austro-Ungară, de la mai multe universități germane. Reprezentanții nobilimii și intelectualității românești din Bucovina, fiind nemulțumiți că nu s-a înființat o universitate românească sau cel puțin mai multe catedre la cele trei facultăți cu instruire în limba română, au boicotat festivitățile. Pentru contribuția deosebită la crearea acestei universități, profesorul de drept Constantin Tomașciuc era numit primul rector al Universității din Cernăuți.

Senatul Academic și profesorii Universității din Cernăuți

Pe parcursul existenței Universității austriece la Cernăuți, atât rectorul, cât și decanii erau aleși pentru o perioadă de activitate de un singur an. La alegerea rectorului participau toți profesorii titulari ai Universității. După expirarea termenului de un an de aflare la conducerea universității, fostul rector ocupa în mod automat încă un an funcția de prorector,

* Constantin Ungureanu, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal la Institutul de Istorie a Universității de Stat din Moldova; cercetător științific grad I la Muzeul Național al Bucovinei din Suceava.

asigurându-se astfel o continuitate și o bună administrare în fruntea universității. Funcția de rector avea și o mare importanță politică, fiindcă pe perioada aflării în funcție, rectorul universității devenea simultan și deputat în Dieta Bucovinei.

Primul Senat academic al universității a fost ales la 22 septembrie 1875 și era constituit din 11 persoane, inclusiv 5 români, 5 germani și un ucrainean. Constantin Tomașciuc era numit rector al universității. Profesorii titulari de la fiecare facultate de asemenea anual desfășurau alegerile pentru noul decan, care în anul următor ocupa funcția de prodecan. Fiecare facultate avea încă câte un reprezentant în Senatul academic al Universității, care se numea senator și era ales pentru o perioadă de activitate de trei ani. Astfel, Senatul academic al Universității din Cernăuți era constituit din 11 profesori (rectorul și prorectorul universității, decanii și prodecanii celor trei facultăți și câte un senator din partea fiecărei facultăți). Această modalitate de alegere a Senatului academic asigura reprezentarea proporțională a celor trei facultăți și continuitatea în activitate.

Până în 1900, inaugurarea oficială a noului an de studii și a noului rector avea loc la 4 octombrie, apoi această manifestare s-a desfășurat anual la 2 decembrie. În această zi se desfășura o ședință solemnă, în cadrul căreia vechiul rector prezenta un raport despre activitatea în decursul anului de studiu, care se încheia. În aceeași ședință solemnă, noul rector prelua conducerea universității și prezenta o comunicare științifică, de regulă apropiată de activitatea sa profesională.

Pe parcursul existenței Universității austriece, la Cernăuți au activat 44 de rectori, dintre care 22 germani, 11 români (majoritatea de la Facultatea de Teologie), 9 evrei și 2 ucraineni¹. Până în 1914 au fost aleși 16 rectori de la Facultatea de Filozofie, 14 – de la Drept și 10 – de la Facultatea de Teologie. Deoarece la Facultatea de Teologie erau cei mai puțini pro-

fesori titulari, de mai multe ori au fost aleși decani ai facultății profesorii Eusebiu Popovici (de 6 ori); Constantin Popovici, Isidor de Onciul și Emilian Voiuțchi (de câte 5 ori); Teodor Tarnavski și Vasile de Repta (de câte 4 ori). La Facultatea de Drept, profesorii Friedrich Schuler von Libloy și Friedrich Kleinwächter au fost aleși decani de câte 6 ori, Carl Hiller – de 4 ori. La Facultatea de Filozofie, în perioada 1875-1914 au activat 33 de decani, dintre care 7 profesori au ocupat această funcție de două ori. În Senatul academic al Universității au activat mai mulți ani la rând în calitate de senatori profesorii de teologie Alexie Comoroșan, Constantin Popovici, Isidor de Onciul, Emilian Voiuțchi, Vasile de Repta, Vasile Găină².

În perioada 1875-1918, la Universitatea din Cernăuți au activat în total 127 de profesori titulari și extraordinari, dintre care 15 la teologie, 44 – la drept și 68 – la Facultatea de Filozofie. Din totalul acestor profesori, 87 au fost de naționalitate germani, 20 români (13 la Teologie, 5 la Filozofie și 2 la Facultatea de Drept), 12 evrei, 5 ucraineni, 2 sloveni și un ceh. Marea majoritate a acestor profesori s-au angajat la Cernăuți, fiind transferați de la alte universități austriece, cei mai mulți de la Viena (44), Graz (14), Praga (8) și Innsbruck (7), alți 9 profesori au sosit de la diferite universități germane. Doar la Facultatea de Teologie, toți profesorii au fost bucovineni, dintre care 13 români și doi ucraineni. Perioade îndelungate au lucrat la această universitate profesorii de teologie Constantin Popovici (42 ani), Eusebiu Popovici (33), Emilian Voiuțchi (31); profesorii de la Facultatea de Filozofie Emil Kaluzniacki (39 ani), Isidor Hilberg (37), Stephan Smal-Stocki (34), Richard Przibram (31), Alois Handl (30); profesorul de la drept Friedrich Kleinwächter (34 de ani)³.

1 Emanuel Turczynski, *Die Bukowina*, în *Deutsche Geschichte in Osten Europas. Galizien, Bukowina, Moldau*, editat de Isabel Röskau-Rydel, Berlin: Siedler Verlag, 1999, p. 259.

2 Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015, p. 417-421.

3 Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende der Franz-Josephs-Universität in Czernowitz*, Clausthal – Zellerfeld: Pieper, 1955, p. 29-34, 38-39.

Activitatea Universității din Cernăuți

În perioada 1875-1919, Universitatea din Cernăuți cu limba germană de predare a funcționat cu trei facultăți: teologie ortodoxă, drept și filozofie. În primii ani de activitate, la Universitatea din Cernăuți au fost înființate noi catedre la cele trei facultăți, iar corpul profesoral s-a completat cu profesori de la alte universități austriece ori germane. Numărul studenților de la Universitate, însă, a crescut foarte lent. Din cauza frecvenței slabe a universității, au existat mai multe discuții și chiar propuneri de transferare a acestei instituții superioare de învățământ în alt oraș.

În 1879 s-a înființat un curs de farmaceutică la Facultatea de Filozofie a Universității. În deceniile următoare, aceste cursuri au fost frecventate anual de cca. 10-15 studenți. Totuși, din cauza lipsei unei facultăți de medicină, mulți tineri bucovineni plecau în continuare la studii în alte centre universitare. Senatul academic și corpul profesoral al Universității din Cernăuți a revendicat de mai multe ori înființarea unei facultăți de medicină, dar fără succes. De asemenea, Dieta Bucovinei și consiliul orășenesc Cernăuți au cerut să fie completată universitatea cu o facultate de medicină. Deși autoritățile provinciale și locale promiteau de asemenea să aloce bani, în anii următori nu s-a reușit deschiderea unei facultăți de medicină.

Pe parcursul activității Universității, mulți profesori au promovat sau au obținut titluri științifice la Cernăuți, majoritatea absolută în drept. Doar în perioada 1891-1905, 418 persoane au obținut titluri științifice la Universitatea din Cernăuți, dintre care 354 în drept (84,7%), 38 la teologie și 26 la filozofie⁴. În anii din ajunul războiului, anual cca. 60-70 de persoane au promovat la Cernăuți, dintre care peste 50 anual în științele de drept. În anul de studii 1912/13 au promovat 91 de persoane (82 în drept, 6 la filozofie și 3 la teologie)⁵.

4 Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina ...*, p. 319.

5 *Deutschsprachige Quellen zur Geschichte des Bildungswesens der Bukowina um 1900*. Vol. XIII, editori Galina Czeban și Elmar Lechner, Klagenfurt, 2001, p. 96-97.

Începând cu anul 1904, Universitatea din Cernăuți a organizat cursuri populare universitare în principalele orașe din Bucovina, cu scopul de a-i informa pe cetățeni despre noile cercetări și realizări din domeniul științei. Aceste cursuri s-au bucurat de mare succes în rândul populației. În primii ani, astfel de cursuri populare s-au organizat doar la Cernăuți. Bunăoară, în anul de studii 1907/08 s-au ținut 13 cursuri populare universitare la Cernăuți, dintre care 11 de profesori de la filozofie și două cursuri – de profesori de la drept. Aceste cursuri au fost frecventate de funcționari de stat, profesori, învățători, studenți. În anul de studii 1909/10, cursuri populare universitare s-au organizat pentru prima dată la Rădăuți și Siret. Atunci, 12 cursuri din Cernăuți au fost frecventate de 1.746 persoane, la 4 cursuri din Rădăuți au asistat 960 persoane, iar la două cursuri din Siret au fost prezente 427 de persoane. Din anul următor, astfel de cursuri s-au desfășurat și la Suceava. Numărul cel mai mare de participanți la cursuri populare universitare s-a înregistrat în anul de studii 1911/12. Atunci la 14 cursuri populare universitare din Cernăuți au asistat 2.813 persoane, iar 10 cursuri populare din orașele Rădăuți, Suceava și Siret au fost frecventate de 2.289 de persoane⁶.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți

Un rol aparte în cadrul Universității din Cernăuți l-a îndeplinit Facultatea de Teologie Ortodoxă. Învățământul teologic a avut o importanță deosebită pentru pregătirea viitorilor preoți din Bucovina. În perioada 1786-1818, la Cernăuți a funcționat Școala clericală, care a fost absolvită de cca. 500 de persoane (cei mai mulți în anii 1804-1809). După un interval de aproape 10 ani, la 4 octombrie 1827, la Cernăuți era inaugurat Institutul de Teologie. La acest Institut au activat perioade îndelungate profesorii Ștefan Tarnovietchi, Ioan Tomiuc, Nicolae Hacman, Constantin Popovici, Vasile Ianovici, Ioan Calinciuc, Ioan Hacman, Vasile

6 *Deutschsprachige Quellen ...*, vol. XIII, p. 82, 92-93.

Ilasievici, Vasile Mitrofanovici. În decurs de 48 de ani de activitate (1827-1875), Institutul de Teologie din Cernăuți a fost absolvit de 496 de persoane⁷.

Facultatea de Teologie s-a constituit prin încorporarea Institutului de Teologie și încadrarea profesorilor de la Institut în noua facultate. Astfel s-a asigurat o continuitate atât a cadrelor didactice, cât și a disciplinelor studiate. Deși oficial limba de instruire era germana, la Facultatea de Teologie multe discipline au fost predate și (sau numai) în română, cu excepția celor de istorie bisericească universală și de drept canonic.

În 1875, Facultatea de Teologie și-a început activitatea cu 6 catedre: studiul biblic și exegeza Vechiului Testament, studiul biblic și exegeza Noului Testament, istoria bisericii, dogmatica și teologia fundamentală, dreptul canonic, teologia practică cu instruire în română. La aceste catedre au fost numiți titulari 6 profesori români de la Institutul de Teologie: Isidor de Onciul, Vasile de Repta, Eusebiu Popovici, Alexie Comoroșan, Constantin Popovici, Vasile Mitrofanovici. În 1877 a fost completată și Catedra de teologie morală, unde timp de 4 ani a fost titular Mihai Călinescu⁸.

În perioada 1875-1919, la facultate au activat în total 15 profesori titulari, dintre care 13 români și doi ucraineni. Profesorii de la această facultate erau personalități bine cunoscute atunci în Bucovina. Decenii la rând au lucrat la această facultate profesorii Constantin Clement Popovici, Eusebie Popovici, Isidor de Onciul, Vasile Tarnavski, Teodor Tarnavski, Vasile de Repta, Vasile Gheorghiu, Vasile Mitrofanovici, Emilian Voiuțchi, Ștefan Saghin⁹.

La Facultatea de Teologie Ortodoxă și-au făcut studiile doar tineri de confesiune ortodoxă, majoritatea fiind de etnie română. La

Cernăuți au studiat și mulți tineri din România și Transilvania, dar și din Bulgaria, Serbia, Bosnia și Dalmatia. Numărul studenților teologi din România s-a mărit brusc în ultimii ani de stăpânire austriacă. În semestrul de iarnă 1911/12, din cei 204 studenți teologi, 99 (48,5%) erau din Bucovina, 72 (35,3%) din România și 10 din Ungaria, dintre care 135 români și 45 ucraineni, iar restul de 24 studenți proveneau din alte țări ortodoxe din Balcani¹⁰.

La Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți au susținut doctoratul și au obținut titluri științifice mai mulți teologi din Bucovina, dar și din România, Transilvania și chiar din unele state din Balcani. Până în 1900, titluri științifice în teologie au obținut 37 de persoane, doar o parte fiind din Bucovina. În perioada 1881-1916, la Facultatea de Teologie din Cernăuți au obținut titluri științifice în total 80 de teologi de naționalitate română, mulți fiind originari din Vechiul Regat, din Transilvania, Banat sau alte teritorii din Regatul Ungariei¹¹.

Facultatea de Drept și Științele Statului

Facultatea de Drept și Științele Statului a fost una din cele mai importante și bine frecventate la Universitatea din Cernăuți. Deja în 1875, la această facultate s-au creat 8 catedre, la care s-au predat următoarele discipline: dreptul roman, dreptul german, dreptul bisericesc, dreptul comercial și cambial, dreptul civil austriac, dreptul constituțional și administrativ austriac, economia politică și statistică. Treptat, numărul catedrelor la această facultate a ajuns la 15. În total, în intervalul 1875-1919 au activat și au condus diferite catedre 51 de profesori din cadrul Facultății de Drept. În perioada 1875-1918, dreptul bisericesc a fost predat de 7 profesori, câte 6 profesori au ținut cursuri de drept civil austriac și drept administrativ. De 5 ori s-au schimbat

7 Constantin Ungureanu, *Facultățile de la Universitatea din Cernăuți (1875-1919)*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 4 (104), Chișinău 2017, p. 88.

8 Constantin Ungureanu, *Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți (1875-1919)*, în „Analele Bucovinei”, 1/2016, Rădăuți – București, p. 50.

9 Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina ...*, p. 334-337.

10 „Oesterreichische Statistik”, ediție nouă, vol. XI, Wien, 1915, caiet III, p. 2-5.

11 Vasile Baltag, *Die Doktorschule für Theologie bei der Universität aus Czernowitz (1877-1918)*, în „Codrul Cosminului”, vol. XX, nr. 2, Suceava, 2014, p. 335-344.

profesorii pentru dreptul roman, dreptul penal, statistică și dreptul procesual civil¹².

Din totalul de 44 de profesori ordinari și extraordinari, care au lucrat la Facultatea de Drept, 18 au sosit de la Viena, 6 – din Graz, 4 – din Innsbruck, 10 – din alte orașe. După naționalități, 35 profesori au fost germani, 6 evrei, doi români (Constantin Tomașciuc și Constantin Isopescul Grecul) și un sloven¹³. Pe parcursul funcționării Universității austriece, din partea Facultății de Drept au fost aleși 14 rectori. Doi profesori de la facultate, Friedrich Schuler von Libloy și Friedrich Kleinwächter, s-au aflat de două ori în fruntea Universității din Cernăuți. De mai multe ori au fost numiți decani profesorii Friedrich Schuler von Libloy și Friedrich Kleinwächter (de câte 6 ori), Carl Hiller (de 4 ori), Julius von Roschmann-Hörburg și Eugen Ehrlich (de câte 3 ori)¹⁴. Constantin Tomașciuc a fost unicul profesor de etnie română, care de 2 ori a fost decan al acestei facultăți.

Deja în primul an de studii, la Facultatea de Drept s-au înscris 104 studenți. În deceniile următoare, Facultatea de Drept a fost cea mai bine frecventată, iar ponderea studenților de la juridică depășea cu mult celelalte două facultăți. Astfel, în anul de studii 1891/92, din totalul de 310 studenți, 206 (66%) erau la drept, iar peste un deceniu, în 1900/01, din 483 de studenți, deja 373 (77%) studiau dreptul. În anul de învățământ 1912/13, din 590 studenți de la drept, 466 erau din Bucovina, 113 din Galiția. După limba maternă, 265 (44,9%) erau germani, 158 (26,8%) ucraineni, 104 (17,6%) români, 49 (8,3%) polonezi. Totodată, 267 (45,2%) studenți erau de confesiune mozaică¹⁵.

La Universitatea din Cernăuți, mulți profesori au susținut teze de doctorat și au obținut titluri științifice, marea majoritate fiind de la Facultatea de Drept. În anii din ajunul războiului, anual cca. 40-50 de persoane au promovat la Cernăuți în științele de drept.

Facultatea de Filozofie

Universitățile din Austro-Ungaria dispuneau și de o facultate filozofică, care cuprindea un spectru larg de discipline științifice, precum filozofie, filologie, istorie, științe ale naturii. Facultatea de Filozofie din Cernăuți a cuprins pe parcurs mai multe secții: filozofie, istorie, filologie și lingvistică, matematică și științe naturale, limbi moderne, fizică, chimie. În anul 1875/76, la Facultatea de Filozofie au fost activate 10 catedre, majoritatea din domeniul socio-uman. Treptat s-au deschis noi catedre, mai ales din domeniul științelor naturale. În ajunul războiului, la această facultate activau 28 de catedre, dintre care 16 din domeniul științelor filologice și istorice, și 12 la științele naturale¹⁶.

O mare importanță au avut catedrele de romanistică și slavistică, pentru limbile română și ucraineană, precum și pentru istoria estului și sud-estului Europei. Titulari la Catedra de limba și literatura română au fost profesorii Ioan Sbiera (până în 1906) și Sextil Pușcariu (1906-1919). La Catedra pentru filologia romană au fost titulari profesorii Theodor Gartner și Mathias Friedwagner. Un profesor emerit a fost Emil Kaluzniacki, care timp de 39 de ani a condus Catedra pentru filologia comparată a limbilor slave. Pentru merite deosebite, Emil Kaluzniacki a fost ales membru al Academiei de Științe din București și Sankt Petersburg. În decurs de 37 de ani (1882-1919), Isidor Hilberg a condus Catedra de limbă latină. Catedra de istoria Austriei a fost condusă de istoricii Ferdinand Ziegler (1875-1900)

12 Constantin Ungureanu, *Facultățile de la Universitatea din Cernăuți (1875-1919)* ..., p. 93.

13 Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende* ..., p. 37-39, 61.

14 Constantin Ungureanu, *Senatul Academic al Universității din Cernăuți (1875-1919)*, în „Țara Fagilor”, vol. XXV, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2016, p. 87.

15 Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina* ..., p. 415.

16 Hugo Weczerka, *Die „Francisco-Josephina“ in Czernowitz. Eine Universität am Ostrand der Habsburger-monarchie*, în *Gelebte Multikulturalität. Czernowitz und die Bukowina*, Frankfurt am Main, 2010, p. 77-78.

și Raimund Friedrich Kaindl (1901-1915). În anul 1912, Ion Nistor a fost numit profesor extraordinar pentru istoria sud-est europeană la Universitatea din Cernăuți.

La Facultatea de Filozofie au funcționat 9 seminare științifice la filozofie, istorie, germanistică, istoria și literatura modernă germane, limba română, limba ruteană, filologia romană, filologia engleză, matematică. Universitatea dispunea de o Grădină Botanică, în apropiere de Grădina Publică.

În perioada 1875-1919, la Facultatea de Filozofie au activat 68 de profesori titulari, dintre care 52 germani, 6 evrei, 5 români, 3 ucraineni. Perioade îndelungate au fost activi la Universitatea din Cernăuți lingviștii Emil Kaluzniacki (39 ani) și Stefan Smal-Stocki (34), profesorul de latină Isidor Hilberg (37), chimistul Richard Przibram (31), fizicianul Alois Handl (30), botanistul Eduard Tangl (29), germanistul Oswald Zingerle (27), profesorul de română Ioan Sbiera (26), istoricii Ferdinand Zieglaue (25) și Wladimir Milkowicz (24 ani)¹⁷.

În primul an de studii 1875/76, Facultatea de Filozofie a fost frecventată de 50 de studenți. Până în anul de studii 1879/80, numărul studenților de la această facultate s-a dublat, ajungând la 104. Însă, în următoarele două decenii, anual s-au înscris la această facultate doar cca. 50-60 de studenți. Numărul studenților de la Facultatea de Filozofie a crescut brusc la începutul secolului XX. Cifra maximală de studenți s-a înregistrat în anul de studii 1912/13, când Facultatea de Filozofie a fost frecventată de 409 studenți (inclusiv 112 studenți), dintre care 309 originari din Bucovina. După confesiuni, cei mai mulți studenți erau mozaici (173), catolici (122) și ortodocși (106), iar după limba maternă, 190 (46,4%) erau germani, 101 (24,7%) ucraineni, 87 (21,3%) români, 27 (6,6%) polonezi¹⁸.

17 Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende ...*, p. 32-34, 38, 61.

18 Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina ...*, p. 416.

Sediul Universității și Biblioteca Universitară din Cernăuți

La momentul înființării, Universitatea nu dispunea de o clădire proprie și temporar a fost plasată în localul Școlii Normale din oraș, obținând jumătate din această clădire. În această parte a clădirii au fost plasate administrația, biblioteca, cabinetele pentru seminare, precum și auditoriile pentru studenți. Aici și-au făcut studiile studenții de la drept și filozofie.

Facultatea de Teologie a fost plasată în corpul din stânga al Reședinței Mitropolitane și a dispus de spațiu suficient, pentru a fi plasate catedrele, auditoriile, seminarele și biblioteca facultății. De asemenea, institutele de științele naturale au fost plasate temporar în corpul din dreapta a Reședinței Mitropolitane, unde era și biserica seminarială. După 1877, în Grădina Botanică a universității s-au ridicat câteva clădiri, utilizate de profesorii și studenții Facultății de Filozofie. În 1883, institutele de chimie, fizică și mineralogie s-au mutat într-un local nou.

În anul 1888, Școala Normală a obținut un nou sediu și a eliberat jumătate din clădirea, unde activa și Universitatea. La 5 noiembrie 1888, Universitatea a preluat în întregime clădirea. Institutele de zoologie și botanică au fost transferate de la Reședința Mitropolitană în localul, unde se afla universitatea și alte institute de cercetare. Obținerea întregii clădiri de la Școala Normală și construcția localurilor pentru institutele de cercetare a rezolvat doar temporar problema asigurării universității cu spațiu adecvat pentru instruire și cercetare. Numărul insuficient de auditorii și cabinete constituia o piedică serioasă pentru buna desfășurare a procesului de instruire. La 16 noiembrie 1906, rectorul Eugen Ehrlich comunica Ministerului Cultelor și Învățământului că, Universitatea dispunea atunci de numai 6 auditorii (o sală pentru 81 locuri, 3 auditorii cu câte 44 de locuri și două cu câte 24 de locuri), adică exista spațiu doar pentru 249 de ascultători sau pentru 1/3 din totalul studenților¹⁹.

19 Чернівецький Університет 1875-1995. *Сторінки історії*, Чернівці: Рута, 1995, p. 18.

La începutul secolului XX, Senatul Universității, Dieta Bucovinei și autoritățile locale din Cernăuți au solicitat de mai multe ori construcția unei clădiri separate pentru Universitate. La 29 decembrie 1903, Dieta Bucovinei a aprobat o subvenție de 250.000 de coroane, pentru o perioadă de 25 de ani, care ar fi urmat să fie utilizată pentru construcția noii clădiri universitare. La 18 noiembrie 1903, Consiliul local Cernăuți a hotărât să procure vechea clădire a Universității și terenul adiacent pentru suma de 450.000 de coroane, care ar fi urmat să fie plătită în 20 de rate anuale. De asemenea, autoritățile provinciale erau dispuse să ofere în mod gratuit, pentru noua clădire a Universității, un teren de lângă strada Transilvaniei, cu suprafața de 18.700 m², care se afla între spitalul provincial și cazarma cavaleriei, vizavi de Grădina Publică. La începutul anului 1905, mitropolitul Vladimir de Repta a solicitat Consistoriului ortodox aprobarea sumei de 100.000 de coroane pentru susținerea construirii noii clădiri a Universității din Cernăuți²⁰.

Deși autoritățile centrale de la Viena au susținut aceste inițiative și s-au purtat mai multe discuții la Viena și Cernăuți, totuși până în 1914 nu s-a luat o decizie concretă privind demararea lucrărilor de construcție. Din această cauză, conducerea Universității a fost nevoită să închirieze mai multe spații din clădirile apropiate, unde s-au desfășurat seminare și au fost plasate mai multe institute. Lipsa unui spațiu corespunzător pentru instruire și cercetare a constituit o piedică importantă, care a îngreunat dezvoltarea Universității din Cernăuți în perioada stăpânirii austriece.

Chiar în ajunul înființării Universității, în ședința din 12 mai 1875, Dieta Bucovinei a acceptat solicitarea guvernului și a aprobat transferarea Bibliotecii provinciale către Universitate. Astfel, Biblioteca provincială s-a transformat în Bibliotecă universitară, donând prin transfer 15.544 de volume și broșuri. În 1875, autoritățile de la Viena au aprobat pentru biblioteca universitară o subvenție de 20.000 florini. Cu acești bani au fost procurate cărți

de specialitate și amenajată biblioteca. Încă în 1875 au fost cumpărate 12.277 de volume pentru noua bibliotecă. La sfârșitul anului 1875, Biblioteca Universității din Cernăuți dispunea de 31.479 de volume, dintre care 15.544 obținute prin transfer de la Biblioteca provincială, 12.277 procurate și 3.653 volume obținute din alte donații²¹.

În primii doi ani de activitate, Biblioteca Universității din Cernăuți a beneficiat de subvenții de la stat în valoare de 28.054 florini. Începând cu 1877, dotația anuală a fost de 6.000 florini, care din 1892 s-a mărit la 7.000 florini, iar din 1897 a constituit 9.000 de florini anual. Acești bani erau destinați în principal pentru procurare de cărți și reviste de specialitate. Până în 1900, costurile pentru întreținerea Bibliotecii Universității s-au ridicat la 436.675 florini, dintre care 224.600 florini s-au cheltuit pentru întreținerea personalului, iar 181.054 florini a constituit subvenția de la stat, utilizată pentru procurarea cărților și revistelor²².

Fondul de carte al Bibliotecii Universitare a crescut continuu. La sfârșitul anului 1899, în Biblioteca Universității erau 27.800 volume despre drept și științele statului, 23.740 disertații, 17.380 diferite programe, 10.600 de istorie, 6.600 pentru științele naturale, 3.200 de teologie, 2.000 de filozofie. Un număr mare de cărți erau la filologia germană (5.160), limbile clasice (4.700), romane (1.300) sau slave (1.300), 1.100 de cărți erau la filologia română²³.

La 18 aprilie 1875, Carl Reifenkugel era numit custode al noii biblioteci universitare din Cernăuți. Personalul bibliotecii era constituit din director, un custode, un scriptor și câțiva lucrători auxiliari. Carl Reifenkugel a condus Biblioteca Universitară din Cernăuți

20 *Deutschsprachige Quellen ...*, vol. XIII, p. 44, 52, 53.

21 *Die k.k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz im ersten Vierteljahrhundert ihres Bestandes. Festschrift hrsg. von Akademischen Senate*, Czernowitz, 1900, p. 127-128, 133.

22 Anton Norst, *Alma mater Francisco-Josephina. Festschrift zu deren 25jährigen Bestande*, Czernowitz: Pardini, 1900, p. 76.

23 *Die k.k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz ...*, p. 135.

timp de aproape trei decenii, până în 1903. Custode al Bibliotecii au fost Ioan Sbiera (în anii 1880-1881) și Johann Polek (din 1881). În 1903-1913, director al Bibliotecii a fost cunoscutul profesor Johann Polek.

La începutul secolului XX, grație donațiilor și achizițiilor de cărți noi, Biblioteca Universitară din Cernăuți a ajuns să dispună de un fond impresionant de peste 200.000 de exemplare. La sfârșitul anului 1904, Biblioteca Universității avea 160.428 de cărți și broșuri în fondul său, dintre care peste 100 mii obținute prin donații, iar 55.598 – cumpărate de către bibliotecă. Către anul 1918, Biblioteca Universității din Cernăuți deținea un fond de cărți de 229.320 exemplare²⁴.

Facultatea de Teologie a dispus de o bibliotecă separată, care se afla în clădirea Reședinței Mitropolitane. Până în 1900, biblioteca de la Facultatea de Teologie a primit anual o subvenție de 1.000 de florini. După 1904, această subvenție s-a mărit la 3.200 de coroane anual. La sfârșitul anului 1899, această bibliotecă dispunea de 7.544 de volume, iar până în 1912, fondul de carte al bibliotecii a ajuns la 12.830 de exemplare²⁵. Către anul 1919, biblioteca Facultății de Teologie deținea cca. 14.000 de volume²⁶.

Studentii de la Universitate

În perioada 1876-1890, la Universitatea din Cernăuți au studiat anual cca. 220-280 de studenți, marea majoritate fiind înscriși la Facultatea de Drept. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, la Universitatea din Cernăuți au studiat anual cca. 310-380 de studenți, adică cu cca. 100 de studenți mai mulți decât în deceniul anterior. Această creștere s-a datorat mai ales numărului mare de studenți de la Facultatea de Drept. În anul de studii 1899/1900, Universitatea din Cernăuți era frecventată de 381 de studenți, inclusiv 292 (76%) la drept, 53 la filozofie și doar 36 – la Facultatea de Te-

ologie²⁷. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, la Universitatea din Cernăuți au studiat doar băieți. Abia după anul 1900, la universitate s-au înscris și studente, mai ales la Facultatea de Filozofie.

La începutul secolului XX a avut loc o creștere rapidă a studenților de la Universitate. Doar în timp de șase ani, numărul studenților de la universitate a crescut de la 381, în semestrul de iarnă 1899/1900, la 698, în semestrul de iarnă 1905/06. La Facultatea de Drept, creșterea a fost de numai 28%, în schimb la teologie numărul studenților aproape s-a triplat. Creșterea cea mai spectaculoasă s-a consemnat la Facultatea de Filozofie (de la numai 38 studenți, în 1899 – la 229, în 1905/1906)²⁸.

Numărul studenților de la Universitatea din Cernăuți a trecut de 1.000, după anul 1910. În anul de studii 1912/13, la universitate învățau 1.194 de studenți (inclusiv 117 studente), dintre care 881 din Bucovina și 203 din Galiția. Cei mai mulți studenți (590 sau 49,4% din total) studiau la Facultatea de Drept, 409 studenți erau înscriși la filozofie, 195 studenți frecventau Facultatea de Teologie²⁹.

Majoritatea studenților erau vorbitori de germană, o bună parte din aceștia fiind de confesiune mozaică. În semestrul de vară 1913, din 1.129 studenți, 424 (37,5%) au recunoscut germana, 302 (26,7%) – româna, 288 (25,5%) – ucraineana și 82 (7,3%) – poloneza drept limbă maternă. După confesiuni, 420 (37,2%) erau ortodocși, 413 (36,6%) mozaici, 160 (14,2%) romano-catolici, 99 (8,8%) greco-catolici, 28 (2,5%) protestanți, 9 armeni.

Studiile la universitate erau cu plată, doar puțini studenți erau scutiți parțial sau în întregime de plata taxelor de studii. Bunăoară, în 1885/86, din 265 studenți, 57 (21%) au fost scutiți de plata taxelor universitare, iar 20 (7%) au achitat doar jumătate din taxă. În semestrul de iarnă 1906/07, din 799 studenți, 157 (20%) nu au plătit taxe de studii, iar 62 (8%) au achi-

24 *Чернівецький Університет. 1875-1995 ...*, p. 20.

25 *Deutschsprachige Quellen ...*, vol. XIII, p. 32, 97.

26 Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende ...*, p. 48.

27 *Die k.k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz ...*, p. 162-168.

28 *Deutschsprachige Quellen ...*, vol. XIII, p. 62.

29 Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina ...*, p. 413-416.

tat doar jumătate din sumă³⁰. Mărimea taxelor de studii nu era stabilă, având o tendință de creștere. În 1890/91, taxa pentru învățământ a fost de 60 florini la Facultatea de Filozofie și 30 florini – la cea de Drept.

În primii ani de funcționare a Universității s-au creat mai multe burse, pentru a-i stimula pe cei mai talentați studenți și a ajuta pe cei cu venituri financiare modeste. Au fost înființate diferite burse studențești, finanțate de stat, de autoritățile provinciale, de fundații și persoane particulare, sau chiar de însuși împăratul Franz Josif. La 13 noiembrie 1875 a fost emisă o decizie împăratească, prin care se instituiau 6 burse ale împăratului Franz Josif, a câte 300 florini, pentru cei mai vrednici studenți din Cernăuți. În 1879 s-au mai creat 3 burse imperiale a câte 300 florini pentru studenții din Cernăuți. La 29 aprilie 1875, Dieta Bucovinei a înființat 6 burse provinciale a câte 100 florini pentru studenți bucovineni. Toate aceste burse se acordau anual celor mai talentați studenți³¹. La Universitate s-au creat și mai multe burse private ale unor persoane bogate sau a unor foști mari proprietari de pământ. Grație contribuției diferitor persoane și instituții, deja în anul 1876 s-au acordat 26 de burse studențești în sumă de 3.840 florini.

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, anual peste 30 de studenți de la drept sau filozofie au beneficiat de diverse burse. Totuși, doar foarte puțini studenți obțineau burse. În 1884/85, la 263 studenți au revenit 27 burse, iar în 1890/91 – 32 la 310 studenți, adică erau asigurați cu burse ceva mai mult de 10% din totalul studenților³². Situația era mai bună la Facultatea de Teologie, unde în 1895/96, din 56 studenți, 47 au obținut burse ori subvenții în principal din partea Fondului Bisericesc.

La începutul secolului XX s-a rezolvat

parțial și problema asigurării celor mai săraci studenți cu locuri de cazare la Universitate. În decurs de un an (1902-1903) s-a construit un cămin pentru studenți. Costurile totale pentru construcția căminului studențesc s-au ridicat la 51.902 coroane. În acest cămin au fost cazați inițial 20 de studenți, în anii următori capacitatea căminului s-a ridicat la 32 de locuri. La 1 noiembrie 1906, în incinta căminului s-a deschis o cantină studențească, înființată cu sprijinul a două fundații private. Deschiderea căminului și a cantinei studențești i-a ajutat pe mulți studenți săraci să-și poată continua studiile la universitate.

După anul 1900 s-a mărit numărul de burse pentru Universitatea din Cernăuți, mai ales pentru Facultatea de Filozofie. Bunăoară, în anul de studii 1902/03, deja 61 de studenți (11 de la teologie, 19 de la drept, 30 de la filozofie) și 7 doctoranzi au obținut burse în sumă de 36.529 coroane. În ultimul deceniu din ajunul războiului, doar un număr redus de studenți (cca. 41-47 anual) au beneficiat de burse. Într-o situație mai bună era Facultatea de Teologie. În anul de studii 1912/13, Fondul Bisericesc a subvenționat studiile la 50 de teologi bucovineni, alți 32 de studenți au beneficiat de cazare în căminul studențesc, 47 (17 de la drept și 30 de la filozofie) au obținut burse în sumă de 21.203 coroane, iar 6 teologi străini primeau burse de peste hotare, în valoare de 10.900 coroane³³.

Societăți studențești la Universitate

Universitatea din Cernăuți s-a remarcat prin viața studențească interesantă. Prima societate academică *Austria* s-a constituit la 17 octombrie 1875, iar la 26 octombrie, cu sprijinul rectorului Constantin Tomașciuc a luat ființă asociația *Sala de lectură academică*. Ambele asociații studențești au fost supranaționale, cuprinzând studenți de diferite etnii și confesiuni³⁴. În anii următori s-au format alte două societăți studențești supranaționale – *Gothia* și *Alemannia*.

33 *Deutschsprachige Quellen ...*, vol. XIII, p. 42, 97.

34 Mihaela-Ștefăniță Ungureanu, *Societăți studențești germane din Bucovina înainte de Primul Război Mondial*, în „Analele Bucovinei”, 2/2004, p. 346.

30 Vasil' Botušans'kyj, Halyna Čajka, *Die Studenten der Universität Czernowitz zur Zeit der österreichisch-ungarischen Monarchie (1875-1918)*, în *Glanz und Elend der Peripherie 120 Jahre Universität Czernowitz*, Bern: Peter Lang, 1998, p. 154.

31 *Die k.k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz ...*, p. 153-154.

32 *Чернівецький Університет. 1875-1995 ...*, p. 27.

La Universitatea din Cernăuți s-au constituit și societăți studențești pe principii etnice sau confesionale. La 10 decembrie 1875 s-a înființat prima societate a studenților români *Arboroasa*. Din 54 studenți români, 44 au intrat în societatea *Arboroasa*. Membrii societății purtau panglici tricolore roșu-galben-albastru și o căciulă roșie. Societatea organiza serate muzicale, conferințe, baluri și excursii, dispunea de un local cu o bibliotecă și o sală de lectură, unde existau ziare și reviste românești din Transilvania și România. Însă, în toamna anului 1877, societatea a fost dizolvată, iar conducătorii ei (Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescu, Eugen Siretean) au fost arestați. Motivul invocat a fost că societatea a primit o subvenție de la ministrul învățământului din România, iar la 12 octombrie 1877, comitetul societății *Arboroasa* a trimis la Iași o telegramă în semn de solidaritate la dezvelirea bustului domnului martir Grigore al III-lea Ghica. Studenții arestați au fost învinuiți de înaltă trădare față de statul austriac. După 11 săptămâni de închisoare preventivă, cei 5 studenți au fost declarați nevinovați și au fost eliberați³⁵.

În 1878 s-a constituit societatea studențească *Junimea*, care a preluat programul național al *Arboroasei*. Membrii societății purtau o panglică de culoare roșu-galben-albastru, așezate orizontal, una peste alta. *Junimea* a fost cea mai longevivă și mai influentă asociație a studenților români de la Universitatea din Cernăuți, a organizat manifestări culturale, conferințe literare, baluri, serate dansante, activități teatrale, concerte. Societatea academică *Junimea* a avut în rândurile sale un număr mare de membri emeriți și de onoare, atât din Bucovina, cât și din Vechiul Regat sau Transilvania³⁶.

La 23 august 1880 s-a înființat societatea militantă *Bucovina*, care prin portul și activitatea sa a avut un pronunțat caracter progerman.

Către sfârșitul anului 1909, unii membri ai societății *Bucovina* au format, după același principiu, o nouă societate militantă – *Moldova*. Membrii ambelor societăți purtau panglici tricolore, dar care se deosebeau prin formă. Ambele asociații au luptat pentru idealul național, dar au adoptat forma exterioară tradițională a societăților studențești germane³⁷.

În mai 1905 s-a constituit societatea academică *Dacia*. Majoritatea membrilor societății proveneau din familii de țărani și și-au pus drept scop de a-i sprijini pe țărani români. Societatea *Dacia* a organizat și a condus un număr mare de locuitori de la sate la expoziția națională de la București din 1906. *Dacia* a susținut curentul democratic, reprezentat de Aurel Onciul și Florea Lupu.

Studenții teologi, cu sprijinul mitropolitului Morariu Andrievici, au înființat o societate la 23 noiembrie 1884. Ea se numea Asociația academico-teologică pentru literatură, retorică și muzică bisericească *Academia ortodoxă* și consta din două secțiuni: una literaro-retorică și una muzicală. Membrii asociației purtau o panglică în culorile tradiționale românești.

În decursul activității Universității, aproape toți studenții români s-au înscris și au activat într-o societate studențească, care au optat pentru cultivarea spiritului național și susținerea membrilor său, au dispus de câte o bibliotecă și sală de lectură, dar fiecare asociație a avut și specificul său de activitate. *Junimea* a pus accentul pe cultivarea membrilor pe terenul literar, *Dacia* a urmărit scopul de luminare a maselor populare, mai ales de la sate, *Bucovina* și *Moldova* au avut un caracter conservator de organizare și au atras atenția la dezvoltarea sportului, iar *Academia ortodoxă* îngrijea de pregătirea specială a membrilor săi. În toamna anului 1908, din cca. 190 studenți români de la Universitate, 75 erau membri ai *Junimei*, 55 – în *Academia ortodoxă*, 25 – în *Bucovina* și 21 – la *Dacia*³⁸.

35 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București: Humanitas, 1991, p. 231-232, 240-248.

36 Anghel Popa, *Societatea academică "Junimea" din Cernăuți*, în „Revista Istorică”, tom VI, nr. 5-6, București 1995, p. 543-544.

37 Simina-Octavia Stan, *Societăți culturale românești din Bucovina până la Primul Război Mondial*, în „Analele Bucovinei”, anul XI, 2/2004, p. 340-341.

38 George Tofan, *Societățile studențești*, în „Viața Românească”, an III, nr. 12/2008, p. 440.

Studentii de alte etnii de la Universitate s-au organizat și au activat în societăți studențești naționale. În perioada 1875-1918, la Universitatea din Cernăuți au funcționat în total 25 de societăți studențești, dintre care 4 (*Austria, Sala de lectură academică, Gothia și Alemania*) au avut un caracter supranațional, iar în societatea *Unitas* (1891-1906) au activat studenți catolici de diferite naționalități. Celelalte societăți academice au funcționat pe criterii etnice. Au existat 3 societăți studențești germane (*Arminia, Teutonia și Frankonia*, ultima cu caracter catolic), 6 românești (*Arboroasa, Junimea, Bucovina, Dacia, Moldova și Academia ortodoxă*), 3 ucrainene (*Sojus, Zaporjie și Ciornomore*), 2 poloneze (*Ognisko și Lechia*) și 6 evreiești (*Hasmonăa, Hebronia, Zephira, Humanitas, Emunah și Heatid*)³⁹.

Viața studențească din Cernăuți a avut un specific, unic în felul său, fiindcă studenții români, germani, polonezi, ucraineni și evrei s-au constituit și au activat în societăți academice pe criterii etnice. Prin intermediul societăților academice, studenții și-au putut păstra identitatea națională și forma idealurile naționale, iar prin colaborarea cu alte societăți studențești s-au creat legături și prietenii cu studenții de alte etnii.

Mai multe societăți studențești au avut un caracter conservator de organizare, membrii fiecărei societăți purtau uniforme specifice, șepci și panglici distincte de diferite culori. Cu ocazia anumitor festivități solemne, conducătorii acestor societăți purtau costume specifice și săbii, se respectau anumite ritualuri și se organizau dueluri studențești. Cel mai important eveniment studențesc era *comersul*, adică o întrunire organizată de fiecare societate cu ocazia deschiderii anului universitar. Festivitatea se desfășura într-o atmosferă solemnă, se rosteau discursuri omagiale și saluturi din partea celorlalte societăți studențești, se interpretau cântece și se organizau dueluri studențești⁴⁰.

39 Hans Prelitsch, *Student in Czernowitz. Die Korporationen an der Czernowitzer Universität*, în *Buchenland. 150 Jahre Deutschthum in der Bukowina*, München: Franz Lang, 1961, p. 358-360.

40 Vladimir Trebici, *Relațiile dintre societățile stu-*

Cu alte ocazii, societățile studențești organizau baluri, serate, șezători culturale.

Forma de organizare și de colaborare a societăților studențești din capitala Bucovinei a fost una de apartenență la Europa Occidentală. După 1918, doar câteva societăți studențești s-au desființat (*Austria, Sala de lectură academică, Sojus*), restul au continuat să funcționeze pe parcursul întregii perioade interbelice, până în 1938, când au fost desființate prin decret-regal.

Universitatea din Cernăuți în anii 1914-1919

În timpul războiului, Universitatea din Cernăuți a fost temporar închisă, cei mai mulți profesori de origine germană s-au refugiat la Viena sau în alte orașe austriece, o parte din profesori și studenți au fost mobilizați pe front. Mai mulți învățători și profesori români s-au refugiat în România. Doar profesorii de teologie au rămas în majoritate la Cernăuți, dar și Facultatea de Teologie a funcționat doar temporar. În clădirea Universității au staționat ofițeri și soldați ai armatei ruse.

În octombrie 1915, Facultatea de Teologie și-a reluat activitatea cu 80 de studenți. În primăvara anului 1916 au funcționat parțial și celelalte două facultăți. Însă, din cauza înaintării armatei ruse, deja în iunie învățământul a fost sistat, iar o parte din profesori s-au refugiat din nou. În timpul războiului s-a pus în discuție însuși necesitatea funcționării universității germane la Cernăuți și chiar s-a propus transferarea Universității la Salzburg. Însă, marea majoritate a profesorilor din Cernăuți s-au pronunțat pentru păstrarea universității în capitala Bucovinei.

Studiile la Universitatea din Cernăuți au fost reluate parțial abia în mai 1918. Cursurile de la Universitate erau frecventate atunci de cca. 100 de studenți. La 4 octombrie 1918 s-au desfășurat alegerile pentru ultimul rector al Universității austriece din Cernăuți. Evenimentele istorice din toamna anului 1918 au

dențești române și germane de la Universitatea din Cernăuți ca model de înțelegere interetnică, în „Analele Bucovinei”, 2/1997, p. 284.

afectat și Universitatea din Cernăuți. În octombrie – noiembrie s-a pus din nou problema evacuării Universității în vestul Austriei. La 7 noiembrie 1918, un grup de profesori din Cernăuți au elaborat o adresare către noile autorități de la Viena, prin care au cerut transferarea imediată a celor două facultăți laice, precum și a Bibliotecii universitare, la Salzburg. Însă, prăbușirea rapidă a Monarhiei Habsburgice a împiedicat realizarea acestui plan.

În anul de studii 1918/19, Universitatea din Cernăuți a continuat să funcționeze ca o instituție cu limba germană de instruire, cu acelaș corp profesoral. Numărul studenților a trecut din nou de o mie, fiind aproape atins nivelul de înainte de război. În semestrul de iarnă 1918/19, la Universitatea din Cernăuți au studiat 1.040 de studenți, dintre care 608 (58,5%) erau vorbitori de limbă germană, o bună parte fiind de confesiune mozaică⁴¹. Rectorul Universității a fost profesorul de teologie Vasile Tarnavski. Corpul profesoral al Universității a cunoscut câteva modificări față de anul 1914.

După unirea Bucovinei cu România era firesc ca procesul de instruire și la Universitatea din Cernăuți să se desfășoare în română. La Facultatea de Teologie s-a trecut la predarea cursurilor în română încă din toamna anului 1918, la celelalte două facultăți, majoritatea disciplinelor s-au studiat în germană. Autoritățile române le-au propus profesorilor germani să activeze în continuare, dar s-a pus condiția ca aceștia în cel mult doi ani să însușească limba română. Cei mai mulți profesori germani au preferat să se repatrieze în Austria sau Germania. În iunie 1919 s-a întocmit o listă cu 18 profesori titulari, 5 extraordinari, 2 adjuncți și 3 asistenți de la Facultățile de Drept și Filozofie, care doreau să revină în Austria. Acești profesori și alți colaboratori ai Universității au părăsit Cernăuțiul la 6 septembrie 1919, pentru ei fiind pus la dispoziție un tren special cu destinația spre Viena⁴².

41 Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende ...*, p. 40.

42 Johannes Uray, *Czernowitz – Salzburg: Die Idee zum Transfer einer Universität*, p. 77-78.

La Universitatea românească din Cernăuți au acceptat să rămână 5 profesori germani (filozoful Karl Siegel, romanistul Eugen Herzog, paleontologul Karl Alfons Penecke, farmacologul Fritz Netolitzky și profesorul de medicină judiciară Friedrich Mayer). După anul 1923, ei au ținut prelegeri în română la universitate. În anul 1919 s-au pensionat 3 profesori ucraineni (teologul Eugen Kozak, istoricul Wladimir Milkowicz și lingvistul Stefan Smal-Stocki), iar Sextil Pușcariu s-a transferat la Cluj, devenind primul rector al universității românizate din capitala Transilvaniei. La Universitatea din Cernăuți au mai rămas în funcție juristul Constantin Isopescul Grecul, istoricul Ion Nistor, zoologul Eugen Botezat, profesorul de istorie antică Teofil Săuciu și majoritatea profesorilor de teologie⁴³.

La 1 octombrie 1919, Universitatea din Cernăuți a devenit românească. Inaugurarea solemnă a avut loc la 24 octombrie 1920, în prezența regelui Ferdinand și a reginei Maria. Primul rector al Universității românești a fost numit cunoscutul istoric și om politic Ion Nistor. În semestrul de iarnă 1919/20, la Universitatea din Cernăuți s-au înscris 1.636 de studenți, dintre care 531 se considerau germani (mulți fiind de confesiune mozaică), 407 români, 341 evrei, 200 ucraineni, 40 polonezi. După confesiuni, cei mai mulți studenți erau mozaici (785), urmați de ortodocși (582), romano-catolici (165), greco-catolici (50) și luterani (47). Facultatea de Teologie a fost frecventată atunci de numai 90 de studenți. La Facultatea de Drept erau înscriși 572, iar la cea de Filozofie – 974⁴⁴. Situația avea să se modifice treptat în anii următori, producându-se o creștere a ponderii studenților de etnie română. Astfel, după 44 de ani de existență a universității germane, se începea o nouă etapă în activitatea instituției superioare de învățământ din Cernăuți.

43 Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende ...*, p. 29, 31-35, 58, 74.

44 *Statistica învățământului public și particular din România în anii școlari 1919-1920 și 1920-1921. Partea VII-VIII, Bucovina*, București 1924, p. 386-387.

Gheorghe PITEI

Constantin Tomașciuc, primul rector al universității

Constantin Tomașciuc s-a născut la 13 martie 1840 în Cernăuți, într-o familie ortodoxă cu tată rutean și mamă româncă. Această origine mixtă nu l-a împiedicat să se declare român prin simțire și cultură, iar întreaga sa activitate intelectuală, politică și academică a fost orientată spre afirmarea valorilor românești în Bucovina. A urmat studiile secundare la Obergymnasiumul (Liceul Superior de Stat) din Cernăuți, pe care l-a absolvit în 1857, iar între 1857 și 1861 a fost student la Universitatea din Lemberg (Liov), unde a studiat dreptul, filosofia și istoria. În 1861 a obținut diploma de absolvire a Facultății de Drept, iar în 1864 și-a susținut doctoratul în drept, cu o teză apreciată în cercurile juridice ale epocii.

După o perioadă de cinci ani ca jurist la Sibiu, între 1866 și 1871, Tomașciuc a fost chemat la Cernăuți, unde a fost numit profesor la Landes-Obergymnasium, instituția de învățământ secundar de elită din Bucovina, pe care o absolvise și unde predarea se făcea în limba germană. Aici a început să predea dreptul civil, dreptul comercial și cambial, precum și filosofia juridică, înainte de înființarea Universității Franz Joseph. Această activitate didactică a fost preambulul numirii sale,

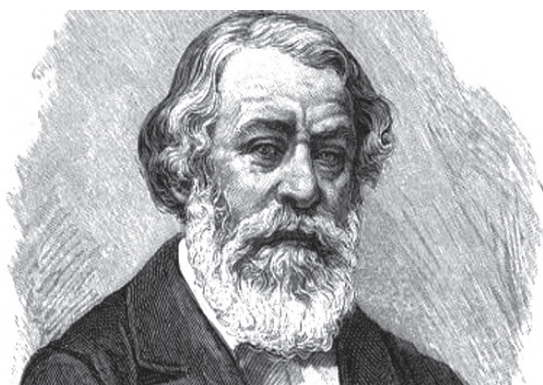
*Primul rector al Universității din Cernăuți,
Constantin Tomașciuc (1840-1889)*

în 1875, ca primul rector al Universității Franz Joseph din Cernăuți, nou înființată prin decret imperial.

În anii premergători fondării Universității Franz Joseph din Cernăuți, ideea unei instituții de învățământ superior în Bucovina era susținută cu ardoare de elitele românești, în frunte cu Eudoxiu Hurmuzachi, care pleda pentru o universitate cu predare în limba română, menită să formeze cadre intelectuale pentru administrație, justiție și cultură. „Cât preț pune Lan-

dtag-ul nostru pe răspândirea desăvârșirii științifice în patria noastră reiese dar din cererea îndrăzneată către înaltul guvern, ca să fie cu puțință orânduirea unei Universități la Cernăuți”¹. Constantin Tomașciuc, aflat în plină ascensiune profesională, a fost unul dintre susținătorii acestei inițiative, participând la consultări și demersuri politice în Dieta Bucovinei și la Viena. Însă, în ciuda eforturilor românilor, proiectul universității a fost preluat și modelat de autoritățile imperiale, care au decis ca limba de predare să fie germana, iar structura să reflecte interesele centraliste ale

¹ Biblioteca Academiei Române, Manuscrise, A-1076, Discursuri ținute de Eudoxiu Hurmuzachi în Dieta Bucovinei, fascicula XVI.

Eudoxiu Hurmuzachi, mareșalul Bucovinei la data când Dieta Țării a cerut guvernului vienez deschiderea, în capitala ducatului, a unei universități

Vienei. În uricul de fundație al universității cernăuțene, împăratul Austriei, Franz Joseph menționa: „...rostind în 1862 credincioasa Dietă a acestui ducat al nostru dorința pentru înființarea la Cernăuți a unei universități, am ordonat guvernului nostru de a cumpăni cu atenție și îngrijire această dorință.”² Ion Nistor, în *Istoria Bucovinei* remarcă faptul că „din comitetul de pregătire [a serbării centenarului și a inaugurării, cu acest prilej, a Universității Francisco-Josephine] nu făcea parte niciun membru al boierimii române care, în covârșitoarea ei majoritate, aparținea Partidului Conservator Autonomist, care se găsea în opoziție cu Partidul German Centralist de la putere.”³ După moartea lui Eudoxiu Hurmuzachi, liderul Partidului Liberal Centralist în Bucovina a devenit, bunul său prieten, Constantin Tomașciuc. Cei doi oameni politici români aleseseră calea sprijinirii politicii centraliste a imperiului în Bucovina, considerând astfel că independența micului lor ducat e mult mai temeinic asigurată astfel. Și în mare măsură aveau dreptate, întrucât reformele federaliștilor amenințau Bucovina cu o nouă alipire la Galiția. În această privință alegerea românului Constantin Tomașciuc la conducerea nou createi universități poate fi privită și ca un gest de apreciere a poziției sale, ca român, față de politica centralistă a

împăratului. Avându-i în vedere poziția politică, nici Eudoxiu Hurmuzachi, dacă ar fost încă viu la acea vreme, nu ar fi boicotat inaugurarea mult așteptatei universități și ar fi fost, cu siguranță, mâna dreaptă a prietenului său Constantin Tomașciuc. Dar acum, căpitanul Țării era Anton Kochanowski. Totuși, dincolo de interesul politic al casei de Habsburg ca noua universitate să fie germană, mai exista și o cauză obiectivă în favoarea acestei opțiuni. Nu e un secret că una din cauzele alegerii limbii germane de predare în universitate a fost, fără îndoială, și lipsa specialiștilor români suficient de bine pregătiți (cu doctorate și cu stagii în domeniu) pentru a asigura predarea integrală a cursurilor universitare în limba română. Iar Universitatea din Iași, și ea proaspăt înființată, deja vedea în noua instituție din Cernăuți, o redutabilă rivală.

Universitatea Francisco-Josephină a fost inaugurată oficial la Cernăuți la 4 octombrie 1875, în prezența unor înalți demnitari ai imperiului, iar Constantin Tomașciuc a fost numit primul rector, o alegere care, deși simbolică pentru români, a fost percepută de unii ca o concesie formală. Instituția a fost organizată cu patru facultăți: Drept, Filosofie, Teologie și Medicină (ultima doar proiectată inițial), iar Tomașciuc a fost încadrat la Facultatea de Drept, unde a predat dreptul civil, dreptul comercial și cambial, precum și filosofia juridică. În discursul său inaugural, rostit, bineînțeles, în limba germană, Tomașciuc a subliniat importanța educației ca mijloc de coeziune socială și de afirmare a valorilor morale, evitând însă accentele naționaliste, într-un context politic delicat.

Deși universitatea nu a fost românească în sensul dorit de Hurmuzachi și de Tomașciuc, prezența acestuia în fruntea instituției a fost interpretată de contemporani ca o formă de reprezentare românească în cadrul unui sistem dominat de germanitate. Iar moartea subită a președintelui Dietei, baronul Eudoxiu Hurmuzachi, care s-a zbatut cel mai mult pentru înființarea universității cernăuțene, i-a lăsat pe români fără încă un susținător al românilor în învățământul superior bucovi-

2 Apud Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Humanitas, 1991, p.213.

3 Ibidem, p. 215.

nean. Mai mult decât atât, din cauza morții sale subite, Eudoxiu Hurmuzachi este trecut cu vederea de actualii istorici de la Universitatea „Iuri Fedcoviți” din Cernăuți ori de câte ori vine vorba despre preliminariile înființării înaltei instituții.

În plan politic, Constantin Tomașciuc a fost deputat în Dieta Bucovinei și în Consiliul Imperial de la Viena între 1871 și 1889, afiliat Partidului Constituțional și aripei liberale germane *Vereinigte Deutsche Linke*. În Bucovina, el a fost unul dintre liderii Partidului Liberal Centralist, pe care l-a condus împreună cu Eudoxiu Hurmuzachi. Relația dintre cei doi a fost una de colaborare profundă, bazată pe respect reciproc și pe idealuri comune. Hurmuzachi, istoric și militant cultural, și Tomașciuc, jurist și orator, au format un tandem politic care a marcat viața publică a Cernăuțiului în primele decenii de după revoluția din 1848.

Un moment definitoriu pentru profilul său moral și național a fost alocuțiunea rostită la moartea lui Aron Pumnul, în ianuarie 1866, în Catedrala din Cernăuți. Teodor V. Ștefanelli își amintea în 1914: „La moartea lui Pumnul, s-a făcut o înmormântare impunătoare. În catedrală au vorbit mai mulți, între care și Tomașciuc, care era atunci jurist la Sibiu.”⁴ Bineînțeles, viitorul rector al universității a vorbit românește în Catedrală. Căci mama fiindu-i româncă, limba maternă îi era limba mamei. Printre ascultători se afla și gimnazistul Mihai Eminescu, care-i fusese ca un fiu profesorului decedat și care avea cu siguranță la el poezia de rămas bun: „La mormântul lui Aron Pumnul”. Un detaliu puțin cunoscut, dar confirmat de surse memorialistice, este că fratele lui Constantin Tomașciuc s-a căsătorit

Clădirea Universității din Cernăuți după Primul război mondial. Vedere de epocă

cu văduva lui Aron Pumnul, ceea ce a consolidat legătura afectivă și intelectuală dintre cele două familii.

Constantin Tomașciuc a murit la Viena, pe 19 decembrie 1889, răpus de cancer gastric, și a fost înmormântat la Cimitirul Central. O placă memorială pe strada Pelikangasse amintește de contribuția sa, iar în Cernăuți i s-a ridicat o statuie în Grădina Publică (azi Parcul Șevcenko), ca semn al recunoștinței. Rămâne o figură de intersecție între ideal și realitate, între românism și imperiu, între visul unei universități românești și situația reală care zădărnicișe realizarea lui întocmai. Prin demnitatea cu care a condus Universitatea din Cernăuți, profesorul și omul politic bucovinean Constantin Tomașciuc a lăsat o moștenire care merită reamintită.

În încheiere, pentru a sublinia sentimentele românești ale primului rector al universității, despre care nu se spune nicio vorbă în cercurile intelectuale ucrainene din Cernăuți, vom aminti că el a fost membru activ al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și a colaborat cu cercurile culturale românești. În acea vreme, la Cernăuți exista și societatea rutenilor, „*Ruska besida*”, dar Constantin Tomașciuc nu a făcut parte din ea.

⁴ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, Editura Institutului de Arte Grafice „C. Sfetea”, București, 1914, p. 13.

Vladimir ACATRINI

Biblioteca Universității din Cernăuți mai veche decât universitatea însăși

Când lua ființă acum 150 de ani în urmă Universitatea din Cernăuți, biblioteca ei deja exista. Istoria fondării sale începe cu ceva timp înainte de primele semnale ale Dietei Țării Bucovinei trimise către împărat și guvernul imperial că provincia ar avea nevoie și de o universitate. Acest prim semnal Dieta l-a dat în 1862, când căpitan al țării era neobositul cărturar și istoric Eudoxiu Hurmuzachi, pe când prima cerere privind „crearea unei Biblioteci naționale în limba română” a fost trimisă către Ministerul Instrucției din Viena în anul 1848 de către von Umlauff, președinte al Tribunalului și director al studiilor filozofice de la Gimnaziul german, filoromân convins. Făcută la îndemnul refugiaților moldoveni stabiliți la Cernăuți, cererea reflecta eforturile convergente ale autorităților, boierimii și intelectualității române din epocă.

Un nou demers, de această dată administrativ, a fost inițiat de baronul Adalbert Henniger, guvernator al Bucovinei între 1849–1853. La 26 august 1850, acesta transmitea o notă circulară (No. 16019) către autoritățile locale și comunele bucovinene, solicitând contribuții financiare pentru înființarea unei biblioteci publice pe lângă Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți. Suma necesară: 1000 florini. Rezultatul? Doar 22 florini colectați – un semnal clar al lipsei de interes din partea comunităților ru-

Boierul român, Mihai Zotta,
protomedic al Moldovei –
inițiatorul Bibliotecii Țării
și primul ei donator de carte

rale față de o instituție percepută ca elitistă.

Sprijinul boierimii și al cărturarilor români

Conștient de potențialul boierimii moldovenești, baronul Henniger a inițiat tratative cu familia Hurmuzachi, influentă și dedicată cauzei culturale. În acea perioadă, doar boierii și cărturarii de seamă dețineau biblioteci particulare, moștenite sau formate în funcție de studiile și gusturile personale. Ei înțelegeau valoarea unei biblioteci publice și investeau sume considerabile în colecții proprii, insuficiente însă pentru nevoile comunității.

După o serie de eșecuri oficiale, ideea a fost preluată de un grup de cărturari români, în frunte cu venerabilul Eudoxiu Hurmuzachi. Protomedicul Moldovei, Mihai Zotta, supranumit și moșierul din Ocna¹, a organizat o colectă care a strâns rapid suma de 1 000 florini – „întâia temelie” a viitoarei biblioteci. Printre donatorii de seamă: baronul Ioan Musteață, cavalerii Iacob și Enric de Miculi, baronii Nicolai și Otto Petrino, contele Luis Logothetti, dr. Cristof de Petrovici, Iordachi Vasilco și Alexandru de Costin.

¹ Ocna, ctualmente Vikne, regiunea Cernăuți, a avut până spre sfârșitul sec. XVIII denumirea Martinești. Acum este locuit de ucraineni.

Constituirea comitetului și lansarea apelului public

La 4 mai 1851 s-a constituit comitetul provizoriu și s-a lansat apelul public „Prochemari spre daruri pentru biblioteca țării Bucovina”, sub supravegherea Comitetului Țării. Din comitet făceau parte: guvernatorul Henniger, istoricul și omul politic Eudoxiu Hurmuzachi, profesorii Constantin Popovici și Adolf Ficker, boierii Mustață, Petrino și alții.

La 17 iunie 1851 începe achiziționarea de cărți și colectarea de fonduri. Domnitorul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, donează 50 galbeni. Celebrul pianist Carol de Mikuli, mentorul lui Ciprian Porumbescu, oferă 1030 florini, cu condiția ca fondurile să fie folosite pentru achiziția de opere de istorie și economie națională. Trupa teatrului orășenesc organizează o reprezentație de gală în sprijinul bibliotecii.

Printre marii ctitori se numără și Mihailache Sturza (2 000 galbeni) și Alexandru Sturza Beldiman (1 000 galbeni). Fondul de carte s-a îmbogățit și prin donații de la autori și personalități: Constantin Hurmuzachi (202 volume), Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Sion, Aron Pumnul, Gheorghe Asachi, Franz Miklosich, Alfred von Arneth, Alexandru Vasilco ș.a.

Frații Scarlat și Constantin Vârnăv au oferit clădirea de pe strada Domnească (actualmente str. O. Kobyleanskaya 41) pentru adăpostirea bibliotecii. Aceasta a fost deschisă publicului la 10 noiembrie 1852, cu un fond de 471 volume, destinată întregii Bucovine „pentru a deștepta și încuraja interesele pentru o cultură mai superioară”.

Aron Pumnul și memoria scrisă a Bibliotecii Țării

După deschiderea oficială, biblioteca a fost condusă de personalități marcante: Eusebie Popovici, Alecu Hurmuzachi, Iacob Vorobchievici, Aron Pumnul, Ernst Rudolf Neubauer și Ion G. Sbiera.

An de an, fondul bibliotecii a crescut prin donații și achiziții. În 1875, odată cu înființarea

Întâiul catalog al cărților din Biblioteca Țării, alcătuit și scris de mâna lui Aron Pumnul în limba română

Universității din Cernăuți, biblioteca a trecut în subordinea acesteia, având deja 31.306 volume.

Astăzi, în depozitele Bibliotecii Universitare se păstrează un fond documentar de arhivă deosebit de valoros. Printre acestea se află un manuscris excepțional, scris de mâna lui Aron Pumnul: „Cunsemnăciunariul cărților românești den Biblioteca provincială den Cernăuți pe annii 1851–1857”. De fapt, inventarul acoperă doar anii 1851–1853, deși titlul menționează și perioada 1854–1857.

Documentul este format din șase foi scrise pe ambele părți, plus o foaie de titlu, toate legate într-un tartaj din carton. Textul este scris cu litere chirilice, de mâna lui Pumnul. Fiecare pagină conține: titlul inventarului, numărul de ordine, numărul general de înregistrare, autorul, titlul cărții, numărul de volume și exemplare, prețul sau numele donatorului (pentru anii 1851–1852).

Clădirea bibliotecii Universității „Carol II” din Cernăuți, în șantier, 1938

În perioada interbelică, a fost adăugată o foaie cu titlul reluat în caractere latine, însoțit de mențiunea „E manuscris al lui Aron Pumnul”, probabil scrisă de Eugen I. Păunel.

Conținutul inventarului: autori, titluri, donații

Inventarul cuprinde 134 titluri: 1851: 24 titluri; 1852: 19 titluri; 1853: 91 titluri.

Printre cele mai valoroase: Șt. Tarnovietchi, *Catehismul cristianesc* (1849) și *Catehizis mic* (1804) – donate de Rusanda Zota; Arhimandritul Bendevischi – donator al *Cartei de pravile asupra faptelor rele* (1807) și *Cartea legilor pravilelor de obște* (1812).

Cele mai numeroase titluri provin din Iași, de la instituții precum „Institutul Albinei”, „Cantora foarei satești”, „Tipografia Mitropoliei” sau „Buciumul român”. Printre autori: Antioh Cantemir – *Satire*, traduse de A. Donici și C. Negruți (1844); Vasile Alecsandri – *Balade*, partea I (1852, donată de autor), *Creditorii* (1845), *Nuntă țărănească* (1848); Gheorghe Asachi – *Fabule* (1844), *Elemente de matematică* (1837), *Pedagogul* (1839, traducere după August von Kotzebue), *Mirtii și Hloe* (1840); Gheorghe Sion – *Cesurile de mulțămire* (1844), *Ahil* (1843, traducere

după Athanasie Christopoulos), *Moartea lui Socrate* (1847, traducere după Alphonse de Lamartine); Dimitrie Cantemir – *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor* (1835–1836, introdus în inventar ca *Cronicul Moldo-Vlahilor*), *Descrierea Moldovei* (1851); Andrei Mureșanu – traducerea lucrării lui Chr. F. Salzman și Karl Han: *Icoana creșterii rele cu mijloace de a o face și mai rea* (Brașov, 1848), o operă populară pentru educația copiilor în epocă

Valoare documentară și apel la publicare

Acest manuscris, scris de una dintre cele mai importante figuri ale culturii române, este o mărturie a efortului de conservare și organizare a patrimoniului bibliotecii cernăuțene. El oferă o imagine clară asupra cărților românești achiziționate și păstrate în primele decenii de existență ale instituției.

Având în vedere că la Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți se păstrează o copie completă a documentului, inclusiv cu titlurile din anii 1854–1857, considerăm că publicarea integrală a acestui inventar ar fi nu doar binevenită, ci necesară – atât pentru valoarea sa științifică și culturală, cât și pentru posibilitatea de a verifica câte dintre aceste cărți se mai regăsesc astăzi în fondul Bibliotecii Universității din Cernăuți.

Elena PINTILEI

Universitarul I. G. Sbiera

La marcarea centenarului anexării Bucovinei la imperiul habsburgic, autoritățile austriece au organizat cu solemnitate inaugurarea Universității din Cernăuți¹. În contrast cu entuziasmul oficial, românii bucovineni au trăit acest moment cu reținere. Pentru ei, evenimentul aniversar nu reprezenta un motiv de celebrare, ci o ocazie de comemorare a pierderii unei părți din pământul românesc, a adâncirii procesului de înstrăinare identitară. Astfel, în timp ce autoritățile imperiale marcau o sută de ani de dominație, comunitatea românească privea cu durere semnificația acestui centenar, păstrând vie memoria răpirii Bucovinei și reafirmând, în tăcere, sentimentul apartenenței naționale.

În cadrul Universității Francisco-Josefine din Cernăuți, limba oficială de predare era limba imperiului. La 1905, istoricul Nicolae Iorga avea să noteze faptul că universitatea era: „germană, germană ca la Graz, ca la Innsbruck. Cei mai mulți profesori sunt germani sau germanojidani, afară de câțiva români și ruteni la teologie sau catedrele de limbile și literaturile română (I. Sbiera) și ruteană (agitatorul Smal-Stocki)”².

Însă limba română avea să răsună în sala de curs a profesorului I. G. Sbiera, una dintre cele mai reprezentative personalități ale

Ion G. Sbiera, cel dintâi titular al Catedrei de Limba și Literatura Română a Universității din Cernăuți și cel din urmă director al Bibliotecii Țării Bucovinei, transformată în bibliotecă universitară

intelectualității românești din Bucovina celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Astăzi, dacă vorbim despre istoria bibliotecilor publice din Bucovina sau despre istoria învățământului gimnazial și universitar în limba română în spațiul bucovinean, este imperios să amintim contribuțiile cărțurului în aceste domenii.

La 1875, când I. G. Sbiera ocupa, în calitate de suplinitor, Catedra de Limba și Literatura Română, numele său era cunoscut și apreciat în spațiul cultural, spiritual și social din Bucovina, dar și peste granițele provinciei.

1 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 212.

2 Nicolae Iorga, *Neamul Românesc în Bucovina*, București, Institutul de Arte Grafice „Minerva”, 1905, p. 211; vezi și Idem, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938, p. 325.

Aron Pumnul, profesorul lui Ion G. Sbiera, pe care acesta l-a urmat la catedra de română a Gimnaziului Superior din Cernăuți

Se împlineau nouă ani de la momentul în care valoarea activității sale literare fusese avizată de cel mai înalt for științific românesc, Academia Română de astăzi, fiind membru fondator. Petrecuse vreme de zece ani la catedra de limba română din cadrul Gimnaziului Superior de Stat din Cernăuți, fiind succesorul lui Aron Pumnul. În această perioadă (1861-1871), Sbiera s-a remarcat ca fiind un dascăl riguros, dedicat nobilei profesii, care a organizat programe extrașcolare, sărbătorind românește, împreună cu elevii, prin versuri, teatru și cântec. De altfel, comunitatea românească cunoștea faptul că Sbiera, la doar 26 de ani, a făcut parte din pleiada de intelectuali români care a inițiat înființarea „Reuniunii Române de Leptură din Cernăuți”, devenind membru fondator al societății și cel dintâi secretar al acesteia, fiind și singura persoană din societate care era remunerată. De asemenea, în domeniul biblioteconomiei se remarcase încă de când era elev gimnazist, a fost bibliotecar al Bibliotecii de la gimnaziul cernăuțean, bibliotecar și director al Bibliotecii Țării, autor

de manuale, cursuri și prelegeri în domeniul istoriei românilor, istoriei literare și culturale. Ori de câte ori românii bucovineni s-au mobilizat pentru apărarea drepturilor lor naționale, cărturarul s-a aflat printre cei care au dat glas acestor idealuri. În anul 1861³, când românii din spațiul bucovinean se pregăteau să-și aleagă reprezentanții în forurile politice ale imperiului, tânărul I. G. Sbiera, aflat pe atunci student la Viena, alături de Leon Popescu și Artemie Berariu (viitor preot), a redactat un *Apel electoral* (2 martie 1861) către populație, menit să ghideze alegătorii în identificarea unei elite politice reprezentative, capabile să le apere interesele, iar la 1870, se angajase în lupta pentru apărarea drepturilor bisericii⁴, la 1872 era împuternicit general al Bisericii Catedrale „Pogorârea Duhului Sfânt”, urmând ca peste ani, la 1892, episcop bisericesc al Eparhiei Bisericii „Sfânta Paraschiva” din Cernăuți.

Prin urmare, la 1875, I. G. Sbiera a fost omul momentului.

La 11 mai 1875, cărturarul a primit propunerea de a ocupa catedra de limba și literatura română de la dr. Carol de Stremayer, care se afla în capitala Bucovinei în calitate de reprezentant al Ministerului de Culte și Învățământ, două luni mai târziu, respectiv 12 iulie 1875, întocmind Raportul⁵ cu Nr. 554, prin care făcea cunoscut faptul că îl susține pe Sbiera pentru ocuparea catedrei.

Numirea cărturarului în calitate de profesor suplitor în cadrul Universității din Cernăuți a constituit o recunoaștere oficială a meritelor sale și o validare a întregii activități culturale

3 Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*: vol. I (1774-1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 434-435; Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918), aspect etno-demografice și confesionale*, Chișinău, Editura CIVITAS, 2003, p. 138-139.

4 *Prima adunare poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina ținută în Cernăuți într-a 11/23 Juniu 1870* [întocmită de I. G. Sbiera], Cernăuți, Tiparul lui Rudolf Echardt, 1870, p. 4.

5 ASRC, F-3, inv. 1, d. 4074/1875, f. 5.

Profesorul Ion G. Sbiera, în perioada titularizării sale ca șef de catedră la Universitatea „Franz Joseph” din Cernăuți

Aspazia, soția lui Ion G. Sbiera. Cernăuți. 1902.

Sursa: Arhiva Bibliotecii Bucovinei, Suceava

și didactice desfășurate până la acel moment. Mai ales că, după cum nota fiica istoricului Ion Nistor⁶, pentru postul de profesor la catedra de limba română și-au arătat interesul și alte nume importante precum profesorul Vasile Burlă (Iași); profesorul Adolf Muraffia (Viena) și rabinul Moses Gaster (Londra).

La 18 octombrie 1875, I. G. Sbiera a deschis cursurile⁷ Catedrei de Limba și Literatura Română, în limba română, sfidând regulile. Din acel moment și până în anul 1906, când s-a retras din activitate, toate prelegerile sale au fost susținute în limba română, marcând un gest de ferm angajament față de valorile culturale și identitatea națională românească. Publicul prezent în sală și-a manifestat entuziasmul prin aplauze prelungite. A fost o dovadă de mare curaj, însă acest lucru i-au compromis stabilitatea și parcursul profesional. Lipsa de reacție a autorităților imperiale, care au părut a tolera situația, putea fi interpretată drept o acceptare a alegerii făcute de Sbiera. Cu toate acestea, I. G.

6 Oltea I. Nistor Apostolescu, *Din comoara mea de amintiri*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2007, p. 46.

7 I. G. Sbiera, *Educațiunea veche și educațiunea nouă. Discurs rostit în 18 Octomvre 1875 la inaugurarea catedrei pentru limba și literatură românească la universitatea Francisco-Iosefină din Cernăuți*, 1875, Cernăuț, 1898, Tipografia c.r. universitară [a] lui R. Eckhardt.

Volumul de amintiri al lui Ion G. Sbiera, o carte de referință pentru istoria Bucovinei din a doua jumătate a sec. XIX

Fiii lui Ion și Aspazia Sbiera (de la stânga la dreapta): Radu, Remus Modest, Traian, Mihai (jos), Decebal și Alexandru.

Sursa: Arhiva Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, Suceava

Sbiera a fost menținut multă vreme în funcția de profesor suplinitor, obținând calitatea de profesor ordinar abia la 13 aprilie 1881.

Această recunoaștere a venit în urma unor demersuri marcate de numeroase cereri, debateri și amânări, ceea ce a transformat-o într-un subiect de interes nu doar în mediul academic, ci și în presa vremii.

La 19 aprilie 1881, prin paginile publicației „Familia”, în cadrul rubricii „Din Cernăuți”, publicul larg avea să fie înștiințat că la Cernăuți, Sbiera a devenit profesor universitar „ordinar”, fiind „bărbat brav și demn de numele său, care ocupă un loc de frunte între fiii primi ai națiunii rom. din Bucovina”⁸.

Pe seama întârzierii voite a promovării profesorului Sbiera, a reacționat în mod public și Mihai Eminescu. La 29 septembrie 1876, în „Curierul de Iassi”⁹, poetul nota faptul că I.

G. Sbiera este singurul profesor care își ține cursurile în limba română, iar acest lucru care sfidează autoritățile i-au atras refuzul promovării profesionale: „Știm apoi, că însuși limba și literatura română se vor propune în limba germană și că singura cauză, din care d. I. G. Sbiera a rămas numai suplinitor al acestei catedre, este că a refuzat, de a ține în limba germană cursul său”¹⁰.

La catedră, I. G. Sbiera s-a confruntat cu dificultăți generate de lipsa cunoștințelor a studenților în ceea ce privește istoria românilor. Această realitate a îngreunat procesul de predare a cursurilor de istorie a literaturii și limbii române și l-a determinat să își extindă aria de cercetare și să își reformuleze conținutul didactic. Astfel, a conceput un curs dens, riguros structurat, în care informațiile istorice, prezentate cronologic, au transformat predarea limbii și literaturii române într-un curs interdisciplinar, cu

8 vezi „Familia”, Oradea Mare, an XVII, nr. 30, 19 aprilie / 1 mai 1881, p. 184.

9 „Curierul de Iassi”, 23 iulie, 1878; „Curierul de Iassi”, 29 septembrie 1878.

10 *** *Universitatea din Cernăuți*, în: „Curierul de Iassi”, an IX, nr. 107, 29 septembrie 1876, p. 3.

Familia profesorului Ion și Aspazia Sbiera. Cernăuți, 1905.

Sursa: Arhiva Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, Suceava

valențe de istorie socială, religioasă și culturală.

Aparatul critic amplu, inserat în subsolul paginilor, a devenit un instrument bibliografic valoros pentru cercetarea istoriei românilor, contribuind totodată la consolidarea poziției lui Sbiera ca unul dintre primii bibliografi români ai Bucovinei.

Importanța operei sale este subliniată și în numărul 7 al revistei „Viața Românească” din 1906, când la tipărirea primului volum al cursurilor sale – *Contribuiri pentru o Istorie socială cetățenească, religioasă bisericească și culturală literară a Românilor de la originea lor încoace, până în Iuliu 1504* – se remarcă: „cartea d-lui Sbiera a luminat multe părți obscure din trecutul cultural al românilor și a adus multe servicii acelor ce se ocupă cu studiul literaturii române”¹¹. Câteva decenii mai târziu, respectiv la 11 ianuarie 1958, Emanoil Iliuț, profesor de limba latină și fost director

al Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, afirma cu entuziasm despre lucrarea *Contribuiri la istoria Românilor...* faptul că este: „o bogăție, fără seamăn, de informații istorice. Adeseori am avut în mâini această carte, dar abia acum o citesc cu mare interes.”¹²

La cursurile profesorului Sbiera au fost prezenți studenți care frecventau atât Facultatea de Teologie, cât și Facultatea de Drept, după cum mărturisea Alecu Procopovici, unul dintre studenți săi: „Îmi reamintesc de colegii mei de la Facultatea de Litere, încadrați de mulțimea de studenți români de la Drept și mai ales de la Teologie, care veneau să asculte cursurile lui Sbiera”¹³.

Acest lucru este confirmat peste ani de Leca Morariu¹⁴, care va nota faptul că Ciprian Porumbescu, student la Teologie, frecventa și

11 *** Dr. G. I. Sbiera, *Contribuiri pentru o Istorie socială cetățenească, religioasă bisericească și culturală literară a Românilor de la originea lor încoace, până în Iuliu 1504*. Volumul I, Cernăuți, 1906 [recenzie], în: „Viața românească”, an I, nr. 7, 1906, p. 301.

12 Arhiva Fundației Culturale „Leca Morariu”, Suceava, *Vedere* [Iliuț Emanoil către Domnul profesor Univ. î.r. Leca Morariu], Suceava, 11 ianuarie 1958.

13 Al. Procopovici, *I. G. Sbiera. Discurs rostit la serbarea organizată de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, în ziua de 1 noiembrie 1936*, Cernăuți, 1936, p. 5.

14 Vezi: Leca Morariu, *Iracie și Ciprian Porumbescu*, vol. II, ed. îngrijită de Vasile Vasile, Suceava, Editura Lidana, 2015, p. 123.

cursurile profesorului Sbiera, *Limba și literatura română* și *Despre colinde românești*, în anii universitari III și IV (1875-1877), când împlinise deja 22 de ani.

Sub ochii lui Sbiera s-au format: istoricul literar Nicolae Tcaciuc-Albu, preotul Constantin Morariu, publicistul Valeriu Braniște, filologul Alecu Procopovici, preotul și folcloristul Leonida Bodnărescu, cel dintâi arheolog român bucovinean Dionisie Olinescu. Între studenții prezenți la cursurile lui Sbiera, desfășurate în perioada 1900-1903, se aflau viitori oameni de cultură și oameni politici de valoare, între care îi amintim pe: profesorul Maximilian Hacman, omul politic Iorgu G. Toma, poetul Constantin Dracinschi, profesorul universitar Alexandru Ieșan, preotul profesor Eusebiu Popovici, profesorul Gheorghe Tofan, teologii Dimitrie Cioloca și Vasile Loichiță, avocatul Dragoș Bumbac, profesorul Liviu Marian Florea, redactorul „Junimii Literare”, Victor Morariu ș. a.

În memoria unuia dintre studenții săi, I. G. Sbiera avea să rămână un dascăl erudit, care insufla studenților dragostea pentru limba maternă și valorile naționale, „singurul profesor, în afară de acei de la Facultatea de teologie, care ne vorbea la prelegeri și examene în limba noastră, deși a avut adesea mari neplăceri din cauza aceasta. În sala în care Sbiera își ținea lecțiile de limba și literatura română, studențimea noastră era mobilizată în permanență, solidară în rezistența ei națională,

Casa profesorului Ion G. Sbiera din Cernăuți.

Foto: Dragoș Olaru

conștientă de misiunea ei și întotdeauna în slujba marilor chemări care uneau neamul de pretutindeni în acțiune comună pentru sfânta lui Unire care avea să vie și pentru îndeplinirea dreptății care numai de aici înainte trebuie să-l facă stăpân al destinelor sale”¹⁵.

În semestrul de vară din 1876¹⁶, cărturarul Ion G. Sbiera susținea cursuri universitare precum *Istoria literaturii române până în prezent*, *Gramatica limbii române* și un curs special dedicat colindelor românești de Crăciun. În semestrul de iarnă al anului universitar 1877–1878, activitatea sa didactică a continuat cu prelegeri privind *Istoria literaturii române din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, alături de un curs aplicat despre *Verbele și conjugarea lor în limba română*. În semestrul de vară al anului 1879, a predat din nou *Istoria literaturii române*, precum și un curs monografic despre *Grigore Ureche și cronica sa*.

Mai târziu, după cum reiese din carnetul de student al lui Victor Morariu¹⁷, document păstrat în Arhiva Fundației „Leca Morariu” din Suceava, în perioada 1900-1901, Sbiera a predat *Istoria limbii și literaturii românești în secolul al XVII-lea* (3 ore pe săptămână), *Capitole alese din gramatica limbii române* (2 ore pe săptămână) și, cu două ore pe săptămână, un *Seminar românesc*, iar în semestru II, *Istoria limbii și literaturii române în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea*, *Istoria limbii și literaturii române în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea*.

Activitatea culturală în rândul studențimii cernăuțene a fost sprijinită de profesorul I. G. Sbiera¹⁸, care a încurajat inițiativele menite să consolideze identitatea culturală a tinerilor ro-

15 Al. Procopovici, *op. cit.*, p. 5.

16 *** *Universitatea din Cernăuți*, „Curierul de Iassi”, an IX, nr. 31, 17 martie 1876, p. 3; vezi și: *Vorlesungen der deutschen Univeritäten. Sommer-Semester 1876. VI. Berlin, Czernowitz, Münster, Freiburg, Leipzig*, în: „Anzeiger zur Jenaer Literaturzeitung”, nr. 12, 1876, p. 48.

17 Arhiva Fundației Culturale „Leca Moraru”, Suceava, Fond *Manuscrise*.

18 Elena Pintilei, *Cărturari ai epocii moderne. I.G.Sbiera (1936-1916)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2023, p. 127.

mâni din Bucovina. Sub ochii lui Sbiera a fost constituită, la data de 10/22 decembrie 1875, Societatea „Arboroasa”, prima societate românească cu profil cultural în cadrul Universității din Cernăuți.

În calitate de profesor universitar și membru al Academiei Române, I. G. Sbiera a fost invitat să colaboreze la elaborarea volumului „Bukowina”, publicat la Viena în anul 1899, parte integrantă a monumentalei lucrări „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild” (Monarhia „Austro-Ungară, în cuvinte și imagini). Această enciclopedie de excepție, unică în peisajul cultural al Imperiului Austro-Ungar, a reunit aproximativ patru sute de autori consacrați din toate provinciile Coroanei. Prezența lui Ion G. Sbiera în rândul colaboratorilor acestei lucrări prestigioase validează prestigiul său profesional, confirmându-i autoritatea în domeniul filologiei, istoriei literare și cercetării folclorice. Alături de el s-au numărat și alte personalități de seamă: Simion Florea Marian, care a contribuit cu studii etnografice și culegeri folclorice, Dimitrie Onciul, implicat în redactarea capitolelor dedicate istoriei Bucovinei, și Isidor Onciul, autor al secțiunilor consacrate vieții religioase și istoriei Fondului Religionar.

O recunoaștere ce reflectă prestigiul de care se bucura Sbiera în cercurile intelectuale ale epocii este și faptul că deținea calitatea de membru de onoare a mai multor societăți care au activat atât în Cernăuți, cât și la Viena. În toamna anului 1869, a devenit membru de onoare al Societății „România”; apoi membru de onoare al Societății Academice „Junimea” din Cernăuți; al Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina din Cernăuți (1896), al Societății „Însoțirea orășenilor români din Suceava” (1899)¹⁹, în vara anului 1908, a devenit membru de onoare al Societății „Clubul Român” din Viena, iar la 1910, al Societății „Dacia”.

19 Gheorghe Mihuță, „Însoțirea orășenilor români din Suceava”. 1890-1933. Istoric, Suceava, Editura Societății „Însoțirea orășenilor români din Suceava”, 1935, p. 16-17.

Încă de la început, activitatea sa în cadrul Universității se împărțea între două slujbe. Începând cu 1875, Sbiera va fi și bibliotecar, de această dată în cadrul Bibliotecii Universității din Cernăuți, depunând *Jurământ* în fața Împăratului Francisc Joseph I al Austriei, la 23 decembrie. Astfel, I.G. Sbiera împărțea o zi de lucru, între Biblioteca Universității și Catedra de limba și literatura română. La bibliotecă Sbiera avea să petreacă cinci ore, cursurile fiind programate în a doua parte a zilei. Odată cu obținerea titlului de profesor ordinar (1881), I. G. Sbiera renunță la funcția de custode al Bibliotecii Universității din Cernăuți, alegere care i-a permis să se concentreze asupra activității academice, dedicându-se elaborării cursurilor și aprofundării studiului științific. Această etapă a carierei sale este încununată, cinci ani mai târziu, de acordarea titlului de doctor în științe filosofice²⁰, prin Decretul Imperial nr. 4884, emis la data de 15 martie 1886. Documentul, de o importanță deosebită pentru recunoașterea meritelor sale, a fost inclus ulterior în volumul său memorialistic²¹.

În anul 1900, valoarea activității științifice a lui Sbiera este reconfirmată prin includerea între *doctorii de onoare*²² ai Universității din Cernăuți, ceea ce semnifică, totodată, o recunoaștere a meritelor sale în mediul universitar.

De altfel, începând cu data de 14 decembrie 1898, Sbiera este decorat cu una dintre cele mai înalte distincții *Ordinul „Coroana României”* în grad de *Comandor*.

La 1906, a primit și *Medalia „Carol I”*, medalie jubiliară executată cu ocazia aniversării a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I. Această onorantă distincție venea odată cu tipărirea volumului *Contribuiri la o istorie socială, cetățenească, bisericească și culturală*,

20 Dr. Anton Norst, *Alma Mater Francisco-Josephina, Festschrift zu Deren 25. Jährigem Bestande*, Czernewitz, 1900, p. 131.

21 I. G. Sbiera, *Familiea Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia universitară î.r.a. lui R. Eckhardt, 1899, p. 320.

22 Vezi: Dr. Anton Norst, *op. cit.*, p. 131.

Studenți și profesori de la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității „Yuri Fedkovici” din Cernăuți, la mormântul lui Ion G. Sbiera. Cernăuți, Cimitirul Central (fostul Cimitir „Horecea”)

literară a Românilor de la originea lor încoace până în Iulie 1504.

Cea mai importantă parte a operei lui I. G. Sbiera este cea memorialistică. Dacă nu ar fi scris nimic altceva decât *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului* (Cernăuți, 1899, 461 p.), cărturarul tot ar fi fost perceput ca cel mai important memorialist al Bucovinei și cel mai fin observator al realității sociale, culturale, religioase și chiar politice ale epocii în care a trăit. Înaintea sa, doar Iraclie Porumbescu a mai lăsat în manuscris câteva scrieri disperate.

La 1906, la deschiderea anului studențesc, rectorul Universității Francisco-Josefine, anunța²³ retragerea la pensie a trei profesori universitari. După 31 de ani de activitate în cadrul universității cernăuțene, Sbiera avea să se pensioneze, iar Catedra de limba și literatura română să fie preluată de filologul Sextil Pușcariu.

23 „Noua revistă română”, nr. 1, 12 octombrie 1908, Cernăuți, p. 3.

Într-un material publicat la 1936 cu prilejul celei de a șaizecea aniversare a lui Sextil Pușcariu, ce a avut loc în cadrul Universității din Cluj, avea să se accentueze faptul că distinsul filolog a ocupat „catedra lui I. G. Sbiera”²⁴.

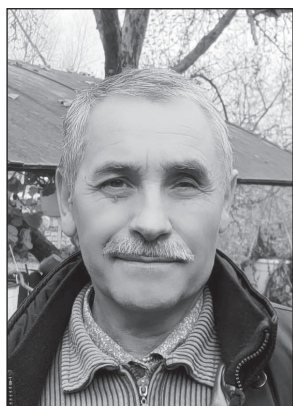
Această atribuire vine să întărească meritul lui Sbiera de a fi cel dintâi profesor universitar care a ocupat Catedra de Limba și Literatură Română din universitatea cernăuțeană,

Printr-o coincidență providențială, I. G. Sbiera, discipol iubit al lui Aron Pumnul, a predat conducerea catedrei, la patru decenii de la moartea mentorului său, unui alt transilvănean.²⁵

24 „Societatea de mâine. Revistă socială culturală”, an XIV, nr. 1, februarie 1937, București, p. 27.

25 D. Marmeliuc, *Contribuții ardelenesti la cultura românească din Bucovina*, în: *Lui Ion Bianu amintire. Din partea foștilor și actualilor funcționari ai Academiei Române la împlinirea a șasezeci de ani*, București, Tipo-Litografia „Carol Göbl”, 1916, p. 180.

Dragoș OLARU

Sextil Pușcariu – profesor la Cernăuți (1906-1919)

Una din cele mai luminoase pagini în cronica zbuciumată a Bucovinei este scrisă de ardeleanul Sextil Pușcariu. Personalitate complexă cu preocupări multiple în știința națională, S. Pușcariu, prin prezența și activitatea sa la Cernăuți (1906-1919), a lăsat urme adânci în istoria și cultura Bucovinei.

Sextil Pușcariu a sosit la Cernăuți în 1906, după ce și-a luat docența la Universitatea din Viena (1904) și după ce devine membru corespondent al Academiei Române (1905). Profesorul universitar s-a alăturat chiar de la început tinerilor bucovineni de la „Junimea Literară”, revistă în fruntea căreia se aflau Ion Nistor și George Tofan. Din acest grup făceau parte în temei feciori de țărani, care, prin muncă și învățătură asiduă, au ocupat un loc însemnat în luptele pentru emanciparea națională a românilor din Imperiul Austro-Ungar. Într-o scrisoare către Ion Nistor, din bogata sa corespondență de mai târziu cu marele său prieten și coleg de universitate (amândoi au fost titulari de catedră la Universitatea din Cernăuți), el își amintește că, de fapt, toți împreună, coalizați în societăți culturale și în jurul unor publicații, pregăteau o generație de luptători pentru vremurile care aveau să vină: „pregăteam uniirea sufletească și culturală pentru clipa când mersul lumii ne-o va aduce pe cea politică”. Această generație venea în contradicție cu cei ce căutau „să înduioșeze pe un împărat surd și neputincios” și să „pactizeze cu asupritorii”. De înduioșători de acest fel Cernăuțiul nu a dus lipsă niciodată, inclusiv în istoria recentă.

Funcțiile pe care le-a deținut la Cernăuți l-au ajutat pe Pușcariu să fie în centrul evenimentelor științifice, politice și culturale de aici. Ca profesor la Catedra de limba și literatura română (1906-1919) și decan al Facultății de Filosofie și Litere (1918-1919), Pușcariu a descoperit și promovat tinere talente ca Alexe Procopovici, Teodor Balan, Nicolae Tcaciuc-Albu, Romulus Cândea, Grigore Nandriș, Filaret Doboș, Vasile Grecu, Ovid Țopa ș. a. Ovid Țopa, în cartea sa de memorii „Sfârșit și început de lume într-un ducat Habsburgic” (Druk Art, Cernăuți, 2022), consemna următoarele despre profesorul S. Pușcariu: „Dar să revin la profesorul meu de limbă română, dr. Sextil Pușcariu, ale cărui cursuri le frecventam cu cea mai mare plăcere și, cu toate că nu mi-am ales limba română ca obiect de studiu, n-am lipsit în patru ani niciodată de la vreun curs al său. Am participat cu plăcere și la lucrările de seminar. Ardelean de origine, bărbat nu prea înalt, îndesat, blond cu ochi albaștri, te captiva prin frumoasa limbă românească pe care o vorbea și mai ales prin timbrul plăcut al vocii sale. Cursurile le ținea seara și erau frecventate de un număr mare de studenți, căci veneau la ele și teologi români. Cunoștea filologia românească legată de limba latină la perfecție...”

Deținând și funcția de vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, el a inițiat și dirijat acțiunile de aducere în Bucovina a trupelor de teatru ale lui Petre Liciu și Casimir Belcot, a unui grup

de scriitori români în frunte cu Mihail Sadoveanu. Aceste acțiuni au trezit un entuziasm nemaipomenit la publicul românesc.

Este foarte puțin cunoscut faptul că zborul primului aviator român de asupra Cernăuților se datorează tot lui S. Pușcariu. În 1912, cunoscându-l personal pe ilustrul pioner al aviației românești, Aurel Vlaicu, l-a invitat să execute un zbor în capitala Bucovinei, pentru a putea fi admirat și de bucovineni. Profesorul Pușcariu a creat chiar, pe lângă Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, un comitet de intelectuali care s-a ocupat direct de organizarea acestui zbor. Astfel, pe la mijlocul lui aprilie 1912, Aurel Vlaicu și-a adus aeroplanul la Cernăuți, iar la 21 aprilie, în aclamația câtorva zeci de mii de orașeni, s-a ridicat în nori sfidând vântul potrivnic, care căuta să-l împiedice în executarea zborului, după ce cu o zi înainte efectuase un strălucit zbor de probă. Peste o săptămână, la 28 aprilie, Vlaicu a efectuat al doilea zbor, precedat și el în ajun de un altul de probă. Iată ce scria S. Pușcariu, care, fiind chemat de urgență la Academia Română, a asistat numai la zborul de probă din 20 aprilie: „Îmi aduc aminte de cuvintele unui coleg neamț, care venise să asiste și el la acest zbor și care, la Viena, mai avuse ocazia să vadă aeroplan. După ce Vlaicu se înălță și făcu câteva viraje elegante, el îmi zise: „De ridicat s-a ridicat el, dar să-l vedem cum va coborî!” Parcă în ciuda acestui sceptic, falnicul nostru zburător a aterizat la 10 metri de el”.

În 1918 îl găsim pe profesor în toiul evenimentelor politice din Cernăuți. Începea procesul de desăvârșire a unității de teritoriu și de neam, iar Pușcariu devenise unul din făuritorii ei cei mai activi. Despre aceste evenimente savantul însemna la 4 ianuarie 1927 în jurnalul său următoarele: „Toamna lui 1918 a fost, desigur, punctul culminant în viața mea, căci ea adusese acea orgie de fericire pe care am așteptat-o o viață întreagă, pentru care erau acordate toate coardele sufletului meu strunit pentru acest ideal. Rolul pe care l-am avut eu însumi la această Unire a fost destul de mare pentru ca să am în suflet mulțumirea că am

contribuit și eu, după puteri, la realizarea visului.” Ca secretar de externe în Consiliul Național al Bucovinei, Pușcariu desfășoară o intensă activitate, având cinstea să plece la Iași să prezinte regelui Ferdinand mulțumirile pentru trimiterea armatei române în Bucovina „pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orice neam și credință, împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere”.

Prietenii cernăuțeni, din marea dragoste ce o aveau pentru Sextil Pușcariu, îl porecleau „*Nebenregierung*-ul de pe Dominic”. Deși e foarte greu de sesizat acum nuanțele semantice care i se atribuiă acestui cuvânt german (se pare că fusese inventat de colegii săi: *neben* = pe lângă + *Regierung* = putere), credem totuși că semnificația lui a fost superbă pentru caracterizarea acestei persoane. El, care a fost creierul și organizatorul din umbră al tuturor manifestărilor culturale și politice din Bucovina de la începutul secolului XX, reușise să se impună în fața autorităților austriece ca omul puterii, dar care, de fapt, a luptat cu toate resursele sale intelectuale pentru înlăturarea acestei puteri și realizarea celui mai suprem ideal al românilor bucovineni: unirea cu Patria-mamă.

Un alt merit incontestabil al lui Pușcariu este acela de a fi inițiat și condus ziarul „Glasul Bucovinei”, „întâiul crainic și cel dintâi vestitor al primăverii” bucovinene. El este și autorul cunoscutului editorial „Ce vrem?”, care proclama pentru toți românii din Bucovina și Transilvania plămuirea unui viitor în cadrul românismului. Juristul Maximilian Hacman declara că articolul „Ce vrem?”, în care era expus programul ziarului, este „scris de mână magistrală a lui Sextil Pușcariu atât de limpede, atât de convingător, cum numai Sextil Pușcariu știa să scrie”. Tot în „Glasul Bucovinei” el l-a debutat pe tânărul autor al „Poemelor luminii”, studentul vienez Lucian Blaga, necunoscut de nimeni până atunci, pe care l-a prezentat, în mod profetic, drept deschizător de drum în poezia românească. Unul din cele mai comentate articole, peste timp, intitulat: „Un poet: Lucian Blaga” s-a dovedit plin de adevăr. Poetul care aducea „scânțiea di-

vină” a publicat în „Glasul Bucovinei”, pentru prima dată, poeziile care vor deveni, în timp, cristomatrice: „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii”, „Gorunul”, „Lumina”, „Pământul”, „Legenda” și altele. În memoriile sale, Silvia T. Bălan menționa că, în iarna lui 1919, Sextil Pușcariu organizase o șezătoare literară consacrată tânărului poet, la care a spus: „De aici, din Bucovina, l-am lansat pe ardeleanul Lucian Blaga. Nu e oare acest fapt, în felul lui, un simbol al unirii noastre spirituale, ca o încununare a unirii teritoriale?”

O prietenie temeinică, animată de idealuri politice comune, s-a înfiripat între Sextil Pușcariu și istoricul bucovinean Ion Iancu Nistor, autor al unei opere considerabile ca amploare, diversitate și profunzime, cel mai însemnat reprezentant al politicii militante în Bucovina din primele patru decenii ale secolului XX. Prietenia lor s-a încheiat mai ales în perioada luptei aprige, dusă de românii cernăuțeni în scopul creării Catedrei pentru Istoria Românilor la Universitatea din Cernăuți între anii 1909-1912.

Încercări de a obține o Catedră pentru Istoria Românilor mai avuseseră loc la universitatea cernăuțeană, însă o mișcare amplă, bine gândită și subtil dirijată se va desfășura din inițiativa lui Sextil Pușcariu, titularul Catedrei de Limba și Literatura Română de aici. Cunoșcând bine situația din Austro-Ungaria, în care se putea obține ceva numai pe baza unor cereri insistente și amenințătoare, Sextil Pușcariu reușește să-i convingă pe studenții români „să ceară în adunări repetate și zgomotoase și în memorii documentate înființarea unei catedre de istoria românilor”. Am spus „reușește să-i convingă” fiindcă, după cum mărturisește marele lingvist, studenții români, dezbinați în mai multe societăți și partide, au dat dovadă, spre lauda lor (și spre bună învățătură nouă, celor de azi!), de o frumoasă solidaritate în această chestiune de interes național.

Sextil Pușcariu, care era un izvor nesecat de idei și inițiatorul (din câte ne putem da seama astăzi, cercetând contextul politic din acele vremuri) celor mai importante mișcărilor culturale și politice din Bucovina primelor de-

Sextil Pușcariu, titularul Catedrei de Limba și Literatura Română de la Universitatea „Franz Joseph” din Cernăuți

cenii ale sec. XX, nu putea să înceapă lupta cu sistemul fără să aibă alături încă cel puțin un titular de catedră la universitate, care să-i împărtășească ideile și planurile. Era nevoie de un român cu reputație științifică și cu un temperament de luptător. Aceste calități le întrunea de minune tânărul profesor de la Școala Reală din Cernăuți, dr. Ion Iancu Nistor, cu care Sextil Pușcariu a legat prietenie și în care avea încredere, neferindu-se să discute deschis strategiile de luptă pentru reîntregirea neamului. Astfel, după câțiva ani de proteste cu înaintări de memorii autorităților, blocarea unor cursuri universitare și marșuri studențești pe străzile orașului, la 1 octombrie 1912, în fața guvernatorului Bucovinei Rudolf conte de Meran, Ion Nistru și-a depus jurământul, textul căruia, cu semnătura profesorului, se păstrează și azi în Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți, iar la 12 octombrie același an, în prezența unui numeros public, și-a prezentat discursul inaugural. Victor Morariu, martor ocular al evenimentului, va relata, peste ani: „Și a vorbit noul profesor, a vorbit nemțește despre importanța istorică a românilor și începuturile organizației lor de stat. A vorbit nemțește dar cu suflet românesc, cu mândrie românească... În seara aceea,

Iancu Nistor le administrase o lecție meritată – și totuși nu se spusese decât adevărul istoric”.

La 2 ianuarie 1919, în „Monitorul oficial” apare decretul-lege, semnat de Regele României Ferdinand I, prin care istoricul Ion Iancu Nistor este numit ministru secretar de stat fără portofoliu în guvernul României. Cu această ocazie Sextil Pușcariu va publica un articol în „Glasul Bucovinei” în care va menționa calitățile proaspătului ministru: „Dotat de la natură cu calități mari sufletești și intelectuale, pregătit în școala vieții, acest bărbat fără nici o pată în trecutul său, care e un șir de fapte vrednice, este destinat de a ajunge un conducător al neamului său. Aparținând generației care a pregătit sufletele pentru vremile mari prin care trecem, el e cel mai chemat să ducă la bun sfârșit opera anevoioasă a închegărilor diferitor regiuni românești într-o Românie nouă, care nu are să fie numai mare, ci și tare... Politicieni avem destui, de ceea ce avem lipsă acum e un bărbat de stat. Și acesta va fi Nistor, care nu e menit să scrie numai istoria neamului său, ci s-o și facă.”

În mod deosebit trebuie să evidențiem și legăturile ce s-au înfiripat între ardeleanul brașovean, Sextil Pușcariu, și bănățeanul arădean, Isidor Bodea, cu care, după cum menționa academicianul Cornelia Bodea, nepoata savantului, „a devenit prieten de suflet și cauză românească”. Trăinicia acestei prietenii se lămurește și prin faptul că soțiile lor, brașovence, erau prietene din copilărie. Sextil Pușcariu l-a avut întotdeauna aproape pe acest „om al faptelor” care era Isidor Bodea. În 1914, mobilizat pe front, ca ofițer al armatei austro-ungare, Pușcariu lasă în grija prietenului său o parte din bunurile casei, precum și tot ce avea mai scump – arhiva Dicționarului limbii române – pe care Bodea, rămas la Cernăuți cu spitalul, „cu toate nenorocirile ce i-au căzut pe cap (îi decedase soția, apoi și fiica Viorica, de numai 4 anișori) și cu toate că însuși a fost deținut și cât p-aci dus la spânzurătoare”, a reușit s-o păstreze întreagă, ferind-o de urgiile războiului.

Primele acțiuni în vederea pregătirii Unirii au avut loc în locuința doctorului Bodea

de la Spitalul de Copii, care se afla în pavilionul sudic al edificiului. „Am ales acest loc de întâlnire, mărturisese Maximilian Hacman, prieten bun cu Sextil Pușcariu, pentru situația sa cam izolată și depărtată de ochii politici și ai jandarmilor”. Aici, seri și nopți la rând, un grup restrâns de prieteni a hotărât înființarea ziarului „Glasul Bucovinei” (nume dat de Vasile Bodnărescu), și a stabilit pașii ce urmau să fie făcuți în vederea unirii Bucovinei cu patria-mamă. Acestea au fost, de fapt, primele ședințe neoficiale ale viitorului Consiliu Național Român.

Iată cum aprecia Sextil Pușcariu, în memoriile sale, meritele doctorului Bodea în acel memorabil an 1918: „Admirabil a fost doctorul Bodea; ținutei sale intransigente și energice se datorește înainte de toate că nu ne-am abătut de la planul original, ci am mers înainte”. La ședințele clandestine din locuința medicului, în afară de Isidor Bodea și Sextil Pușcariu, mai participau Alecu Procopovici, Max Hacman, Vasile Bodnărescu, Vasile Grecul, Gavril Rotică, Aurel Morariu, Iorgu G. Toma ș. a. Toate evenimentele din toamna anului 1918 vedeau riscul pe care și l-au asumat acești bărbați ai Bucovinei. Programul lor, scris de Sextil Pușcariu în căsuța sa de pe dealul Dominicului și publicat la 22 octombrie 1918, în primul număr al „Glasului Bucovinei”, cu titlul „Ce vrem?”, poartă semnătura a 13 persoane, inclusiv cea a gazdei întâlnirilor care au pregătit adunarea constituantă de mai târziu, directorul de spital, doctorul Isidor Bodea.

Este deosebit de important aportul lui Sextil Pușcariu la preluarea puterii în Cernăuți de către Consiliul Național Român, ales de Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918 (președinte – Iancu Flondor), în care profesorul universitar este ales vicepreședinte. Peste câteva zile de la acest important eveniment, la Cernăuți se instalează haosul și dezordinea care, într-o oarecare măsură, după adunarea ucrainenilor din 3 noiembrie, se datora legiunilor ucrainene, care preluaseră, pentru scurt timp, funcțiile armatei austriece și ale jandarmeriei, lăsând cale liberă dezmațului și săvârșirii abuzurilor. În oraș se auzeau

împușcături și se produceau devastări. În acel moment critic, Sextil Pușcariu află de sosirea în oraș, de pe front, a unui detașament format din 180 de soldați români din armata austriacă sub comanda sublocotenentului Ilie Lazăr și îi cere ajutorul. Iată cum descria acest moment, peste ani, Ilie Lazăr: „După câteva ore am sosit în Piața Cernăuților. Aici am dat ordin să se pună puștile în piramidă, fiecare să se aprovizioneze și să se odihnească. La un moment dat se apropie de mine un domn și se prezintă „Sunt profesorul Sextil Pușcariu”. Îi răspund „Mă numesc Ilie Lazăr, de fel din Maramureș, iar soldații mei sunt toți români bănațeni, din Regimentul 8 honvezi, din Lugoj. Domnul Profesor Sextil Pușcariu îmi spune următoarele «Orașul este ocupat de vreo șapte sute de galițieni care jefuiesc cazărmile și periferia orașului, duc lucruri de mare valoare spre Sniatin. Toți românii sunt ascunși prin pivnițe și prin poduri de case și ne este teamă că ne vor duce ca ostateci în Galiția. Asta fiind situația, după ce m-am informat cine sunteți, vă rog să ne dați o mână de ajutor». I-am răspuns «La dispoziția Domniei voastre, cu cea mai mare plăcere și bucurie».” Despre această întâlnire din toamna anului 1918 scrie în jurnalul său și Sextil Pușcariu: „O ceată de derbedei înarmați pătrunse într-o zi în curtea Palatului Național, cu intenția să-l «cucerească». În acele momente critice, a sosit avocatul Lazăr cu câțiva soldați români ce se întorceau din Rusia și treceau în uniformele lor prin piața Cernăuților. M-am dus la el. – De unde ești? – Feciorii sunt din Banat iar eu din Maramureș. – Oameni de ispravă? – Da. – Atunci hai cu mine. Cu ei împreună am alungat pe agresori.” Apoi, cu două zile înainte de intrarea armatei române în Cernăuți, Sextil Pușcariu, Nicu Flondor, Vasile Bodnărescu, împreună cu un grup de ofițeri români din fosta armată austriacă și cu soldații lui Ilie Lazăr ocupă clădirile publice (prefectura, primăria, tribunalul, jandarmeria), înlocuind cu reprezentanți români pe conducătorii acestora. Tot atunci, Ilie Lazăr cu un tânăr ardelean, Nicoară din Arad, dau jos de pe turnul primăriei pajura austriacă și o înlocuiesc cu tricolorul românesc. Trupele ucrainene, vă-

Sextil Pușcariu, în perioada interbelică

zând că în oraș au intrat „soldații români” se retrag spre Sniatin fără a trage un foc de armă, iar recent instalatul regim al ucrainenilor se retrage la Colomeea fără să mai apere „pământul strămoșesc până la ultima picătură de sânge”, cum afirmase cu emfază în hotărârea consiliului lor național din 3 noiembrie 1918.

În Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți au fost descoperite 23 de scrisori semnate de Sextil Pușcariu și adresate prietenului său Ion Nistor, cuprinzând anii 1911–1926, o perioadă foarte însemnată atât pentru cei doi fruntași ai vieții politice, științifice și culturale românești, cât și pentru soarta poporului român din Bucovina... Scrisorile, mai ales cele din vertiginosul an 1918, dar și cele de după august 1919, când Sextil pleacă la Cluj, unde e numit comisar general al Consiliului dirigent pentru organizarea Universității din capitala Transilvaniei (al cărei prim rector avea să devină și unde avea să inaugureze și să conducă Muzeul Limbii Române), refac, prin destăinuiri, amănunte, opinii, portretul ilustrului om de știință. Pe lângă informațiile noi ce le conțin, aceste scrisori scot la iveală un lucru deosebit de important: dragostea nemărginită a savantului pentru Bucovina, pentru oamenii pe care i-a cunoscut aici. El va urmări cu mari emoții fiecare pas al foștilor colegi de universitate și de

la „Glasul Bucovinei”, se va arăta oricând gata să le vină în ajutor, mărturisind într-o scrisoare că numai „calmul Bucovinei și plăcerea reverderii atâtor oameni și locuri dragi” erau în măsură să-i producă adevărata reculegere.

În luna aprilie a anului 1919, lui Sextil Pușcariu i s-a propus postul de ministru la București pentru treburile Bucovinei, fiindcă se bucura de simpatia și încrederea bucovinenilor, dar a refuzat oferta. Era sigur că acest post trebuie să-l ocupe un bucovinean. În detrimentul politicii militante, visa să se întoarcă pe tărâmul științei și Universitatea din Cluj îi oferea această posibilitate. „Și apoi vreau să plec din Bucovina cu un nume bun, ca un vrednic urmaș al lui Pumnul... Astfel, singura ambiție ce o am: de a lăsa un nume bun în țara în care am stat 12 ani ca urmaș al lui Pumnul, îmi va fi împlinită.”

În „Memoriile” sale S. Pușcariu va avea cuvinte de apreciere pentru prietenii bucovineni, îndeosebi pentru cei adunați în jurul ziarului „Glasul Bucovinei”. La 9 februarie 1919 scria următoarele în jurnalul său:

„Să intrăm mai întâi în redacția „Glasului Bucovinei”...”

Acolo e *Alecu Procopovici*, cel mai activ și mai devotat cauzei. El are legături pretutindeni, îi știe pe toți cu tot trecutul lor și nimerește, în situații grele, mai totdeauna formula potrivită. E un fanatic „glasist”, jertfindu-și toată vremea pentru foaie și dorind un partid puternic. El e și cel mai înțelegător al trebuinței unei legături cât mai intime cu ardelenii și cel mai neiertător față de oportuniști.

Vehement și colorat în vorbă e *Marmeliuc*, un băiat frumos și foarte inteligent, cu pana ușoară. În România, unde trecuse, s-a purtat vitejește ca ostaș, a scris câteva articole frumoase de gazetă și azi are un nume foarte bun. Întrepid și curajos, el iubește lupta fâțișă. Un singur defect are, care mă face să-mi placă mai puțin în timpul din urmă: e prea încântat de sine. „Măs-tu lu? Măs-tu vu?” nu sună bine în gura acestui băiat de treabă.

Tăcut și răspicat la vorbă când ia cuvântul, o inimă de aur și un idealist incorigibil – ca tată-său și frații săi – e *Aurel Morariu*. Din când

în când, când o aștepți mai puțin, el face câte o glumă care arată că gravul nostru avocat e în suflet încă un copil ștrengar.

Literatul Glasului e *Rotică*. Articolele lui sunt scrise cu vervă, cum a fost cel intitulat *Coloana albă* când Flondor i-a cenzurat un antrefileu. Când am început să public poeziile lui Lucian Blaga, cu un articol introductiv, *Rotică* a fost primul care a recunoscut talentul necunoscutului poet.

Un tip caracteristic e *Vasile Greciuc*, sau Grecu, cum se numește acum, lepădându-se de sufixul final. E cel mai blând om pe care l-am cunoscut și, în același timp, cel mai fanatic când se aprinde pentru o cauză. El ar vrea să schimbe înfățișarea Bucovinei de pe-o zi pe alta. [...] Noi îl tot domolim și atâtea fraze tari i-am șters până acum din articolele sale, încât am ajuns să-l demoralizăm, bietul, cu totul. Dar, băiat bun, nu se supără de observațiile noastre.

Cel cu simțul realității mai dezvoltat e *Gheorghe Tofan*, care a învățat să facă politică de pe când era un stâlp al partidului democrat. Foarte ambițios și foarte activ, acum e stânjenit, bietul, în acțiune, de o boală care mă tem că e mai gravă decât o crede el.

Aceasta e redacția. Pentru chestiuni mai importante chemăm apoi și pe prietenii noștri ceilalți la sfat, dintre care mai ales mi-e simpatic *Vasilică Bodnărescu*, vioi ca argintul și tranșant în vorbă.” (p. 350-351)

Plecat la Cluj, Pușcariu urmărea cu atenție viața politică și culturală bucovineană, reacționând cu durere la fiecare pierdere a prietenilor cernăuțeni.

„La Cernăuți l-au dus la groapă pe *Ștefan Saghin*. Copil de țăran din Mitocul Dragomirnei, el a ajuns profesor universitar la Facultatea de teologie prin munca stăruitoare și prin legăturile ce și le-a știut crea... Când treceam mai târziu prin București, îl întâlneam uneori pe la Academie, unde răsfoia prin reviste vechi ca să scoată câteva date despre cutare om al trecutului, pentru articolele sale...”

„A murit și bietul *G. Tofan*. Un om harnic, care a însemnat mult în mișcarea de reînnoire a Bucovinei... De o putere de

muncă extraordinară, având o pană ușoară, veșnic bine informat, el era predestinat să joace un rol important politic... În cursul războiului el a făcut multă ispravă, ca apostol cultural, alături de Nistor, Ghibu, Matei și ceilalți. Acum l-am îngropat. Moare la 40 de ani. Unul din cei mulți, pe care vârtejul nebun, în care s-au aruncat cu toată pasiunea, i-a măcinat.”

„A murit de o boală grozavă – cancer – *Vasilică Bodnărescu*, omul plin de inimă, de o energie activă fără zăgaz, de o bunătate mare. M-am apropiat de el mult atunci când, pregătind unirea Bucovinei, el n-a pregetat să treacă granița clandestin ca să ceară ca armata României să treacă frontiera. Între noi era unul din cei mai intransigenți, acostând pe stradă și învinuind de neactivitate pe Hurmuzachi și pe deputați. În casa lui era veselie și frumusețe și ne simțeam atât de bine! ... Cu el am dus la Iași regelui vestea Unirii. Au fost momente atât de mari acelea, încât sicriul în care zace nu-l va putea niciodată scoate din amintirea și inima mea.”

Brașov, Cislădie, Viena, Paris, Leipzig, Marter, Ronsego, București, Cluj, Sibiu, Caransebeș, Geneva, Haga... Acestea sunt o parte din orașele în care Sextil Pușcariu, purtat de soartă, a trăit zile și ani ai zbuciumatei sale vieți. Îndrăznim, totuși, să susținem că nu este loc, poate cu excepția unor locuri din Brașov, de care el să fie mai puternic legat sufletește decât de căsuța de pe Dealul Dominicului din Cernăuți. Dragostea lui față de orașul nostru este mărturisită de nenumărate ori în jurnalul său la care revenea ori de câte ori îi îngăduia vremea. În septembrie 1914, aflând din gazete știrea că Cernăuțiul căzuse în mâna rușilor, Pușcariu scria: „Acolo mi-era căsuța mea, acolo tot ce adunasem în curs de ani, bucată cu bucată, ca să-mi înjgheb un interior, acolo manuscrisele Dicționarului și toate manuscrisele mele, cu lucrări începute și neterminate, cu atâta material strâns cu dragoste și muncă...” Iar la 24 aprilie 1915 semna cu teamă următoarele: „În gazeta de aseară am citit că rușii au aruncat bombe asupra Cernăuțiului. Una destinată „Reședinței” a explodat într-o

stradă lângă Mitropolie, rănind un copil. N-o fi la noi?...”

Când, în 17 septembrie 1919, se desparte pentru totdeauna de căsuța cernăuțeană este copleșit de amintiri și sentimente duioase care-i smulg următoarele destăinuiuri:

„E probabil ultima oară că scriu în acest carnet din Cernăuți, din casa în care am petrecut atâția ani frumoși din viața mea. Aici, în aceste odăi, am simțit fericirea vieții casnice și zidurile groase ale casei de pe strada Dominic încheiau ermetic cuibul nostru de fericire familială față de lumea din afară, care se zbătea cu toate pasiunile, vanitățile, pretențiile și ademenirile care nu erau pe placul meu. Aici am consumat anii tinereții mele, cu preocupările lor frumoase, cu planuri dulci de lucruri și cu energii bine întrebuințate, anii scurți cu zilele lungi de muncă; aici în fiecare seară, culcându-mă, aveam simțul atât de fericit că n-am pierdut o zi.

Și iată că acum plec, lăsând în urma mea câțiva prieteni dragi. Și cum fiecare prietenie e o parte din viața noastră, despărțirea nu mi-e ușoară. Deși n-am aici morți îngropați, care să mă lege, cu puterea magică a oaselor ce înălbesc în groapă, de acest colț de țară, am totuși îngropată aici tinerețea mea, nu în pământ, ci, precum cred, în sufletele foștilor mei elevi și prieteni”.

Revenind mai târziu (iunie 1922) la aceste locuri, notează din nou în jurnal:

„Am fost cu Leonora și copiii la Cernăuți (cu ocazia adunării Asociației profesorilor universitari). Copiii fericiți că-și revăd Cernăuții, la care țin atât de mult, Leonora mulțumită că se întâlnește cu bunele-i prietene, eu revăzându-mi pe cei dragi. Cu Max și cu Alecu am petrecut ore frumoase.[...] Am revăzut căsuța de pe Dominic unde am stat atâția ani. Ea, pentru noi, are farmecul nespus al casei în care am petrecut cei mai frumoși ani, fiind anii tinereții, cu toate bucuriile și grijile, cu toate planurile și visurile, cu toate dorurile și sentimentele de dragoste, pe care le-au cuprins cei patru pereți și atâtea colțișoare din grădină”.

Semnificativă în acest context este și scrisoarea din 10 septembrie 1925, expediată soției Leonora din Geneva, unde se afla ca

Casa lui Sextil Pușcariu de pe Dominicgasse din Cernăuți, stradă alăturată Reședinței Mitropolitane din Cernăuți (în perioada interbelică – str. Arhimandritul Eusebie Popovici), acum – str. Josef Hlavka nr.2, colț cu strada Marko Vovciok (fosta str. Sextil Pușcariu, în perioada interbelică)

Foto: Dragoș OLARU

trimis special al României la lucrările Ligii Națiunilor, și în care, cu o caldă duioșie, scria:

„Ți-aduci aminte de Cernăuți și de toată fericirea celor opt ani petrecuți acolo? Când ți-era frică de Dominic și totuși am găsit locuința bună a lui Bochner, unde primăvara semănam ridichi și culegeam viorele. Acolo mi-ai dat-o pe Lia noastră scumpă, grăsuță ca un purceluș și blondă ca o păpădie... Ți-aduci aminte de revenirea la Cernăuți, de întorsătura fericită și zilele agitate ale libertății, când așteptam înfrigurați sosirea trupelor înaintea Palatului cultural, când am cântat întâia oară «Trăiască Regele»...”

Lia, fiica profesorului, este și o fică a Cernăuțiului, născută aici în 20 decembrie 1907. În acea vreme, Lia era pentru tatăl ei „fetița mea grațioasă și drăgăstoasă, inteligentă și vioaie ca o veveriță”. În 1918, revenind la Cernăuți din tranșeele războiului, profesorul va consemna în jurnalul său:

„Acum, iară s-au întors vremile bune. Alaltăieri, Liuța mi-a adus un buchețel, iar ieri, cu fetița mea am cules amândoi din cuiburile pline atâtea viorele, încât nu ne mai încăpeau în mână. Și când ridicam privirea de jos vedeam două viorele strălucind cuminiți și pline de dragoste în fața fetiței mele, care și ea, fără să-și dea seama, sorbea în suflet sărbătoarea primăvăraticelelor viorele... Unde le vom culege la anul?” Peste mai bine de un an, va veni și despărțirea definitivă de Cernăuți: „Adevărata

despărțire sentimentală a fost pentru mine cea după-prânză de iulie când am plecat cu Leonora și cu copiii de aici, petrecuți la gară numai de câțiva inși. Dar aceștia toți erau cu lacrimi în ochi, precum și ochii noștri erau scăldați în lacrimi. Și atunci s-a întâmplat că un străin, văzând această despărțire grea, a întrebat pe fetița lui Saghin, care plângea amar: „Cine pleacă?” Iar Claudia, mirată și aproape indignată de neorientarea lui, i-a răspuns: „Lia!”...

După aceste atât de semnificative citate – adevărate declarații de dragoste pentru Cernăuți și Bucovina ale lui Sextil Pușcariu – era firesc să pornim în căutarea locurilor legate de numele ilustruului savant.

După cercetări de luni de zile a documentelor de arhivă, precum și după mai multe confruntări la fața locului am reușit, cu o deosebită satisfacție, să stabilim existența casei în care, timp de 12 ani, a locuit savantul profesor. Aici, în casa construită odată cu reședința mitropolitană, S. Pușcariu a primit în vizită personalități de vază precum I. Bodea, I. Nistor, G. Tofan, M. Friedwagner, V. Grecu, D. Marmeliuc, V. Bodnărescu, P. Liciu, C. Belcot, M. Sadoveanu, A. Vlaicu, V. Pârvan și atâtea alții. Minunăția acestor locuri o vedem nu numai în arhitectură sau peisaje urbane, dar și în cunoașterea tuturor acelor care au pășit pragul casei soților Pușcariu, acelor care au găsit aici adăpost.

Poposind prin părțile Reședinței mitropolitane, să nu pierdem niciodată ocazia să ne oprim la casa nr. 2 de pe strada I. Hlavka (fosta Dominicgasse, mai apoi str. Arhimandritul Eusebie Popovici), colț cu strada Marko Vovciok (fosta str. S. Pușcariu). Să privim în liniște acele locuri, ziduri, arbori, bucăți de cer la care, cu ani în urmă, s-a uitat și renumitul profesor. Aici, suntem siguri, vom simți farmecul nespus al locului și, într-un moment de reverie, se prea poate să nască în sufletele noastre sentimentul de admirație sinceră față de generația care a făcut Unirea Bucovinei și a susținut ani la rând provincia unită. Atunci va picura poate și în inimile noastre „partea mai bună din sufletul” marelui om și distins filolog, care a fost Sextil Pușcariu.

Mircea IRIMESCU

Frământări și înnoiri la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți după Unirea din 1918

(Profilurile: lingvistică, literatură și limbi moderne)

Contextul istoric

Prin deznodământul său, Primul Război Mondial a adus transformări radicale pe teritoriul fostului Imperiu Austro-Ungar. Au apărut state noi (Austria, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia), unele provincii ale fostei monarhii habsburgice s-au unit cu state existente (Transilvania, Bucovina și, parțial, Banatul – cu Regatul României), altele au fost incluse în noul Regat al Sârbilor, Croaților și Slovenilor (Slovenia, Croația, Bosnia-Herțegovina și, în parte, Serbia). Noile frontiere au căpătat contur, de regulă, pe căi pașnice, dar și prin conflict armat (de exemplu, hotarul de răsărit al Poloniei).

Profunzimea unor astfel de transformări geopolitice a impus noi realități economice, politice, sociale și culturale în întreg teritoriul fostului imperiu central european. Între acestea se numără și schimbările sistemelor de învățământ din provinciile care, înainte de marele război, erau supuse, după caz, fie Vienei, fie Budapestei. Trăsătura comună a reformelor din domeniul educației în aceste regiuni a fost trecerea la predarea în limbile oficiale ale statelor și adoptarea unor programe de învățământ cu accent pe promovarea valorilor naționale (istorie, literatură, etnografie, artă, religie etc.). În mod firesc și fără excepții, Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Regatul României au schimbat în doar câțiva ani, în fostele lor provincii habsburgice, instituțiile de învățământ cu predare în limba germană (sau, după caz, maghiară),

în instituții de stat cu predare în limbile lor naționale.

Reluarea cursurilor universitare

Fosta Universitate „Franz-Josephs I” din Cernăuți, și ea instituție de limbă germană, a urmat același algoritm de transformare și adaptare la noile condiții de activitate. În 1919, celor două universități existente în România în 1918 li se mai adaugă două: una la Cluj și alta la Cernăuți. Față de noile instituții, angajamentul statului român nu a fost unul egal. Dacă pentru Universitatea din Transilvania s-a acordat un ajutor substanțial, inclusiv prin transferarea unor mari personalități la Cluj (Vasile Pârvan, Emil Racoviță, Sextil Pușcariu etc.), la Cernăuți cam toate problemele și-au aflat rezolvarea pe plan local. Implicarea în acest proces a profesorului Ion I. Nistor, rodnică, amplă și incontestabilă, merită o abordare specială pe care nu și-o propune articolul de față.

În perioada războiului (1914-1918), din motive obiective legate de teatrul de război din zonă, fosta universitate germană din capitala Bucovinei și-a întrerupt activitatea în al 39-lea an de funcționare continuă. Ea își va relua cursurile abia în februarie 1919, în circumstanțele dificile de după marea conflagrație, dar înainte de încheierea tratatelor de pace. Similar situației de la Cluj, și ea va fi transformată la 1 octombrie 1919, prin decret regal, în universitate românească. Inaugurarea solemnă a cursurilor noii instituții a avut loc la 24 octombrie 1920, printr-o manifestare festivă de răsunet

național, cu participarea regelui Ferdinand și a unor personalități cu notorietate (membrii guvernului, președintele Academiei Române ș.a.). Pentru prețuirea cum se cuvine a evenimentului, în perioada interbelică, la Cernăuți, în fiecare an, deschiderile festive ale cursurilor universitare vor avea loc numai în zilele de 24 octombrie, deși, potrivit reglementărilor, activitatea universitară începea la 1 octombrie.

Restructurările și lipsa de cadre

Învățământul în limba română a ridicat probleme serioase și complexe în primii ani după război. Profesorii germani, care nu cunoșteau noua limbă oficială instituită în Bucovina după Unire, au fost puși în situația unei opțiuni dificile: învățarea limbii române în câțiva ani și supunerea unei examinări de atestare a competenței noii cerințe lingvistice sau retragerea la o altă universitate de limbă germană din Austria, noua entitate statală, drastic redusă teritorial de tratatele de pace postbelice. Peste 30 de cadre didactice au părăsit atunci Bucovina. Au ales rămânerea la Cernăuți doar profesorii: Karl Bauer, Fritz Netolitzky, Alfons Penecke, Eugen Herzog, Karl Siegel și Friedrich Kleinwächter (ultimul, deja pensionar, devenit membru al Academiei Române în 1921, și-a continuat activitatea didactică și în primii ani de după reorganizarea universității). Toți cei șase au lucrat în cadrul fostei Facultăți Filosofice, primii trei au predat științe naturale, al patrulea a fost un lingvist apreciat, K. Siegel s-a impus în filosofie, iar F. Kleinwächter s-a remarcat ca un reputat economist.

În răstimpul 1919-1923, în universitatea cernăuțeană s-a păstrat structura organizatorică cu cele trei facultăți din perioada austro-ungară, astfel încât trecerea la organizarea tipică universităților românești din epocă a fost amânată.

În perioada austro-ungară Facultatea Filosofică a Universității „F. Josef I” Cernăuți a avut 5 secții: filosofie, filologie și lingvistică, matematică și științele naturii, istorie și limbi moderne. Din 1923, ea s-a împărțit după reglementările legale din România, în Facultatea de Litere și Filosofie (care a cuprins catedrele

de profil umanist) și Facultatea de Științe (care a preluat domeniile legate de științele exacte și ale naturii). Ambele facultăți pregăteau profesori pentru învățământul secundar, prima în domeniile filosofie, istorie, filologie și limbi moderne, a doua în domeniile matematică, fizică-chimie și științe naturale.

Facultatea de Litere și Filosofie avea o pondere feminină însemnată în cadrul universității, ea fiind frecventată, semnificativ, de studente. Lucrul acesta e de luat în seamă, câtă vreme în interbelic, în învățământul superior românesc, numărul studentelor era foarte mic în raport cu acela al studenților.

Vacantarea unui număr semnificativ de posturi universitare în 1919, prin retragerea în Austria a unei părți a corpului didactic și prin plecarea la Cluj a profesorului român de mare autoritate Sextil Pușcariu, a impus găsirea unor soluții rapide. Pe lângă perioada de tranziție despre care am amintit, a fost și măsura cooptării în posturi didactice, prin numire, chiar din 1919, a unui grup însemnat de tineri intelectuali români, cu stagii în învățământul secundar bucovinean, remarcați în viața culturală regională în primele două decenii ale sec. XX. Grupul i-a cuprins pe Al. Ieșan, Radu Sbiera, Dimitrie Marmeliuc, Vasile Grecu, Alexe Procopovici, Teofil Sauciuc-Săveanu. Acestora aveau să li se alăture ceva mai târziu frații Leca și Victor Morariu și Ilie Bacinschi.

Compromisul lingvistic de tranziție

Probleme deosebite ridica și structura etnică a studenților. În toamna anului 1919 s-au înscris la studii 1040 studenți: 50,5% – evrei, 20,9% – români, 14,5% – ucraineni, 8% – germani, 5,2% – polonezi, 0,9% – alte naționalități. Așadar, doar 1 din 5 studenți era capabil să audieze cursuri în limba română, ceilalți 4 din 5 nu înțelegeau noua limbă oficială. O situație semnificativ diferită era doar la Facultatea de Teologie, care, prin ortodoxia sa, avea un corp studentesc cu altă compoziție etnică. Evident, și din acest punct de vedere era necesară instituirea unei perioade de tranziție de 4 ani, cursurile urmând a se ține, paralel, în germană și română.

Catedra de Istoria Limbii și Literaturii Române

Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Cernăuți, în profilurile filologie și limbi moderne, în perioada 1919-1940, a avut mai multe catedre specializate și lectorate pentru limbi străine moderne. Prima a fost Catedra de Istoria Limbii și Literaturii Române, condusă în perioada 1922-1938 de Alexe Procopovici (1884-1946). Acesta, remarcat ca unionist în 1918, a fost student al profesorului Sextil Pușcariu, care i-a îndrumat studiile doctorale în lingvistică, l-a ajutat să intre în învățământul superior la Cernăuți (1919-1938), apoi l-a transferat la Universitatea din Cluj (1938-1946) și la „Muzeul Limbii Române” din același oraș. La Cernăuți, A. Procopovici a predat numai cursuri de lingvistică și de gramatică. A editat din scrierile diaconului Coresi și ale cronicarului Ion Neculce și a condus „Cercul de Studii Filologice de pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie Cernăuți”, în cadrul căruia s-a editat „Revista filologică” (1927-1928). A devenit membru corespondent al Academiei Române în 1919.

Lui Alexe Procopovici i-a urmat la conducerea catedrei profesorul Sever Pop (1901-1961). Acesta a venit în Bucovina de la Universitatea din Cluj, unde a fost conferențiar de dialectologie (1931-1939). Ocupă catedra de la Cernăuți doar un timp scurt (1939-1940), apoi activează la Universitatea București (1940-1941), la „Accademia di Romania” din Roma (1941-1946) și la Universitatea Catolică din Louvain (1948-1961, Belgia).

În cadrul catedrei a funcționat și lectoratul de dialecte transdanubiene ale limbii române, susținut de Christea Geagea (1878-1943). Originar din comunitatea aromână din Epir (Grecia), cu studii superioare la București și Cernăuți și doctorale la Leipzig, a fost profesor secundar la Ianina, Salonic (înainte de conflagrația mondială) și la Cernăuți (1919-1924, 1929). În capitala Bucovinei a predat cursul de dialectologie română sud-dunăreană (1924-1928, 1930-1940).

În ultimii doi ani ai activității sale la Cernăuți (1937-1938), Alexe Procopovici a avut-o

ca asistentă pe Silvia Slușanschi (1909-1999), fostă profesoară la Liceul Ortodox de Fete „Elena Doamna” din orașul de pe malul drept al Prutului. Aceasta a colaborat și cu profesorul S. Pop, care a urmat la conducerea catedrei.

Catedra de Literatură Română Modernă și Folclor

A doua catedră a Facultății de Litere și Filosofie, creată în 1922, a fost Catedra de Literatură Română Modernă și Folclor. A fost condusă, în toată perioada de existență a ei (1922-1940), de profesorul Alexandru (Leca) Morariu (1888-1963), una dintre personalitățile proeminente ale universității cernăuțene din perioada interbelică.

Leca Morariu și-a trecut examenele de doctorat la Cluj, tot sub coordonarea fostului profesor cernăuțean Sextil Pușcariu, a activat ca dascăl numai în Bucovina, mai întâi ca profesor secundar, apoi urcând treptele unei cariere universitare remarcabile. A ocupat și funcția de director al Teatrului Național Cernăuți (1933-1935), s-a remarcat ca publicist, folclorist, traducător, editor, muzicolog, violoncelist. A fost secretar de redacție la revista „Junimea literară”, a fondat periodicele „Făt-Frumos”, „Fond și formă”, „Buletinul «Mihai Eminescu»” și „Institutul Cernăuți”. După refugiul din 1940, a fost numit la Universitatea București, apoi la Facultatea de Teologie Cernăuți (1941-1944), evacuată la Râmnicu Vâlcea (1944-1945). A studiat și a scris despre Iraclie și Ciprian Porumbescu, despre Mihai Eminescu și Ion Creangă, despre dialectul istroromân, a promovat tineri merituoși etc. Leca Morariu a lucrat cu asistenții universitari Petru Iroaie (1907-1984) și Traian Cantemir (1907-1998).

Petru Iroaie, doctor în filologie, cu studii de specializare în Italia, a lucrat la catedră între 1937-1940, cariera sa fiind afectată de invazia sovietică din 1940 ce a generat și desființarea Universității din Cernăuți. A mai predat la Universitatea București (1940-1942) și la Universitatea Palermo (Italia, din 1942). S-a dovedit a fi un bun mesager al literaturii și culturii române în Europa.

Traian Cantemir, doctor în filologie cu o teză despre istroromâni și studii de specializare în Italia, a avut lungi perioade în care a fost profesor secundar la Hotin și Cernăuți (până la prima invazie sovietică), apoi în refugiu la Râmnicu Vâlcea (1944-1967), dar a predat și în învățământul superior la Cernăuți (1937-1940) și Bacău (1964-1974). A fost secretar de redacție al „Revistei Bucovinei” (Cernăuți, 1942-1944) și al periodicului „Institutul Cernăuți” (1942-1944).

Catedra de Limba și Literatura Latină

Catedra de Limba și Literatura Latină s-a aflat în toată perioada existenței ei (1919-1940) sub oblăduirea profesorului Radu Sbierra (1876-1946), doctor în filologie clasică (1903). Până la primul război mondial fusese profesor secundar în capitala Bucovinei, la finalul războiului s-a manifestat în curentul unionist, iar din 1919 a ajuns profesor universitar. Și-a ales ca asistent la catedră pe fostul său student Emilian Carp, profesor secundar în Cernăuți. O vreme a supliniț și Catedra de Filologie Indo-Europeană. În perioada 1921-1924 a fost președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, iar între 1926-1927 a ajuns primar al orașului Cernăuți.

Catedra de Limba și Literatura Elină

Catedrei de Limba și Literatura Elină i-a fost șef Dimitrie Marmeliuc (1886-1970), doctor în filologie clasică la Viena (1913), care s-a aflat în fruntea acesteia în intervalul 1919-1940. Brutala evacuare din iunie 1940 l-a făcut mai întâi cadru didactic la Universitatea București, apoi a devenit cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei. Implicat în politică, în același partid cu Ion I. Nistor, în perioada interbelică, îndeplinește funcția de director al ziarului „Glasul Bucovinei”, ajunge senator și deputat în Parlamentul României. A fost primar al orașului Cernăuți o perioadă însemnată (1930-1937).

Asistent la Catedra de Limba și Literatura Elină (1937-1940) a fost Aram Frenkian

(1898-1964), om de cultură de mare suprafață, cu studii superioare la Cernăuți și specializare în limbi clasice și orientale la Paris (1924-1926). Doctor în filosofie (1931) și poliglot, a fost lector, conferențiar și profesor la Universitatea București (1940-1964). Cercetător la Institutul de Logică al Academiei, a creat o operă solidă, fiind ales, postmortem, membru al Academiei Române (2006).

Două catedre de filologie romanică

În vremea universității românești, la Cernăuți au existat în scurte intervale de timp, la Facultatea de Litere și Filosofie, două catedre de filologie romanică: una de filologie romanică propriu-zisă, care a fost condusă de profesorul Eugen Herzog, atât în perioada austro-ungară (1912-1918), cât și în o bună parte din cea interbelică (1919-1928), și o catedră de filologie romanică (limba franceză, apoi și limba italiană). Lui E. Herzog, care a supliniț o vreme și catedrele de limba franceză și de limba germană, i-a urmat la șefia romanisticii cernăuțene profesorul Ilie Bacinschi (1882-1958). Acesta își începuse cariera universitară la Viena (1913), iar din 1920 a trecut la Universitatea din Cernăuți, mai întâi la Catedra de Filologie Romanică (limba italiană), iar din 1928 la catedra vacantă prin decesul lui E. Herzog. Ilie Bacinschi, pe lângă activitatea la catedra de bază, a supliniț și catedrele de limba franceză, slavistică și de filologie indo-europeană.

Catedra de slavistică

Slavistica ca disciplină universitară, cu trecut însemnat între 1875-1918, a cunoscut un recul la Cernăuți după Unirea din 1918, mai ales când a fost supliniț de Ilie Bacinschi (1923-1928). Activitatea catedrei avea să fie reabilitată consistent în intervalul 1928-1940, după numirea profesorului Grigore Nandriș (1895-1968) ca șef al acesteia. Noul titular, fire energică, cu studii temeinice la București, Paris și Cracovia, a depus o importantă activitate didactică și de cercetare. În afara obligațiilor universitare s-a remarcat ca un bun președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Ro-

mână în Bucovina, asociație de voluntariat cu impact important în viața socială și culturală bucovineană mai ales între 1929-1940.

Catedre și lectorate de limbi și literaturi străine

Catedra de Limba și Literatura Germană i-a avut ca suplinitori, succesiv, pe E. Herzog (până în 1928) și Franz Lang (1928-1929). Din 1929, prin concurs, catedra este ocupată de Victor Morariu, care, deși i-a fost contestat concursul de titularizare, a reușit o semnificativă dinamizare a germanisticii la Cernăuți, căzută și ea într-o oarecare „dizgrație” după 1918.

Limba și literatura engleză au fost predate printr-o catedră de care s-a ocupat în perioada 1925-1939 tânărul profesor Dragoș Protopopescu (1892-1948). Acesta, doctor în anglistică la Paris în 1924, cu studii de specializare la Londra, a venit în Bucovina în 1923 unde activează până în 1938, după ce a fost validat ca profesor universitar titular în 1925. În afara atribuțiilor didactice, a avut implicări notabile ca publicist, scriitor, traducător și popularizator al limbii engleze. Între altele, a îndeplinit și el funcția de director al Teatrului Național Cernăuți (1926-1927). În perioada 1939-1948, Dragoș Protopopescu a trecut la Universitatea București, fiind înlocuit în Bucovina de P. Y. Thompson. Catedra a avut un post de lector în care a activat Ioana Allaci și un post de asistent universitar, ocupat de Irina Balmoș, ambele profesoare titulare și în învățământul secundar.

În intervalul 1920-1940, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Cernăuți, a avut și catedre de limba și literatura franceză (suplinită succesiv de E. Herzog, Ilie Bacinschi și I.D. Ștefănescu) și de limba și literatura italiană (suplinită de același Ilie Bacinschi, ocupată între 1938-1939 de profesorul Edgardo Giorgi-Alberti, urmat de Giovanni Alesio, ambii ajutați de asistentul Ermenegildo Istoc).

Mai amintim Catedra de Filologie Indoeuropeană, care, în toată perioada interbelică, a fost diriguată doar de suplinitori (Radu Sbiera, Dimitrie Marmeliuc, Teofil Sauciuc-Săveanu,

Ilie Bacinschi). Aici, pentru conferința de orientalistă, a fost numit în 1930 Vlad Bănățeanu (1900-1963), care a susținut cursuri de gramatică indo-europeană, limba armeană clasică, persana veche, gotica, albaneza și istoria armenilor.

Cu activitate rodnică au fost și lectoratele de limbi străine din cadrul Facultății de Litere și Filosofie Cernăuți (1923-1940). Lectoratul de limba franceză a fost susținut, pe rând, de Paul Henry, Georges Rousseau, Ernest Kallós, Michel Dard și G. Dementhon. Lectori de limba italiană au fost E. Giorgi-Alberti și Francesco Politti, iar lector de limba germană Franz Lang, de polonă Vaclav Sanicki, de cehă Milan Pavel Šesan.

Trăsături comune ale corpului profesoral

După nominalizările făcute pe catedre, se impune și evidențierea câtorva trăsături comune. Întâi se observă că din totalul celor intrați în corpul didactic al universității după 1919, în afara celor care au susținut cursuri în lectoratele de limbi străine, aproape toți sunt bucovineni, cu studii superioare la Cernăuți. Excepțiile sunt Dragoș Protopopescu (născut la Călărași, Muntenia, cu studii la București) și Grigore Nandriș (originar din Bucovina, dar cu studii la București). Apoi trebuie precizat că universitarii cernăuțeni, de regulă, au urmat cursuri de specializare în importante centre universitare din Europa și că toți au obținut doctorate. Mai este de adăugat că nimeni dintre cei care au făcut parte din catedrele cu profil filologic din Cernăuți nu a acceptat să rămână sub ocupația sovietică în nordul Bucovinei, preferând calea pibegiei.

Destinul profesorilor în refugiu

După redistribuirea profesorilor generată de refugiul din 1940, o parte semnificativă dintre profesorii filologi cernăuțeni nu s-au adaptat în noile locuri de muncă și au făcut cu greu față condiției de refugiat. După al doilea exod (1944), împrejurările au fost și mai vitrege: la greutățile înfruntate în 1940 s-au adăugat cele rezultate din noile exigențe sociale și politice

impuse de instaurarea regimului comunist în România.

Pe plan profesional, s-au înregistrat situații diverse. O parte destul de redusă dintre foștii universitari filologi din capitala Bucovinei istorice a reușit continuarea carierelor în țară (Aram Frenkian și Vlad Bănățeanu la București, D. Marmeliuc a devenit cercetător științific), unii și-au încheiat activitatea (Ilie Bacinschi, Leca și Victor Morariu, Radu Sbiera), alții au trecut în învățământul secundar (Traian Cantemir, Silvia Slușanschi, Ioana Allaci, Irina Balmoș). Cei care au emigrat și-au continuat cariere de succes în străinătate: Grigore Nandriș la Londra, Petru Iroaie la Palermo, Sever Pop la Louvain.

Profesori angajați în politică

Destul de multe dintre personalitățile învățământului superior cernăuțean interbelic au activat și pe tărâm politic. Între acestea se întâlnesc și filologi ai Facultății de Litere și Filosofie, unii dintre ei ocupând demnități importante: R. Sbiera și D. Marmeliuc au fost primari ai orașului Cernăuți, aceiași plus Alexe Procopovici, Dragoș Protopopescu și Grigore Nandriș au ajuns membrii al Parlamentului României. Însă, niciunul dintre filologii angajați în politică nu a fost condamnat la închisoare în timpul amplelor acțiuni de represiune comunistă de după 1948. Asta, probabil, și pentru că Alexe Procopovici (între altele, fost rector al Universității din Cluj în timpul guvernării legionare) a murit înainte de începerea proceselor de eliminare comunistă a adversarilor politici, D. Marmeliuc s-a retras într-un umil post de cercetare științifică, iar Dragoș Protopopescu (fost director-adjunct la gazeta „Buna Vestire” a dreptei naționaliste) și-a ales singur momentul plecării din această lume.

Poticniri și izbânzi

În general, se poate aprecia ca pozitivă activitatea filologică la Universitatea Cernăuți, deși se impun și destule aprecieri critice. Împrejurările în care s-a realizat integrarea instituției în sistemul de învățământ românesc n-au

fost totdeauna prielnice. Pe lângă problemele de resurse umane deja amintite, s-au adăugat dificultăți în asigurarea spațiilor dedicate activităților didactice, a resurselor materiale și financiare de funcționare. Dar, cu meritul celor direct implicați în activitățile didactice și administrative, cu sprijinul constant și hotărât al profesorului Ion I. Nistor, înalt demnitar al statului român aproape în toată perioada interbelică, progresul în cele doar două decenii de activitate nu poate fi contestat. Între realizări se pot nominaliza: un edificiu nou, mare, modern și funcțional pentru Facultatea de Litere și Filosofie, 18 serii de absolvenți care s-au dedicat prosperării Bucovinei și României având contribuții importante la dezvoltarea culturii naționale, dotări semnificative în domeniile sociale ale vieții studentești. Nu trebuie uitată nici moștenirea culturală pe care au lăsat-o. Spiritual, chiar din anul 1990, la jumătate de veac de la desființarea universității românești de la Cernăuți, noile generații de intelectuali bucovineni, din țară sau din nordul înstrăinat al Țării de Sus, au profitat din plin de realizările cultural-științifice și educative ale fostei Alma mater din capitala Bucovinei, descoperind o lume ce până atunci le-a fost ascunsă.

Mircea IRIMESCU (n.1956, com. Bilca, jud. Suceava). Studii: Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți (1971-1975), Institutul Politehnic ”Gh. Asachi”, Iași, Facultatea de Electrotehnică (1976-1981). Președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1990-2013). Deputat în Parlamentul României (2008-2012). Publicații: *Izvorul. 150 de ani de școală la Bilca* (Rădăuți, Ed. Septentrion, 2011) (coordonator); *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina 1862-2012, la 150 de ani. Istoric și realizări* (Rădăuți, Ed. Septentrion, 2012); *Poate ecoul...* (Rădăuți, Ed. Septentrion, 2013); *Voluntariat bucovinean. Dicționarul membrilor, sprijinitorilor și colaboratorilor Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina* (Rădăuți, Ed. Septentrion, 2013); *Profesori ai Colegiului Național „Eudoxiu Hurmuzachi” Rădăuți* (Suceava, Ed. Lidana, 2022); *Universitari în/din Bucovina*, vol. I-III (Suceava, Ed. 1Print, 2024).

Tudor ANDRIEȘ

Student la catedra profesorului Sorbală

Îi văd înfățișarea ca prin Iceață. Cei peste cincizeci de ani, câți au trecut de-atunci, nu-s glumă! După plecarea conferențiarului Eugenia Pavliuk, specialistă de limba rusă, de la șefia Catedrei de Filologie (pe atunci) Moldovenească și Clasică, docentul Mihai Dăscălescu, care îi asigura interimatul, ne tot dădea de înțeles că, degrabă, are să vină la noi un profesor minunea lumii. Ne bucuram și noi cu gândul că în curând o să ajungem mai ceva decât cineva, căci încă nici o catedră de la facultate nu era condusă de un profesor, doctor în filologie, ba încă și cu studii solide făcute la Leningrad, leagănul revoluției proletare. Profesorul atât de așteptat avea să vină de la Facultatea de Filologie a Universității din Odesa.

Faptul că era născut la Sauca, lângă Ocnița, satul de baștină al cunoscutului, pe atunci, poet Petru Zadnipru, mă bucura mai ales pe mine, căci amândoi veneam de pe același meleag, Republica Moldova, ca să batem străzile orașului care, cum le place să scrie inspirat confrății de condei, „încă mai poartă urmele pașilor lui Eminescu”. Nu mai țin minte cum l-am văzut prima dată pe noul șef de catedră, Vitalie Sorbală (3.11.1926–18.02.1979), însă cei câțiva ani petrecuți sub îndrumarea lui mi s-au întipărit bine în memorie.

Era devotat cu trup și suflet lingvisticii românești și s-a străduit să ne cultive și nouă dragostea pentru acest obiect. Ne povestea cum a trudit la alcătuirea Atlasului Lingvistic Moldovenesc alături de alți specialiști în domeniu și, în cele din urmă, i-a îndemnat pe mulți studenți, inclusiv pe subsemnatul, să-și scrie tezele de diplomă pe tema graiurilor maramureșene din regiunea Transcarpatică a Ucrainei. La cursurile de romanistică, putea să ne vorbească ore în șir despre Carlo Tagliavini și lucrarea sa fundamentală *Origini delle lingue neolatine* (*Originea limbilor neolatine*), care încă nici nu fusese tradusă în română. La întrebarea, pe atunci provocatoare, dacă există deosebiri distincte între limba moldovenească și limba română, ne trimitea la un alt ilustru lingvist și filolog contemporan, Eugeniu Coșeriu, și el originar din Basarabia, pe care, dacă nu greșesc, îl cunoștea personal, și care nu o dată declarase că „pentru un om conștient, chiar dacă nu e prea învățat, e penibil pur și simplu să poată discuta această problemă a existenței «limbii moldovenești». [...] A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșală naivă, ori o fraudă științifică”.

Că era un poliglot ne-am convins de îndată ce ne-a propus cursuri speciale de italiană, spaniolă și portugheză. Parcă îl văd aieva cum intra în sala de studii cu zâmbetul său nelipsit în colțul buzelor și cum ne trezea din dulcea meditație: „Abbiamo lezione! Fonetica italiana”. Îi plăcea gluma și prețuia improvizațiile noastre instantanee, căci de așa ceva eram buni. Odată ne chinuiam la traducerea unui text din spaniolă și ne-am poticnit la îmbinarea nevinovată „sus faldas” (fustele sale). La un moment dat cineva a zis că s-ar traduce ca „fustele sus”, la care profesorul a reacționat în aceeași manieră spirituală: „Păi, da, vrabia mălai visează...”.

De fapt, era un poliglot în dezvoltare. Într-o zi l-am surprins bolborosind ceva sub nas și l-am întrebat ce face. Mi-a răspuns că s-a apucat să studieze limba maghiară și repetă cuvintele învățate în ajun. Știind că maghiara nu e una dintre cele mai ușoare limbi pentru noi, vorbitorii de română, l-am întrebat pentru ce i-ar fi de folos. Mi-a zis că dorește s-o stăpânească tocmai de aceea că e o limbă dificilă.

– Dacă e așa, nu mă dau eu bătut, de ce să nu învățați chineza, care e și mai dificilă?

– Uite, cum isprăvesc cu maghiara, să știi că mă apuc de chineză...

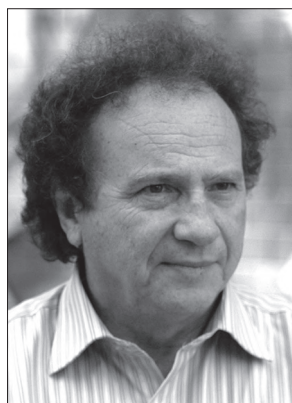
Avea o mulțime de prieteni prin Moldova și alte republici unionale, corespundea cu filologi din România și din alte țări europene. Pentru noi, organiza la catedră întâlniri cu poeți și filologi din toată țara. Așa i-am cunoscut pe poeții Grigore Vieru, Ion Vatamanu și Petru Zadnipru, pe criticul Mihai Cimpoi, pe filologul Ion Osadcenco, toți din Chișinău, iar distinsul profesor Stanislav Semcinski de la Universitatea de Stat din Kiev ne-a predat chiar și un curs interesant de interferență lingvistică. Dânsul descoperise că termenul „bărbântă” din povestea lui Ion Creangă „Dănilă Prepeleac” (*Când e minte, nu-i ce vinde; când e brânză, nu-i bărbântă*) a pătruns din maghiară în limba română prin filiera limbii ucrainene – *бербениця*, deși unele dicționare academice ucrainene susțin tocmai contrariul: că termenul cu pricina a

pătruns în limba lui Șevcenko prin filiera limbii lui Eminescu.

Relațiile noastre au continuat și după absolvirea universității. Aflase că un coleg de grupă se angajase ca ghid la „Inturist” și m-a rugat să-l rog ca să-i aducă din când în când câte o sticlă de țuică bătrână din România, băutura lui preferată. Zis și făcut. Într-o după amiază i-am sunat la ușă cu țuică și salam într-o sacoșă, căci știam că frigiderul său, pe cât era de mare și frumos, pe atât era și de gol, ca la toți burlacii. Ne-a deschis amabil și ne-a spus să stăm cuminți coala, căci el privește la televizor campionatele de gimnastică artistică din Spania și este foarte atent la dicția comentatorului spaniol. În pauză i-am spus de surpriza pe care i-am adus-o și partea a doua a transmisiunii a fost și mai plăcută.

A plecat cumva pe neașteptate pentru noi, căci nu auzisem să fi zăcut la pat. Noi, cei câțiva din promoția anului 1977, care am rămas cu serviciul în oraș, copleșiți de grijile cotidiene, împrăștiți pe la cămine și gazde, mânați de dorința firească a întemeierii unei familii, ne îndepărtam tot mai mult de anii studenției. Am aflat de moartea profesorului când dormea deja în sicriu în mijlocul locuinței sale spațioase a cărei ușă fusese întotdeauna larg deschisă pentru noi. Dacă mai țin minte, pe ultimul drum l-au petrecut și părinții... Cel puțin mi-o amintesc pe mama sa la căpătâiul feciorului plecat mult prea devreme, la nici 53 de ani împliniți.

...Am scotocit prin Internet ca să mă documentez mai bine, dar nu am găsit aproape nimic despre profesorul Vitalie Sorbală. Am putut afla doar că în satul natal, Sauca, o stradă îi poartă numele, iar în revista bilingvă „Orizonturi culturale italo-române” (nr. 6 din iunie 2012) un alt fost student de-al său, Andrei Crijanovschi, semnează un articol intitulat „Vitalie Sorbală, destinul frânt al unui român din Basarabia”. Se vede că printre miile de învățăcei câți i-a avut în timpul vieții nu s-a găsit nici unul care să vină cu un buchet de „lăcrămioare la mormântul prea iubitului lor profesor”. Păcat!

Arcadie SUCEVEANU

Grigore Bostan – profesorul care ne lipsește

Figură proeminentă și chiar carismatică, profesor, scriitor, etnolog și folclorist, critic și istoric literar, îndrumător și formator de opinie în perioada de redeșteptare națională și recâștigare a valorilor pierdute, de refacere a demnității călcate în picioare și revenire la viață românească, Grigore Bostan devine cu timpul o personalitate de care *contextul* atât de cosmopolit, pestriț și agresiv de multe ori al Bucovinei, nu putea să facă abstracție. Pentru că ideile sale de scriitor, doctor în folcloristică, șef de catedră, de membru de onoare al Academiei Române, poziția sa într-o problemă sau alta, contau. Iar după plecarea lui Vasile Levițchi la Chișinău, el rămâne la Cernăuți principalul reper moral, acea ultimă instanță în fața căreia se regăsesc spiritele inflamate și se potolesc orgoliile.

La Cernăuți, imaginea savantului, conturată încă din tinerețe, este astăzi binecunoscută și apreciată. Aplicare spațiului bucovinean, cercetările sale etnologice reușesc să verse o lumină nouă asupra configurării istorice și culturale a acestuia, recuperându-l și (re)valorificându-l din cu totul altă perspectivă temporală și axiologică. Cine i-a parcurs lucrările de folcloristică și de istorie literară – *Corelații tipologice și contacte folclorice* (în limba rusă, Editura Știința, Chișinău, 1985), *Literatura română din Bucovina* (în colaborare cu Lora Bostan, Cernăuți, 1996), *Poezia Populară Românească în spațiul carpato-nistean* (Editura Cantes, Iași, 1998), *Folclor din Țara Fagilor*, în colaborare (Editura Hyperion, Chișinău, 1993), *Creația populară. Curs teore-*

tic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina, în colaborare (Editura Știința, Chișinău, 1991), *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775-2000 (compendiu și antologie)*, în colaborare cu Lora Bostan (Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2000) ș.a. – a putut să aprecieze aria lor vastă de cuprindere, fondul informațional deosebit de bogat, carcasa teoretică și acribia. Personalitate de referință pentru Bucovina la diverse conferințe naționale și internaționale, întâlniri ale scriitorilor români din întreaga lume (precum cele de la Neptun), saloane de carte, ședințe ale Academiei Române, profesorul Grigore Bostan reprezenta dimensiunea bucovineană a unei vechi culturi românești aflată într-o continuă corelație și interferență cu cea a altor etnii și civilizații.

Personalitate publică marcantă, Grigore Bostan a contribuit în cel mai direct și decisiv mod la renașterea conștiinței naționale și la menținerea spiritualității românești în Bucovina detrunchiată. Între anii 1989-1990 a fost Președinte-fondator al Societății pentru Cultură Românească „M. Eminescu” din Cernăuți, decenii la rând a educat generații de studenți în spiritul moralității, al dragostei de limbă și neam. Alături de Vasile Levițchi, Mircea Lutic, Ilie T. Zegrea, Vasile Tărățeanu, Alexandrina Cernov, Ștefan Hostiuc, Simion Gociu și încă alți câțiva intelectuali bucovineni, a fost un factor polarizant al vieții social-culturale a Cernăuțiului, atât de măcinată de discordie și bicisnice orgolii.

Rigurile bibliotecii și ale disciplinei “cazone” îi formaseră un caracter de lup singuratic, autoexilat în studiu și nesfârșite lecturi zilnice. “Scorțoșenia academică” era însă înșelătoare, ea dispărând de îndată ce “dom’ profesor” pășea pe teritoriul magic al literaturii. Atunci când intra în agora literară, devenea sociabil și spiritual, câteodată chiar libertin, descărcându-și cu bonomie cartușiera plină cu replici scilipitoare, compunând epigrame și poezii satirice ad-hoc, garnisite din belșug cu muștarul lui Iuvenal...

“Mi-am început studenția sub bagheta tânărului lector de literatură universală și folclor”

Ne vine foarte greu să acceptăm a vorbi despre el la trecut, purtând mereu vie în memorie imaginea profesorului erudit și inteligent, așa cum ni s-a imprimat încă de la prima prelegere universitară din acea îndepărtată dimineață a zilei de 1 septembrie 1969, când studenția mea debuta sub bagheta tânărului profesor de literatură universală și de folclor Grigore Bostan. Din cauză că, băiat venit de la țară, încă nu însușisem bine cum să mă deplasez prin oraș, apoi nici cum să găsesc fără dificultate aula indicată în orarul afișat pe holul Facultății de Filologie, am ajuns să deschid ușa mult după ce domnul Profesor își începuse prelegerea. M-a scrutat cu un amestec de ironie și îngăduință, și a rostit cu vocea-i nazal-tărăgănată: „Cred că ești poet – hai, treci, treci, sper să nu devină o obișnuință”.

Ulterior, am intrat în grațiile sale, alături de alți câțiva colegi care reușiserăm să ne impunem ca studenți „serioși”, aplecați spre studiu și bibliotecă, dar mai cu seamă după ce începuserăm a ne prezenta pe la cenoașuri și întruniri literare cu texte poetice tot mai convingătoare. De-a lungul anilor, m-a apreciat și m-a susținut ori de câte ori a simțit (și am simțit!) nevoia să o facă. În 1979, conform canoanelor acelor timpuri, a scris pentru Editura Karpati din Ujgorod (ce își avea o mică filială de carte românească la Cernăuți) o „recenzie internă” la prima mea plachetă de versuri „Mă cheamă cuvintele”, dându-i undă verde, tot el fiind și cel care mi-a selectat/recomandat titlul cărții. Pentru ca, mai

apoi, să scrie câte o cronică aproape la fiecare carte pe care reușeam să o scot la lumină. Stima și dragostea reciprocă ce ne-am purtat-o peste ani a fost întotdeauna sinceră și necondiționată, neîntinată vreodată de eventuale ranchiune sau invidii, de orgolii și „clopoțiri la ureche” ce se insinuează de multe ori, cu bicisnicie, în relațiile dintre scriitori.

„Cine va veni să-l suplinească la catedră, dar și în viața comunității românești?”

În toamna lui 2004, cu doar trei săptămâni înainte de tragicul deznodământ, însoțit de Serafim Saka și Nicolae Spătaru, am avut o întâlnire cu studenții la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității cernăuțene, în fruntea căreia profesorul Bostan se afla de un sfert de veac. Avea în acea zi, ca întotdeauna, o ținută sobră și distinsă, dar totodată glumea și se întrecea în butade și calambururi, cu vocea lui atât de singulară, blazat-ironică, cu inflexiuni de pizzicato... Nu puteam bănui atunci, la despărțire, că îmbrățișarea noastră de rămas bun era o îmbrățișare de adio, cea din urmă și ultima din viața noastră terestră, că pașii lui ușor legănați, întorcându-se spre Catedră, se îndreptau, de fapt, spre tărâmul unui început de amintire...

Atunci, la dispariția sa, într-un text publicat în *Septentrion literar*, mă întrebam cu justificată îngrijorare: ”Mica ambarcațiune a filologiei românești cernăuțene va reuși să se mențină pe linia de plutire, se va sustrage curenților subterani ce ar putea s-o aducă în derivă?”. Spre regretul nostru, îndoielile care ne încercau atunci au prins contur în anii ce au urmat și s-au adevărit. După o perioadă (de altfel, destul de fastă) când la șefia catedrei s-a aflat profesorul Gheorghe Jernovei, „mica ambarcațiune a filologiei românești cernăuțene”, influențată și de spectrul acestui timp dramatic și parodic pe care îl trăim, se pare că „a luat apă” și a intrat în derivă. Iar cât privește viața comunității românești – ea continuă să fie măcinată de morbul discordiei, nu încetează să fie roasă, chiar la temeliile ei, strategic și consecvent, de șobolanii canonici, mai vechi și mai noi, ai regimului.

Și această stare de lucruri ne face să prețuim și mai mult prestația morală și intelectuală a Profesorului Bostan, ne face să regretăm, cu

sentimentul culpabilității și al pierderii irecuperabile, dispariția sa prematură tocmai în momentul când era atâta nevoie de el.

Odată cu dispariția lui Grigore Bostan, Bucovina a pierdut pe unul din eminenții săi exponenți, promotor de valori și modelator de conștiințe, cărturar cu prestanță universitar-academică, ce a imprimat statut identitar intelectualității românești postbelice. Figura sa se înscrie în constelația personalităților emblematice ale Bucovinei dintotdeauna, alături de chipurile aureolate ale lui Aron Pumnul, Ioan Sbiera, Sextil Pușcariu, Iancu Flondor, Simi-

on Florea Marian, Dimitre Onciul, Paul Celan, Mircea Streinul, Vasile Levițchi...

Personalitate proteică, pluridimensională, ce a știut să îmbine armonios catedra cu poezia, biblioteca – cu imperativele justițiar-mesianice ale luptătorului, rigoarea savantă cu romantismul nonșalant, ținuta gravă cu destinderea și mânăuarea virtuoză a floretei de argint a umorului – așa l-am cunoscut pe profesorul, scriitorul, colegul de breaslă și prietenul Grigore Bostan. Așa va rămâne, pentru totdeauna, în memoria colectivă, în cea a istoriei literare și culturale din Bucovina și din întreg arealul românesc.

Membri ai Catedrei de Filologie Română și Clasică, împreună cu alți intelectuali din regiunea Cernăuți, în vizită la baștina lui Mihai Eminescu (de la stânga la dreapta): rândul întâi – poetul Vasile Tărășeanu și Vasiliu Ciornii, șeful Agenției „Inturist” din Cernăuți; rândul doi: lectorul univ. dr. Alexandrina Cernov, ziaristul Nicolae Toma (reporter la ziarul „Zorile Bucovinei”), prof. univ. dr. Grigore Bostan, poetul Mircea Lutic (secretarul general de redacție al ziarului „Zorile Bucovinei”), prof. Maria Hergeligi (Școala Medie din Mamaliga), arhivistul Petru Grior, arhivistul Dragoș Olaru; rândul trei și patru: prof. Ilie Luceac (metodist la Institutul de perfecționare a cadrelor didactice din Cernăuți), ziaristul Tudor Andrieș („Zorile Bucovinei”), persoană necunoscută, studenta Lia Popov, persoană necunoscută, conf. dr. Lora Bostan, secretara catedrei Maria Rusu, prof. Ștefan Costinean (Școala Medie din Ropcea), criticul literar Ștefan Broască (ziarul „Zorile Bucovinei”), ziaristul Ion Crețu (șeful Secției Cultură a redacției ziarului „Zorile Bucovinei”), prof. Nicolae Mintencu (Școala Medie din Voloca). Ipotești, Centenar Eminescu, 1989

Petru GRIOR

Mihai Dăscălescu – de la avocatură spre lingvistică, din Gulag spre catedră

În ziua de **26 iunie 1941**, sergentul Ru-
sol, anchetator penal al Direcției Comi-
sariatului Poporului pentru Securitatea de Stat
al U.R.S.S. din regiunea Cernăuți, îl arestea-
ză pe avocatul Mihai Dăscălescu, care locuia
în orașul Cernăuți, pe strada Cuciurul Mare,
Nr.7. Românul era născut la data de 27 oc-
tombrie 1910, în localitatea Bursuceni, județul
Botoșani, într-o familie de muncitori. Când
împlinise opt ani, Mihai a trecut pragul școlii
primare din satul natal, sorbind cu nesaț din
izvorul nesecat al cunoștințelor timp de trei
ani. Își continuă studiile primare în localitatea
Dumbrăveni, același județ, baștina scumpei
sale mame, Ecaterina Langa. Tatăl său, Vasi-
le Dăscălescu, muncitor la căile ferate, este
transferat, în 1922, în fostul județ Hotin, unde
îndeplinește diverse funcții la gările feroviare
din satele Vancicăuți și Mămăliga, încadrate,
prin hotărârea Sesiunii a VII a Sovietului Su-
prem al Uniunii Sovietice din august 1940, în
nou formată egiune Cernăuți a Ucrainei. Ab-
solvind școala primară, se înscrie, în 1923,
la Liceul „Aron Pumnul” din orașul Cernă-
uți, unde se va adânci în lumea miraculoasă
a cunoștințelor până în 1930, când devine
student la Universitatea din Cernăuți, Faculta-
tea de Drept. În perioada anilor 1931-1932 își
satisface serviciul militar în termen în cadrul
Regimentului 4 Vânători, dislocat în orașelul
Lipcani, actualmente în Republica Moldova.

După terminarea studiilor universitare în
1934, tânărul Mihai Dăscălescu se angajează
ca practicant în Biroul avocatului Constantin

Rădulescu din Cernăuți. În același an se sta-
bilește cu traiul în orașul Hotin, unde practi-
că avocatura. Activitatea sa politică începe
în 1933, când devine membru al Partidului
Radical-Țărănist Român. Datorită calități-
lor sale deosebite, spiritului întreprinzător și
principialității în fapte, după doi ani de activi-
tate în cadrul partidului, este ales președinte al
organizației județene Hotin a partidului.

La 28 iunie 1940, când în Basarabia, nor-
dul Bucovinei și Ținutul Herța este instaurată
dictatura stalinistă, el revine la Cernăuți, îm-
preună cu soția sa, Maria (n.1909). Locuiește
pe strada Cuciurul Mare nr. 7. (redenumită în
Krasnoarmeiskaia). Rămas fără mijloace de
existență, depune o cerere către Comisia so-
vieto-română cu rugămintea să fie repatriat în
Țara natală. Rezolvarea cererii va fi târăgăna-
tă un an de zile, iar la începerea operațiunilor
militare între România și fosta Uniune Sovie-
tică din iunie 1941, este întemnițat în strașnica
închisoare cernăuțeană și acuzat de activitate
antisovietică. Evacuat în regiunea Sverdlovsk
din Federația Rusă, cătunul Sosva, este supus
interogatoriilor timp de 13 luni. Prin decizia
Nr.85-S din 17 octombrie 1942, Comisia Spe-
cială îl condamnă la 10 ani de detenție într-un
lagăr stalinist de muncă corecțională.

În ziua de 13 iunie 1947, după șase ani de
suferință, în timpul cărora a doborât copaci în
pădurile seculare din Uralul îndepărtat, unde
durata iernii trecea ca un fior rece prin sângele
lui, iar cerul de gheață îi trezea în suflet dorul
de Patrie și de vară, de meleagurile mândre,

unde trăiau părinții, frații și sora, deținutul Dăscălescu, trimite o scrisoare Procurorului General al Uniunii Sovietice, în care roagă să-i fie reexaminat dosarul penal, motivând că în timpul cercetărilor au fost comise greșeli din partea anchetatorilor. La 23 iulie 1947, același an, a doua scrisoare este trimisă lui Viaceslav Molotov, unul dintre liderii statului sovietic. Ea conținea informația că Mihai Dăscălescu, cetățean român, este condamnat pentru fapte pe care nu le-a săvârșit. În urma acestor memorii, sunt efectuate cercetări suplimentare și Comisia Specială de pe lângă Ministrul Securității de Stat al U.R.S.S., prin decizia Nr.1 din 3 ianuarie 1948, îl pune în libertate pe deținutul politic.

Cu lacrimi în ochi a primit fostul avocat această veste. Părăsind pământul înghețului veșnic, a pornit spre Basarabia însorită și plină de verdeață, oprindu-se în orașul Bălți. Pentru a-și câștiga pâinea cea de toate zilele, se angajează lucrător în ateliere de legat cărți. Începând cu luna ianuarie a anului 1952, e cadru didactic în mai multe școli din raionul Chișcăreni. Întorcându-se în regiunea Cernăuți, va fi numit profesor de limba română și franceză la Școala Medie din Carapciu pe Siret.

Sentimentul nedreptății îi rodea sufletul, fiindcă el, vinovatul fără vină, a zăcut șapte ani în cazematele bolșevice, suferind de foame, boli și frig. Conștiința lui nu putea să se împace cu faptul că numele îi este pângărit în

Studenți de la Secția de română, cu profesori (de la stânga la dreapta): rândul I – conf. univ. dr. Grigore Bostan, Maria Șiman, conf. univ. dr. Ion Osadcenco (Universitatea din Chișinău, invitat pentru un curs special despre poezia de dragoste a lui Mihai Eminescu), Veronica Svetenco, conf. univ. dr. Mihai Dăscălescu; rândul II – Ștefan Hostiuc, Elena Ernescu, Lucia Crăciun, Liuba Bordian, Constantin Onofrei; rândul III – Anatolie Gujuk, Gheorhge Bodean, Alexandru Burdujan, Mihai Iacoban

Studenți de la Secția de română, promoția 1976, după examenele de licență, cu profesorii lor (de la dreapta la stânga, în picioare): prof. univ. dr. Vitalie Sorbală, șeful Catedrei de Limba și Literatură Română (al treilea, în rând), conf. univ. dr. Grigore Bostan (al șaselea, în rând), lector univ. Teodosia Chitari (a șaptea, în rând)

continuare. În 1963, pune mâna pe condei și trimite o plângere către Procurorul General al U.R.S.S. După unele cercetări, efectuate de către reprezentanții organelor competente, Judecătoria Regională Cernăuți adoptă, la 7 decembrie 1963, hotărârea privind reabilitarea lui Mihai Dăscălescu, la acea vreme lector la Universitatea de Stat din Cernăuți.

Supraviețuind în Gulagul sovietic, Mihai Dăscălescu a lăsat urmașilor prețioase mărturii despre închisorile și lagărele staliniste, unde cerberii comuniști își băteau joc de osândiți în modul cel mai sălbatic. În una din ele, În una din ele, citită pentru prima dată în 1972, la ședința recent înființatului Cerc de limbă și literatură română al studenților din Secția română (atunci: moldovenească) a Facultății de Filologie a Universității din Cernăuți, conferențiarul Mihai Dăscălescu menționa următoarele: „Pe teritoriul lagărului, condamnații purtau numere pe spate, la pantaloni, pe fuste, pe căciuli și pe mâneci. Reprezentanții administrațiilor se adresau către deținuți strigând numărul, fără a-i interesa că după acest număr se află un om cu durerile sale, cu lumea lui lăuntrică. Spre locul de muncă și înapoi, osândiții erau duși în rânduri de câte cinci, ținându-se unul pe altul

de braț. În timpul mișcării se interzicea categoric să privească cineva în părți sau în sus. Capetele trebuiau ținute în jos, privind numai sub picioare. Pentru cea mai mică încălcare a acestei rânduieli, era pedepsit întregul șir. Oamenii primeau ordin să se culce cu fața la pământ, de cele mai multe ori în glod, băltoace, zăpadă, iar soldații din escortă îi stâlceau în băți.

Deținuții care întârziu la apelul de dimineață sau refuzau să iasă la lucru, indiferent din ce pricină, erau înhămați la o căruță cu două roți, încărcată cu pietre, și mânați pe teritoriul lagărului până ce cădeau sleiți de puteri. După această procedură erau udați cu apă, maltratați și băgați la carceră”.

Docentul Mihai Dăscălescu s-a adresat către cei prezenți la ședința Cercului, sfătuindu-i să formeze un grup care să ridice în fața organelor corespunzătoare problema reabilitării victimelor represiei. Fostul deținut politic știa că există studenți gata să adune materiale despre jertfele sistemului. Realizând sfaturile profesorului, tinerii considerau că se ocupă de probleme umanitare, așteptând să obțină sprijin din partea organelor de partid și sovietice locale. Dar așteptările lor au fost zadarnice. Dar nici cercul nu a rezistat mai mult de câteva luni. Iar unii din membrii lui au sfârșit prin a fi exmatriculați din universitate. Totuși, atitudinea tranșantă și curajoasă a docentului Dăscălescu a rămas ca o plăcută amintire pentru foștii membri ai cercului. Ca fost deținut politic, nici el nu putea să spună tot ce avea pe suflet, însă când a fost cazul să-și apere studenții de stupidele învinuiri ale politrucilor de la facultate, nu s-a dat înapoi, ci s-a comportat demn. A funcționat, ca lingvist, la Catedra de Filologie Moldovenească și Clasică (pentru înființarea căreia s-a zbatut poate cel mai tare dintre toți colegii care predau cursuri la Secția de Română a Facultății de Filologie) până la data plecării la pensie în a doua jumătate a anilor 70 ai secolului trecut.

Tudor ANDRIEȘ

Profesorul Vasile Levițchi și lecțiile sale de viață și de literatură

Am avut plăcuta surpriză să mă întâlnesc cu Vasile Levițchi chiar de la primii pași făcuți pe culoarele Universității din Cernăuți. Venind de pe meleaguri basarabeano-bălțene, fără vreo intenție de a mă opri neapărat la Cernăuți, destinul a făcut să mă stabilesc tocmai aici și cu studiile, și cu serviciul, și cu însuratul, și cu copiii și nepoții, și cu prietenii și neprietenii – mai pe scurt, cu toate plăcerile și neplăcerile care m-au urmărit, și așa fi bucuros să mă urmărească încă mult și bine. Îndemnat de un consătean mai tânăr, care își dorea mult să învețe la Institutul de Petrol și Gaze din Ivano-Frankivsk, într-o bună zi am debarcat din autobuz la gara din orașul copilăriei lui Eminescu, devenit cu timpul și orașul lui Levițchi, dar și al meu.

Aflasem încă din armată că la Universitatea din Cernăuți există o catedră de limba și literatura moldovenească și, deoarece aveam la mine toate actele trebuincioase, m-am hotărât să bat aici la ușa sălii de depunere a documentelor pentru examenele de admitere. Acolo m-a întâmpinat dl Ciupercă de la catedra respectivă, căruia nu i-a fost prea greu să mă convingă că această catedră era tocmai ceea ce îmi lipsea mie. Mândrețea arhitectonică a edificiului unde aveam să-mi fac studiile cinci ani bătuți, dar și umbra de supărare din cauza celor două încercări eșuate de a intra la o facultate în mica mea patrie, mi-au pecetluit decizia.

Eram cu armata făcută și aveam prioritate față de ceilalți candidați, dar florii examenelor de admitere nu m-au ocolit nici pe mine.

Fusesem lăsat la vatră toamna și am avut la dispoziție vreo șase luni ca să mă pregătesc, căci cei trei ani de când absolvisem școala mi-au șters câte ceva din cunoștințe. Așa că în această privință prioritatea era de partea celor care au absolvit școala medie de curând. Oricum, m-am prezentat în fața comisiei de admitere cu intenția fermă de a ieși cu scutul în mână.

Abia mai târziu aveam să aflu că unul dintre cei trei membri ai comisiei de admitere era chiar Vasile Levițchi, dar atunci când am tras biletul, pentru mine toți erau de-o baie. La compunere am ales tema liberă, ceva de genul prefacerilor socialiste. Dacă nu greșesc, căci sunt ani și ani de atunci, tema era următoarea: „Drumul de la plug la cosmodrom”. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama că era un vers din culegerea „Legea găzduirii” de Andrei Lupan, pentru care autorului i-a fost decernat și Premiul de Stat al RSSM. Educat în spiritul vremii și influențat binișor de doctrina realismului socialist, mi-am adus și eu contribuția (atât cât am putut!) cu acea compunere la evocarea marelui nostru prezent. De bună seamă că am amintit și de sentimentul nemărginit al recunoștinței și prețuirii față de înțelepciunea colectivă a partidului, care a schimbat din temelii viața țăranului moldovean, și de geniul leninist în condițiile când „istoria bătea cu uragane, rostogolind guverne provizorii”, și de multe altele, citite și răsцитite în culegerile poezilor sovietici moldoveni. Dar ceva mi-a scăpat, totuși, pentru că m-am ales numai cu nota „4”. O fi fost o nepotrivire între fond și

formă, care, însă, nu m-a prea afectat, căci mă aranja și un „3” tras de coadă, doar eram după armată și aveam prioritate. La oral nu-mi amintesc cum am răspuns, dar știu că la gramatică am fost pentru prima dată laudat de Levițchi pentru că am explicat elipsa predicatului și chiar am dat câteva exemple din literatură.

Însă surpriza cea mare a fost atunci când am aflat că perioada clasicilor literaturii (moldovenești, desigur) ne va fi predată chiar de Vasile Levițchi. A fost o surpriză pe cât de mare, pe atât de plăcută, căci între timp aflasem de la colegii din alți ani, dar și de la (pro) curatorul grupei noastre, lectorul Alexandrina Cernov, că viitorul nostru profesor nu este om de rând. Nu știu cum alții, însă eu, venit de pe alte meleaguri, am fost plăcut impresionat de faptul că voi avea în fața mea un profesor ca Vasile Levițchi – om erudit, poet și traducător, pedagog cu experiență, ba încă și fost redactor al primului și unicului pe atunci ziar de limbă română din regiunea Cernăuți și chiar din Ucraina, pentru că cele raionale erau de dublaj.

Multe momente plăcute s-au șters din amintirea anilor de studenție, mai puțin însă orele petrecute cu Vasile Levițchi la catedră. Știa să ne trezească interesul pentru literatura bună și ne făcea părtași la toate evenimentele despre care ne vorbea. Parcă văd și azi cu câtă atenție îl ascultam cum recită pe de rost fragmente din Eminescu sau Alecsandri și cât de mult ne bucuram când îl prindeam cu un cuvânt greșit. Făcea o pauză, își băga degetele în părul atins de neaua anilor și grijilor cotidiene, apoi ne privea cu ochi sfredelitori și se bucura. Dar se întrista avan atunci când cineva dintre colegi spunea câte-o prostie, ceea ce se întâmpla adesea. Atunci se apuca de inimă, se lăsa moale pe scaun și stătea așa cu capul între palme până își revenea.

Ne învăța să privim critic, cu ochii larg deschiși la tot ce ne înconjoară și să nu ne luăm după capul genilor, căci și ei greșesc (*errare humanum est*). Îmi amintesc că odată ne-a recitat cunoscuta strofă eminesciană „*Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braț încet s-o culci, / Lăsând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci...*” și ne-a întrebat dacă nu găsim în ea

nimic neobișnuit. Ne-am scărpinat cefele, dar n-am găsit nimic. Și atunci profesorul ne-a sfătuit să ne imaginăm cam cum ar putea să stea o iubită pe brațele noastre cu fruntea albă în jos și buzele dulci în sus.

Îi plăceau glumele de bun gust și chiar ne amuza din când în când cu câte una. Iar nouă atât ne trebuia. L-am întrebat odată dacă nu cumva în versul din Scrisoarea II „*Amețiți de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii / Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de moli*” Eminescu l-a avut în vedere pe dl Dăscălescu, docent la catedra noastră. Gluma i-a plăcut atât de mult, încât am râs de ea cu poftă nu o singură dată.

Îl întâlneam pe culoarele universității la braț cu alt confrate de condei – scriitorul de limbă ucraineană Mihailo Ivasiuk. Românul Levițchi vorbea pe ucrainește, iar ucraineanul Ivasiuk pe românește, căci ambii erau născuți în aceeași țară și își făcuseră debuturile literare în aceeași limbă. Era și acesta un exemplu frumos pentru generațiile care aveau să vină, însă el, ca și multe alte exemple demne de urmat, a fost călcat în picioare la prima ocazie.

Mai târziu, când se întâmpla să-l întâlnesc ocazional pe balconul redacției ziarului pe care l-a condus, apoi la adunările Societății „Mihai Eminescu”, apoi în paginile periodiceilor chișinăuene, era același Vasile Levițchi de la care am aflat că marele Eminescu e scriitor român. Odată chiar m-a laudat în public pentru o tabletă mult-puțin inspirată, pe care o publicasem în „Plai Românesc”, dar se vede că meseria literară n-a fost pentru mine. Sau, poate, am luat prea în serios cuvintele sentențioase auzite tot din gura profesorului: „Dacă poți să nu scrii – nu scrie!”.

De data aceasta, însă, n-am putut ca să nu scriu și am scris aceste amintiri fragmentare și foarte subiective despre Vasile Levițchi – omul, pedagogul, scriitorul, patriotul... Acum pot spune cu certitudine că drumul de la Bălți la Cernăuți nu mi-a fost în van, căci la capătul lui am cunoscut mulți oameni de valoare, figurii lui Vasile Levițchi revenindu-i un loc deosebit.

Vasile CARLAȘCIUC

Profesori de școală înaltă în slujba limbii române

Conferențiarul Ilie Popescu – chemarea cuvântului și crucea destinului

Universitarul Ilie Popescu a făcut parte, în perioada anilor 1966-2010, din colectivul de profesori care au asigurat pregătirea specialiștilor filologi de limba și literatura română (în perioada sovietică: moldovenească) a Secției române (moldovenești) înființată în deceniul al șaselea al secolului XX în cadrul Facultății de Filologie Romano-Germanică, ulterior transferată către Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. A parcurs drumul de la asistent până la conferențiar. Pe parcursul activității sale a participat la formarea a 43 de promoții de absolvenți, majoritatea afirmându-se pe tărâm pedagogic, ca profesori de română, la școlile din regiunile Cernăuți, Transcarpatică și Odesa, unde încă mai răsună, la orele de clasă, limba în care s-a plămădit balada „Miorița”, s-au scris „Amintirile din copilărie” ale lui Ion Creangă, s-a zămislit capodopera literaturii universale, poemul „Luceafărul” de Mihai Eminescu... Mai bine de patru decenii, universitarul a ținut în taină cumpăna prin care a trecut în fragedă copilărie, împreună cu numeroasa sa familie.

Drama familiei viitorului profesor a început la 1 aprilie 1941, când sute de români din satele din Valea Siretului au încercat să scape de regimul sovietic totalitar prin trecerea frontierei în România. Tatăl său, Vasile Grijincu, gospodar din Pătrăuții de Jos, s-a pornit în aceea zi, împreună cu alți consăteni, la Hliboca, cu cerere să i se permită să plece în România.

Autoritățile sovietice n-au satisfăcut cererile, deși în ajun se răspândiseră zvonuri că vor merge în întâmpinarea dorințelor localnicilor. O mare parte dintre cei care au ajuns cu cererile respective la Hliboca, primind refuzul, s-au îndreptat spre frontieră, mai exact spre pichetul de grăniceri din apropierea satul Fântâna Albă. Dar au fost întâmpinați de gloanțele grănicerilor. Vasile Grijincu n-a mers la frontieră, a socotit că mai bine e să se întoarcă la soție și copii. Dar în drum spre casă, l-a oprit o patrulă militară care, găsind asupra sa cererea de plecare în România, respinsă de autoritățile din Hliboca, l-au arestat, acuzându-l de încercare de trecere frauduloasă a graniței. În scurt timp, el a fost judecat, condamnat și trimis în GULAG, unde și-a sfârșit zilele.

După război a fost deportată în stepele Kazahstanului și numeroasa familie a lui Vasile Grijincu. Ilie era pe atunci copil, iar acea grea încercare i-a pecetluit destinul. A ținut tot timpul ascuns acel episod tragic din viață. Abia după 1989, când la Cernăuți a fost constituită Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, iar Ilie Popescu a fost printre membrii ei fondatori, împreună cu ceilalți colegi români de la Catedra de Filologie Moldovenească (din 1991: Română) și Clasică a Universității din Cernăuți, el și-a deschis sufletul. În scurt timp, a înființat, împreună cu alți români bucovineni, Societatea „Golgota”, fiind ales vicepreședinte. Totodată a depus la Direcția regională Cernăuți a Serviciului de Securitate o cerere pentru reabilitarea tatălui

său, condamnat fără nici o vină și dus în lagărele Siberiei.

Dar să revenim la anii de tinerețe ai profesorului. După ce s-a întors din Kazahstan în Pătrăuții de Jos, familia sa a intrat în vizorul autorităților locale. Ca să nu aibă de suferit și copiii din cauza tatălui, Vasile Grijincu, considerat de autorități drept „trădător de țară”, „spion român”, „dușman al poporului” mort în GULAG, mama lor a revenit la numele ei de naștere, Popescu. Ilie argătea pe la gospodarii mai înstăriți, dar fiindu-i dragă cartea, a hotărât să-i urmeze chemarea. Și ea, mărița sa cartea, l-a scos în lume. După absolvirea cu succes a Școlii medii din Carapciu, Ilie a fost înrolat în Armata Sovietică. Serviciul militar l-a făcut în Baku, capitala R.S.S. Azere. În timpul liber, sergentul Ilie Popescu se pregătea pentru susținerea examenelor de admitere la Universitatea de Stat din Cernăuți. În luna mai 1961, s-a adresat Ministerului Apărării al U.R.S.S. cu rugămintea să fie demobilizat înainte de termen din rândurile Armatei Sovietice pentru a reuși să susțină examenele de admitere la o instituție de învățământ superior, întrucât sesiunea de examene începea în luna august. Cererea i-a fost satisfăcută, iar el a fost trimis la Universitatea de Stat din Baku. La examene a primit note „bine” și „foarte bine”. Comandantul de batalion i-a explicat că aceasta a fost doar o încercare, așa că în a doua decadă a lunii iulie sergentul Ilie Popescu a fost lăsat la vatră. La Cernăuți a sosit cu doar câteva zile înainte de începerea examenelor de admitere, fără să treacă pe acasă; se temea să intre în sat, pentru că autoritățile locale ar fi putut să-l rețină, ca să facă cercetări (cum de a venit din armată în iulie, când termenul era noiembrie; nu cumva dizertase?). Lucrul acesta l-ar fi împiedicat să susțină examenele la universitate. Abia după ce a aflat că e înmatriculat la Facultatea de Filologie Romano-Germanică (Secția „Limba și literatura moldovenească”, adică română) a avut curajul să intre în satul natal să le spună la ai săi bucuria. Cu ordinul rectorului în mână, era încrezut că va fi lăsat în pace.

După absolvirea Universității, tânărul

specialist Ilie Popescu a primit repartitie ca profesor de „limba și literatura moldovenească” la Școala de opt ani din Cupca, unde a funcționat doar trei săptămâni, fiind rechemat la universitate, unde i s-a propus postul de asistent universitar pentru „Secția moldovenească” de la Facultatea de Filologie Romano-Germanică. Așa a început activitatea didactică și de cercetare științifică a proaspătului absolvent Ilie Popescu. Peste două decenii și ceva, profesorul îndrăgit al studenților, conferențiarul Ilie Popescu (în terminologia sovietică și post-sovietică, pentru funcția de conferențiar era și mai este folosit termenul „docent”), a avut curajul să povestească studenților episodul deportării familiei sale în stepele aspre ale Kazahstanului. Într-o bună zi, a trecut pe la catedră scriitorul Ion Cozmei din Suceava. Ascultând cu mare interes istoria lui Ilie Popescu, el i-a propus să scrie împreună o carte. Ea a fost intitulată „Drumul spre Golgota” și a văzut lumina tiparului la Iași, în 1994. Ilie Popescu a revenit asupra textului ei și a editat în 2012 lucrarea autobiografică mai amplă – „Steaua vieții”. După lectura acestor cărți mi-am imaginat astfel steaua destinului profesorului nostru Ilie Popescu:

*Lipsit de meleagul natal, dar nu și de crez,
Visez Crăciunul, fără de stea și colindă,
Lipsit de altar, în recea baracă îngenunchez,
Și nu are cine vreun mic colăcel să-mi întindă.*

*La lumina vie aș porni chiar desculț,
Drumul anevoios și greu nu m-ar frânge.
Aici geru-i ocaș, iar acolo, la Pătrăuți
Cu flori de măr peste casa mea ninge...*

*Aici Paștele vine fără oul încondeiat,
Chiar de-am postit mai abitir decât sfinții, mereu.
E frig în baracă și Hristos, înviat,
spulberă orice urmă atee din aerul greu.*

*Cu fiorul credinței în suflet plătând
L-am primit cu fierbinte, mare iubire.
Apoi toată viața l-am trăit în cuvânt
Și-n destin, în a graiului mamei rostire.*

Ca lingvist și cadru universitar, Ilie Popescu s-a consacrat totalmente pregătirii specialiștilor în filologia română. În 1974 a susținut cu succes doctoratul la Universitatea de Stat din Chișinău cu tema „Terminologia plantelor medicinale din graiurile moldovenești din regiunea Cernăuți”. În decursul vieții a publicat 380 de lucrări, inclusiv 24 de cărți și broșuri, care au cuprins domeniile lingvisticii, filologiei, filosofiei, teologiei, istoriei și publicisticii. Pentru merite deosebite, a fost inclus în enciclopedia „Lingviști emeriți ai lumii” (volumul romano-germanic), publicată în anul 2006.

În perioada de renaștere național-culturală a comunității românești din regiunea Cernăuți, Ilie Popescu s-a afirmat și ca activist public. A contribuit nemijlocit la crearea Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, precum și a Societății „Golgota”, îndeplinind până în 2010 funcția de vicepreședinte, iar din 2010 până în ultima clipă a vieții (13 octombrie 2023) – funcția de președinte. Cartea „Drumul spre Golgota”, scrisă împreună cu Ion Cozmei, i-a întărit imaginea de persoană flagelată, din fragedă copilărie, de fărădelegile regimului totalitar. Ca președinte al Societății „Golgota”, Ilie Popescu a ridicat pe bani proprii mai multe cruci-simbolice în localitățile românești din regiunea Cernăuți spre veșnica pomenire a românilor deportați care își dorm somnul de veci în pământ străin, fără cruce la capătăi.

Cu unsprezece ani înainte de apusul vieții, Ilie Popescu a scos la Editura „Cuvântul” din Herța, unde redactori erau foști discipoli ai săi, volumul autobiografic „Stea viații”. Este o carte despre soarta intelectualului român din nordul Bucovinei de după cel de al Doilea război mondial. Din această lucrare reținem și câteva momente caracteristice aproape pentru toți intelectualii noștri, cu începere de la data odiosului ultimatum stalinist până la ora astrală a deșteptării naționale și spirituale. La sfârșitul „perestroicii” lui Gorbaciov, intelighenția română a renăscut din propria cenușă. Românii, setoși de cunoștințe, au iubit cartea și școala. Mulți dintre ei au devenit dascăli școlari, unii au devenit publiciști, redactori de edituri, ca-

dre universitare, iar când au simțit că pot să se elibereze din mrejele regimului totalitar, au readus la viață mișcarea asociaționistă, au format societăți național-culturale cu care au trecut din defuncta Uniune Sovietică în noua Ucraină independentă și suverană.

Ilie Popescu a crezut în steaua destinului său. Ea s-a aprins în Constelația Limbii Române și chiar dacă și-a încetat parcursul terestru, continuă să verse lumină și să licăre în amintirea noastră.

Lectorul Teodosia Chitari – gramatica trăită ca vocație

În septembrie 1972, când am devenit student în anul întâi la Facultatea de Filologie a Universității cernăuțene, specialitatea „Limba și literatura moldovenească”, la primul curs de gramatică a limbii materne, docentul (în uzul academic român: conferențiarul) Mihai Dăscălescu a venit cu un manual de „Limba moldovenească” pentru clasa a IV-a. Nouă, pregătiți să studiem materii înalte, ne-a trezit curiozitatea numele autorilor de pe coperta manualului. Erau doi autori: Mihai Dăscălescu și Teodosia Chitari.

– Să știți că un profesor bun poate alcătui manuale la fel de bune. Aici se cere o experiență bogată și o măiestrie pedagogică deosebită, a accentuat docentul Mihai Dăscălescu. De asemenea calități dispune coautoarea, Teodosia Chitari. Ea mai are și o mare capacitate de muncă. O cunosc încă din anii studenției, am fost curator la grupa ei.

Prin acest exemplu, docentul Mihai Dăscălescu a vrut să ne demonstreze că profesia de filolog nu este mai prejos decât altele, mai „la modă”, și să ne arate că am făcut o alegere bună.

În anul următor, tot în septembrie, la orele de gramatică a limbii moldovenești, ne aștepta o altă surpriză: cursul respectiv urma să ni-l predea noul lector, Teodosia Chitari, coautoarea manualului școlar despre care ne vorbise în prima zi din anul I docentul Mihai Dăscălescu. În curând, ne-am convins că Teodosia Chitari este o profesoară severă și exigentă, iar pentru a obține o notă bună la ea nu te puteai baza nu-

mai pe conspectul de la lecții. Trebuia să mai cercetezi și ceva literatură de specialitate.

Experiența pe care a acumulat-o în perioada când a lucrat profesoară la școala din satul său natal, Nesfoia, i-a fost de real folos la predarea cursului de metodică a predării limbii moldovenești în școală. Conducea excelent practica pedagogică a studenților. Absolvenții din mai multe promoții ai Catedrei de Filologie Română și Clasică ar putea să confirme acest lucru.

Omul radioului, Dumitru Verbițchi, care absolvise Universitatea la începutul acestui secol, își amintește: „Pe Teodosia Chitari o caracteriza trei calități deosebite: era obiectivă, era exigentă și, totodată, înțelegătoare. Ea vedea în fiecare student un viitor profesor, un promotor și apărător al graiului matern. Și la orele practice, și la practica pedagogică în școală ea aprecia întotdeauna obiectiv răspunsurile și comportarea studentului, spiritul lui creativ, îi arăta greșelile comise și întotdeauna găsea cuvântul de încurajare și de susținere.”

Teodosia Chitari a fost membră a Catedrei de Filologie Română și Clasică timp de câteva decenii fără să aibă un titlu științific. Putea să-și susțină doctoratul, căci dispunea de capacitățile necesare, dar a rămas în istoria Catedrei doar ca un pedagog talentat.

„Toate succesele pe care le-a avut, Teodosia Chitari le-a obținut prin muncă. Era foarte sânguincioasă, afirmă Gheorghe Isac, fost reporter al ziarului „Zorile Bucovinei” și coleg de grupă cu Teodosia Chitari. Mi-am făcut studiile universitare în perioada anilor 1963-1968. Curator al grupeii noastre era docentul Mihai Dăscălescu. El observase că Teodosiei îi plăcea mai mult gramatica decât literatura și o încuraja mereu. Nici nu bănuiam că în persoana colegei noastre Mihai Dăscălescu vedea un urmaș al său la Catedră. Apoi a apreciat-o și ca pedagog, antrenând-o la alcătuirea manualelor școlare, iar când a apărut ocazia, a insistat ca ea să fie angajată la Catedra de Filologie Română. Locul Teodosiei Chitari era anume la catedra universitară, deși nu a avut nici un titlu științific.

Era o luptătoare. Participa la competiții sportive. În anii de studenție, realizase o performanță sportivă, își amintește Gheorghe Isac, el însuși un bun atlet. (În anul 1980, anul Olimpiadei de la Moscova, Gheorghe Isac fusese ales, dintre foștii sportivi din regiune, să poarte torța cu Focul olimpic) Obișnuită să învingă greutățile și obstaculele prin muncă, sârguință, răbdare și voință, Teodosia Chitari a cedat doar în fața bolii strașnice și necruțătoare, care a răpus-o după ce s-a pensionat. Am avut posibilitatea s-o ajut financiar și s-o susțin în momentele de cumpănă (la fel ca și pe o altă colegă de grupă a noastră, Nița Mihali (căsătorită Zegrea), care a lucrat corectoare la *Zorile Bucovinei*). Nu cu mult înainte de trecerea ei la cele veșnice am vizitat-o, împreună cu colegul de facultate, Ion Fede, la spital. S-a bucurat, străduindu-se să-și ascundă suferința, și ne-a petrecut cu privirea ei caldă de pedagog...”

În ultimii ani de viață Teodosia Chitari ne suna foarte des la radio. Împreună cu colegul de serviciu, Vitalie Zăgrea, amândoi discipoli ai ei, aveam o emisiune în eter direct, cu oferte muzicale pentru ascultătorii noștri. Printre aceștia era și buna noastră profesoară universitară. Teodosia Chitari avea una și aceeași preferință – să asculte cântecul lui Iurie Sado- vnic „Lăsat-am apă de izvor” pe versurile lui Grigore Vieru. Și dacă ne întâlneam în oraș, ea ne strângea mâna și ne spunea că acest cântec îi aprinde în inimă dorul de satul natal, de apa curată de izvor. O emoționau cuvintele acestui cântec: „Ca la miere și la caș/ Am tras tare la oraș./ Nu știam că satul meu/ E mierea lui Dumnezeu./ Nu știam că vatra mea/ Mie-mi este lacrima...”. Ne spunea acest lucru cu lacrimi în ochi.

Un om care-și iubește fierbinte baștina, își iubește și graiul matern. Pentru Teodosia Chitari graiul matern a fost ca „mierea lui Dumnezeu”, ca „lacrima curată și sfântă”. A demonstrat acest lucru nu prin cuvinte pompoase, ci prin osârdia sa de pedagog și „apostol al limbii materne”.

Studenta Florentina Prostebi – o poveste despre curaj, solidaritate și supraviețuire a limbii române în nordul Bucovinei

Într-un timp în care Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale „Iurii Fedkovici” din Cernăuți se zbate între tradiție și declin, povestea unei tinere, Florentina Prostebi, aduce o rază de speranță. Nu este doar o poveste personală, ci o mărturie despre fragilitatea și reziliența învățământului românesc din Ucraina, despre solidaritatea care uneori vine nu din instituții, ci din inimile oamenilor simpli.

Florentina este astăzi studentă în anul III la secția de română a Facultății de Filologie din Cernăuți. Dar drumul ei până aici a fost presărat cu obstacole, nedreptăți și momente în care viitorul părea imposibil. În vara anului 2023, în ciuda faptului că obținuse media necesară pentru a fi admisă pe locurile bugetate (130,333 puncte din 200), ea a fost redirectionată de Comisia de admitere către un loc cu taxă. Locurile bugetate, devenite libere prin retragerea altor candidați, au fost alocate conform unor reglementări speciale către alte programe de studii, în favoarea unor categorii sociale prioritare.

Pentru Florentina, această decizie a însemnat o barieră aproape insurmontabilă. Taxa de studii se ridică la circa 700 euro – o sumă imposibil de acoperit pentru o tânără dintr-o familie modestă din Mahala. În fața acestei situații, șefa Catedrei de Filologie Română, conf. dr. Cristina Paladean, a lansat un apel către comunitatea românească, cerând sprijin pentru salvarea celor două candidate aflate în impas: Florentina Prostebi și Maria Ursulean.

Apelul a fost preluat de redactorul-șef al revistei „Mesager bucovinean”, care a încer-

cat să mobilizeze companii românești pentru a oferi burse de studii. Nu s-a găsit niciun sponsor instituțional. Dar s-au găsit două familii din Constanța – familia Pânzaru (Cezar și Elena) și familia Popescu (Dorin și Dorina) – care, fără să o cunoască personal pe Florentina, au oferit câte 300 euro pentru susținerea ei. Redactorul-șef al revistei a completat suma cu încă 100 euro din fonduri proprii. Astfel, Florentina a devenit studentă în anul I. Cei doi sponsori principali ai tinerei bucovinence nu sunt străini de Bucovina. Cezar Pânzaru este președinte al Filialei Constanța a Asociației „Pro Basarabia și Bucovina”, iar Dorin Popescu a fost într-un timp șef interimar al misiunii diplomatice române la Cernăuți. Soția sa, Dorina, e chiar din Cernăuți.

În anul II, destinul i-a mai oferit Florentinei o mână de ajutor: o bursă din partea Patronatului Întreprinderilor Mici și Mijlocii Suceava, bursă obținută prin implicarea Consulatului General al României la Cernăuți, în special a doamnei Consul General dr. Irina Loredana Stănculescu – o prezență activă și generoasă în sprijinirea românilor din nordul Bucovinei, în domenii precum educația, cultura și sănătatea. Contravaloarea bursei i-a fost înmănată personal studentei cernăuțene de către doamna Liliana Gheorghicesei, președinta Patronatului IMM Suceava.

Pentru anul III, tânăra din Mahala (comuna celebrei țărănci Anița Nandriș-Cudla – autoarea cutremurătoarelor memorii despre GULAG-ul stalinist) a găsit o altă soluție de susținere financiară. Din cursurile de română pe care le susține online, prin ZUM, și din ve-

Studenta Maria Ursulean de la Universitatea din Cernăuți (în centru), beneficiara bursei de studii oferite de Societatea bucureșteană New Strategi Center, președinte domnul George Scutaru (în dreapta), alături de doamna Consul General al României la Cernăuți, dr. Irina Loredana Stănculescu, prin mijlocirea căreia a fost obținută bursa.

niturile familiei, reușește să-și achite singură studiile universitare. Căci astăzi, Florentina nu este doar o studentă silitoare, ci și o resursă pentru comunitate. Bucovineni de etnie ucraineană care doresc să obțină cetățenia română o caută pentru ajutor în studierea limbii române. Ea devine, astfel, un liant între comunități, o punte între identități, o dovadă vie că filologia română nu este doar o disciplină academică, ci o formă de rezistență culturală.

Într-un text sincer și emoționant, Florentina mărturisește: „Alegerea specializării «Limba și literatura română și literatura universală» a venit firesc, ca o continuare a propriilor mele căutări interioare și a dorinței de a transforma dragostea pentru cuvânt într-o cale de viață. Astăzi pot spune că această specializare m-a ajutat să mă realizez ca profesor. Am bucuria de a transmite mai departe cunoștințele mele și de a promova limba română ca limbă străină, deschizând astfel porți spre cultura românească pentru cei care doresc să o cunoască.”

Dar povestea Florentinei este și o radiografie a unei crize mai largi. Catedra de Filologie Română, cândva un bastion al formării intelectuale românești în Ucraina, se confruntă cu o scădere dramatică a numărului de studenți. Anțărț, secția a rămas complet fără anul I, ceea ce nu s-a întâmplat până acum. În timpul sovi-

etelor, grupele academice erau de 15 studenți. Rar se întâmpla să nu depășească numărul de 10 persoane. Acum secția de română e frecventată de numai 21 de studenți (anii 1-4). La master, în anul cinci, rămân doar câțiva tineri absolvenți. Situația e critică. Admiterea la studii se face pe baza notelor obținute la examenele de ZNO (bacalaureat), între care limba și literatura română lipsește. Nici interesul față de această specialitate nu e mare, câtă vreme în regiune se reduc școlile cu limba română de predare, iar în cele care mai funcționează cu acest statut, limba română e predată în tot mai puține ore pe săptămână, iar literatura română nici nu e specificată ca disciplină școlară, fiind înlocuită cu un curs integrat de literatură română și universală. Cazul studentei Florentina Prostebi, ca și al colegii ei de gupă Maria Ursulean (care a obținut o bursă pentru toți anii de studii din partea companiei bucureștene New Strategi Center – președinte domnul George Scutaru) e edificator. Locurile bugetate sunt redistribuite de așa manieră încât tinerii români din regiune, deși motivați și capabili, rămân pe dinafară, iar ca să-și plătească din buzunar studiile nu le prea ajung bani. În lipsa unui sprijin sistemic, viitorul acestei catedre – și implicit al învățământului românesc superior din nordul Bucovinei – este incert.

Cât despre protagonista acestui medalion publicistic, Florentina Prostebi, ea ni se prezintă nu doar ca o vrednică studentă a Secției de română de la Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. Ea este un simbol al perseverenței, al solidarității și al speranței, dar și al rezistenței. Povestea ei ar trebui să ne mobilizeze, să ne amintească că păstrarea limbii române în spațiul ucrainean nu este doar o chestiune de identitate, ci și de responsabilitate colectivă.

Cei care doresc să sprijine asemenea destine nu trebuie să fie instituții mari sau sponsori corporatiști. Uneori, două familii din patria-istorică pot face mai mult decât o întreagă administrație. Iar o revistă culturală, precum „Mesager bucovinean”, poate deveni spațiul în care aceste povești capătă glas, demnitate și continuitate.

Florentina PROSTEBI

Drumul meu spre filologia română

Încă din anii de liceu, am simțit o atracție profundă pentru literatură, pentru cuvânt și pentru tot ceea ce înseamnă universul limbii române. Această pasiune m-a condus spre o dorință tot mai vie de a înțelege cultura, oamenii și felul în care gândirea se reflectă în scris. Alegerea specializării „Limba și literatura română” a venit firesc, ca o continuare a căutărilor mele interioare și a dorinței de a transforma dragostea pentru cuvânt într-un mod de viață.

Procesul de admitere la facultate a fost marcat de emoții și incertitudini, dar și de o încredere adâncă că voi reuși. Am fost susținută de oameni dragi, care mi-au oferit sfaturi, încurajări și sprijin moral. Le sunt recunoscătoare pentru că m-au ajutat să cred în mine și să pășesc cu hotărâre pe acest drum.

Anii de studiu mi-au adus realizări importante, atât pe plan personal, cât și profesional. Am învățat să gândesc critic, să analizez textele literare în profunzime și să apreciez nu doar frumusețea estetică a operei, ci și mesajul ei uman. Am descoperit bogăția limbii române în toate nuanțele sale și am avut ocazia să mă implic în activități care m-au format și m-au responsabilizat.

Astăzi, pot spune cu bucurie că această specializare m-a ajutat să mă împlinesc ca profesor. Am privilegiul de a transmite mai departe cunoștințele dobândite și de a promova limba română ca limbă străină, deschizând porți spre cultura românească pentru cei care doresc să o cunoască.

Desigur, predarea limbii române vine și cu provocări. Elevii întâmpină uneori dificultăți în stăpânirea regulilor gramaticale sau în dezvoltarea unei exprimări corecte și creative. Profesorii trebuie să fie mereu inventivi, să adapteze metodele de predare și să mențină

Cezar Pânzaru, președintele Filialei Constanța a Asociației „Pro Bucovina și Basarabia”, împreună cu soția Elena, vizitând Universitatea din Cernăuți

Foto: Ștefan HOSTIUC

Dr. Dorin Popescu, președintele Asociației „Casa Mării Negre / Black Sea House” din Constanța, fost diplomat român la Cernăuți

viu interesul elevilor – o misiune care cere răbdare, pasiune și flexibilitate.

În timpul studiilor universitare, am întâmpinat și dificultăți. Volumul mare de materie teoretică, cerințele academice și complexitatea unor texte literare pot fi copleșitoare. Uneori, metodele de predare nu reușesc să transforme teoria în practică vie, iar examenele solicită concentrare și efort susținut. Din

păcate, activitățile extrauniversitare sunt uneori insuficiente, ceea ce limitează acumularea unei experiențe mai vaste. Implicarea în proiecte educaționale, stagii sau inițiative culturale ar putea completa formarea teoretică și ar oferi mai multe oportunități de dezvoltare profesională.

Privind spre viitor, îmi doresc să contribui la răspândirea valorilor culturii și literaturii române, să inspir elevii și cursanții să descopere frumusețea limbii și să păstreze viu interesul pentru ea.

Celor care vor să urmeze această cale le-aș spune să aibă curajul de a-și urma pasiunea, să fie perseverenți și să creadă în puterea cuvântului. Universitatea este o etapă de descoperire și maturizare, iar provocările fac parte din procesul firesc de creștere. Este esențial să îmbine studiul teoretic cu experiența practică, să participe la proiecte, voluntariat și activități extracurriculare, și să rămână deschiși către noi orizonturi. Curiozitatea, răbdarea și dorința de a învăța continuu vor transforma acest drum într-o veritabilă călătorie de formare și împlinire.

Studente de la Secția română a Facultății de Filologie, împreună cu șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică, conf. univ. dr. Cristina Paladian (în centru), lect. univ. dr. Felicia Vrânceanu (prima din stânga) și lect. univ. dr. Diana Chibac (prima din dreapta)

Un tânăr în fața istoriei: Sergiu Tabarcea și curajul de a fi român

Examenul de admitere – începutul unui drum cu sens

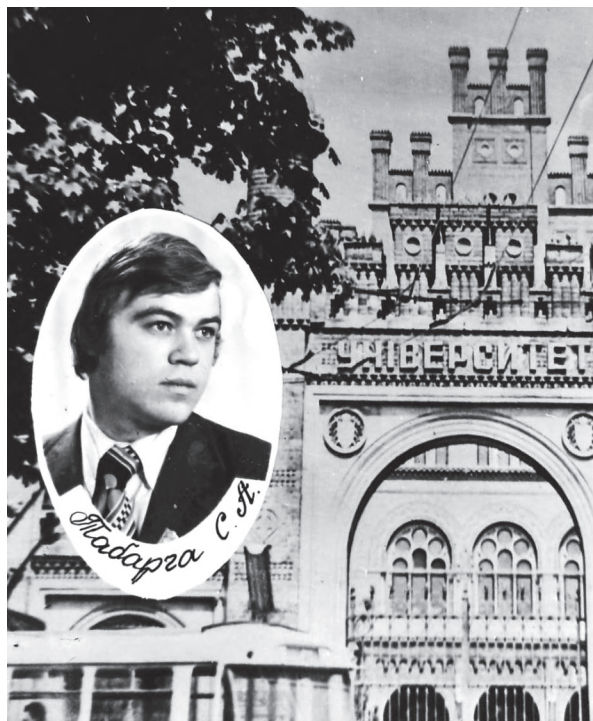
În august 1972, în amfiteatrul nr. 66 al Facultății de Filologie din Cernăuți (corpul 4 al fostei Reședințe Mitropolitane), tineri din întreaga regiune, dar și din unele localități ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, s-au prezentat pentru a susține examenul scris la „Limba și literatura moldovenească” – denumire oficială în spațiul sovietic. Printre cei care au obținut nota maximă s-a aflat și Sergiu Tabarcea din Larga. Lectorul Vasile Levițchi, poet și profesor respectat (cred că a fost chiar șeful comisiei de examen) a remarcat compunerea sa, evidențiind metaforele și urându-i succes tânărului cu har literar.

Viața de cămin – între ghitară, cărți și idealuri

La 1 septembrie, Sergiu a fost numit staroste-le grupei „moldovenești” – o grupă neobișnuită, cu mai mulți băieți decât fete. În celelalte grupe academice majoritatea studenților erau fete. Un lucru obișnuit pentru facultatea de filologie. În căminul studentesc, Sergiu a adus de acasă un aparat de radio și o ghitară. Astfel, serile deveneau momente de comuniune. Spiritul literaturii române pătrundea discret în odăi, prin cărți aduse din România sau găsite în anticariate. Lecturile se transformau în discuții, iar discuțiile în convingeri.

Cercul studentesc – o insulă de libertate

Din aceste întâlniri s-a născut ideea unui cerc studentesc, inițiat de Petru Grior, din câte

îmi aduc aminte. Se citea literatură română interbelică, se discutau idei despre identitate, istorie și limbă. Sergiu era printre cei care participau activ, cu luciditate și curaj. Dar „ochii vigilenți” ai securității au remarcat activitatea. Inițiatorii au fost exmatriculați (aduseseră manuale tipărite în timpul celui de al Doilea război mondial, care conțineau și texte privind luptele de pe frontul de răsărit), iar Sergiu s-a ales cu o muștrare aspră pentru „lipsă de vigilență comsomolistă”.

Întrebarea care a tulburat liniștea

La un seminar de istorie a URSS, Sergiu l-a întrebat pe lectorul Miron Abramovici

Sergiu Tabarcea, student în anul I de facultate (primul din stânga – jos), cu profesorii Mihai Dăscălescu (în spate, stânga, cu pălărie), Alexandrina Cernov, curatorul grupei (cu pălărie) și Zenovia Peniuc (cu beretă). Cernăuți, 9 mai 1973

Vaisman dacă revoluția din Octombrie a fost revoluție sau lovitură de guvern. Întrebarea a produs tăcere. Vaisman, fost ilegalis, dar un evreu bun la suflet, nu a făcut din asta o problemă, chiar l-a lăudat pentru ingeniozitate, dar pentru a se edifica până la capăt i-a propus lecturi suplimentare. Bineînțeles că securitatea avea iscoadele sale în rândurile studenților și întrebarea lui Sergiu a ajuns imediat unde trebuia. Sergiu căuta adevărul intuitiv, dar în acea epocă, adevărul era interzis.

Întâlnirea cu Matcovschi – o blagoslovire literară

În primele luni de studenție, Universitatea a fost vizitată de scriitori din Republica Moldova. Printre ei, și poetul patriot Dumitru Matcovschi. Sergiu i-a prezentat încercările sale literare și a primit „blagoslovirea” poetului. Recitea „Duda”, un roman al lui Matcovschi, cu emoție și speranță. Era începutul unui vis literar care avea să fie frânt.

Mustrea și riscul excluderii

După incidentul cu cercul studențesc, Sergiu a fost la un pas de excludere din Komso-mol, ceea ce ar fi însemnat exmatricularea. Până la el deja pășiseră acest lucru câțiva colegi din grupele superioare, care, excluși din

universitate, acum făcea armata, ca penitență. Colegii, mai ales cei care se înscriaseră la facultate după armată, unii cu bilete de partid obținute în timpul serviciului militar (nu din convingere, ci din pragmatism), l-au susținut în ședințele menite să voteze excluderea. Pentru a evita complicațiile, Sergiu a fost sfătuit să treacă la secția fără frecvență. Curând, a fost chemat în armată.

Marina sovietică – pedeapsa tăcută

A îmbrăcat uniforma de marinar, dar nu era visul copilăriei. Or, la finalul studiilor medii, primul gând al tânărului absolvent fusese să se înscrie la o școală de marină. Dar a renunțat. A ales școala care să-l pregătească să navigheze pe Marea Literelor Române. Serviciul în termen de marinar pe un submarin atomic -a lăsat urme periculoase în sânge. Fiind special expus (KGB a avut grijă!) la radiații, s-a întors din armată cu moartea venind din urmă.

Revenirea – un nou început

După lăsarea la vatră, s-a întors la studii. Deși avea familie, s-a transferat la regim staționar, dar imediat a trecut la „fără frecvență”, regrăgându-se la Larga, satul natal. Colega de grupă, Olga Turchevici (căs. Ostafi)

își amintește: „Era erudit, modest, corect cu fiecare.” A avut dificultăți la limba franceză. Profesorul Bostan mi-a sugerat să pun umărul și să-l ajut. L-am ajutat și a susținut examenul, fără probleme. Dar s-a întâmplat să apelez și eu la ajutorul lui Sergiu Tabarcea. Mi-a găsit loc pentru practica pedagogică la școala din satul său natal – Larga, unde era respectat și iubit.

Pictura – refugiu și expresie

Revenirea la alma mater i-a deschis un nou suflu. A început să picteze. Împreună cu Anatolie Rurac, au realizat picturi murale în fosta cantină, transformând-o într-o sală de odihnă. Penelul îi înlocuia stiloul, dar mesajul rămânea același: frumusețea românească merită afirmată.

Ultima întâlnire – balconul redacției

Înainte de examenul de stat, Sergiu a vizitat redacția „Zorile Bucovinei”. Redacția avea sediul într-un bloc ridicat pe vremea Austriei, la ultimul etaj. Se intra în sediu de pe o galerie interioară, noi îi ziceam balcon. Conducându-l la plecare, am mai stat mult de vorbă pe acel balcon. Acolo mi-a vorbit despre planul de a deveni educator la Centrul de reeducare a mi-

norilor din Lipcani. Voia să-și încerce puterile într-un domeniu dificil. A promis că va reveni. Nu știa că aceea era ultima noastră întâlnire. Boala l-a luat cu asalt.

Moartea – o despărțire tăcută

În august 1980, colegii promoției 1977 se reuniau la Cernăuți. Sergiu era aproape – pe patul de suferință, într-un salon din cadrul Spitalului Clinic de pe fosta stradă Ciapaev din Cernăuți. Avea leucemie. Două luni după primirea diplomei de studii universitare, s-a stins. N-a apucat să-și înceapă activitatea pedagogică, nici să-și afirme talentul literar și artistic.

Memoria – o lumină care nu se stinge

Istoria lui Sergiu Tabarcea este tristă, dar luminoasă. Este povestea unui tânăr care a ales demnitatea, care a iubit neamul, graiul și plaiul. Prietenul său, Anatolie Rurac, pictor și scriitor, stabilit la Chișinău, i-a relatat povestea vieții în unul din romanele sale autobiografice. O poveste care trebuie spusă. Un destin care trebuie cunoscută. Căci secția de română a facultății cernăuțene a rămas cunoscută nu doar prin specialiștii pe care i-a produs, dar și prin dramele prin care unii dintre aceștia au trecut, sub diverse stăpâniri.

Sergiu Tabarcea, student la secția fără frecvență (primul din dreapta), împreună cu grupa academică.

Placa memorială a poetului Mihai Eminescu între propagandă și adevăr

În ziua de 31 august 2025, de Ziua Limbii Române, în orașul Cernăuți a fost dezvelită solemn o nouă placă memorială dedicată lui Mihai Eminescu, pe fațada fostului Liceu Superior de Stat (Obergymnasium), clădire în care poetul și-a făcut studiile între anii 1860–1866. Evenimentul, organizat de Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, a marcat nu doar o sărbătoare identitară, ci și o victorie a adevărului istoric asupra deformărilor ideologice care au marcat decenii de memorie mutilată.

Noua placă, realizată de sculptorul ucrainean Anatoli Piontkovski, reproduce modelul celei vechi, dar cu o inscripție corectată, demnă și limpede: „*În această clădire, între anii 1860–1866 a studiat clasicul literaturii române și universale Mihai Eminescu*”. Ea înlocuiește placa montată în 1989, care la rândul ei prelua formula impusă de autoritățile sovietice în 1959: „*Clasicul literaturii popoarelor român și moldovenesc Mihail Eminescu*”. Această formulare, contestată constant de comunitatea românească din Cernăuți, reflecta doctrina comunistă de scindare artificială a unității limbii și culturii române, o teză care a fost impusă în spațiul public și educațional timp de decenii.

Istoria unei memorii mutilate

Primul pas spre comemorarea lui Eminescu la Cernăuți, în perioada postbelică, a fost făcut în 1958, când în ziarul „Cultura Moldovei” (6 februarie) a apărut articolul semnat de S. Murgur (pseudonimul lui Sergiu Nucă), student al Universității din Cernăuți, intitulat „Mihai

Eminescu la Cernăuți”. Era pentru prima dată în epoca sovietică, când se evocau public locurile eminesciene din oraș.

În același an, un grup de studenți ai Catedrei de Limba și Literatura Moldovenească a Universității din Cernăuți – printre care Efim Romanciuc, Ion Chilaru, Ilie Gălușcă, Mihai Ungureanu, Ion Sauca, Serafim Buzilă, Eugenia Andrieș, Solomia Corlăteanu, Alexandra Alupi – au trimis o scrisoare către redacția ziarului „Radianska Bukovîna”, cerând instalarea unor plăci memoriale și redenumirea unor străzi. Autoritățile locale nu au dat curs cererii, dar intervenția Muzeului Memorial „Mihai Eminescu” din Ipotești și a Uniunii Scriitorilor din URSS a dus la adoptarea unei hotărâri în ședința din 12 decembrie 1958 a Comitetului executiv al Consiliului local Cernăuți, privind instalarea unei plăci pe clădirea gimnaziului german, cu inscripția ideologizată.

În februarie 1959, placa a fost montată. În 1966, strada Teatrală a fost redenumită „Mihai Eminescu”.

După o perioadă de 30 de ani, în 1989, placa a fost înlocuită cu un basorelief realizat de sculptorul Nicolai Miroșnicenko, păstrând însă aceeași formulare sovietică. În 1999, o altă placă a fost instalată pe clădirea atribuită fostei școli primare unde Eminescu a învățat în clasele III–IV (1858–1860), cu un portret realizat de artistul basarabean Aurel David și un text bilingv.

Toate aceste etape au fost documentate și trimise în fascicule către Primăria Cernăuți de către Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hur-

muzachi”. O primă scrisoare a fost redactată la Centru încă în 2021, dar din cauza pandemiei așa și a rămas neexpediată. După trecerea la cele veșnice, în 1922, a academicianului Vasile Tărățeanu, ștafeta a fost preluată de conf. univ. dr. Cristina Paladian, actuala președintă, care s-a ocupat personal de întregul proces administrativ legat de înlocuirea plăcii, intervenind sistematic la Primăria orașului, solicitând aprobări, clarificări și susținere.

În paralel, vicepreședintele Centrului, av. dr. Eugen Patraș, a dus o muncă tenace de identificare a sponsorilor și de asigurare a finanțării lucrărilor. Eforturile sale au fost încununate de succes: sponsori generoși din Râmnicu Sărat au răspuns apelului, printre care SC Gedekom SRL, Troia Construct, Ovipan SRL, Avicola Focșani SA. Coordonatorul sponsorizărilor a fost avocatul Ion Radu din Râmnicu Sărat, care a mobilizat sprijinul financiar necesar pentru realizarea plăcii.

Piedicile moldovenistului Fetescu

Între timp, președintele Asociației național-culturale moldovenești din Ucraina cu sediul în Odesa, înștiințat de cine trebuie că la Cernăuți se pregătește înlocuirea plăcii memoriale Mihai Eminescu cu o altă placă în care nu se mai menționează că Mihai Eminescu este „clasic al literaturii popoarelor român și moldovenească”, ci se specifică doar faptul că este „clasic al literaturii române și universale”, a trimis reperi, la 4 iunie 2025, o scrisoare către Primăria orașului Cernăuți să nu cumva să omită din inscripția nouă mențiunea că Eminescu este moldovean de origine, iar asta înseamnă, în interpretarea etnonimică a agronomului odesit, că marele poet român este, de fapt și mai întâi de toate, etnic moldovean. Scrisoarea este redactată de domnul Fetescu în limba ucraineană. O reproducem tradusă în limba română (care nu credem că se deosebește, nici prin cea mai neimportantă virgulă, de ceea ce domnul agronom Fetescu numește „limba moldovenească”):

„Asociația național-culturală moldovenească din întreaga Ucraină.

Nr. 02-24/06 din 4 iunie 2025

Restauratorii demontează vechea placă memorială a poetului Mihai Eminescu, cu vechea inscripție ideologizantă: „Clasicul literaturii popoarelor Român și moldovenească Mihail Eminescu”

Către Primarul orașului Cernăuți, Roman Vasîliovici Kliciuk

«Cu privire la păstrarea adevărului istoric în procesul de reconstrucție a plăcii memoriale dedicate lui Mihai Eminescu»

Stimate Domnule Roman Vasîliovici,

Asociația național-culturală moldovenească din întreaga Ucraină, care, conform Statutului, se ocupă de drepturile comunității moldovenești din Ucraina, inclusiv de conservarea patrimoniului istoric și cultural, se adresează Dumneavoastră în legătură cu reconstrucția plăcii memoriale dedicate remarcabilului poetul Mihai Eminescu, născut Mihail Eminovici.

Suntem profund îngrijorați de posibila pierdere a veridicității istorice în procesul de

Ceremonia dezvelirii plăcii memoriale a poetului Mihai Eminescu pe clădirea fostului Obergymnasium din Cernăuți. Președinta Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, conf. univ. dr. Cristina Pădărian, face un scurt istoric al procesului de refacere a plăcii memoriale. Cernăuți, str. Ivan Franco (fosta Liliengasse) nr. 1

Foto: Vladimir ACATRINI

reînnoire a plăcii, în special de excluderea mențiunii privind originea moldovenească a poetului.

Subliniem că Mihai Eminescu s-a născut la 15 ianuarie 1850 în orașul Botoșani, pe teritoriul Moldovei de atunci, într-o perioadă în care statul român nu exista încă, ca entitate politică.

Acest fapt reprezintă un element esențial al adevărului istoric și al identității culturale, important pentru dialogul interetnic și pentru menținerea echilibrului în abordările memoriei istorice.

Având în vedere cele expuse mai sus, solicităm:

1. În redactarea textului actualizat al plăcii memoriale să fie păstrată mențiunea privind

originea moldovenească a lui Mihai Eminescu.

2. Să fie cooptați reprezentanții organizației noastre în discuțiile privind varianta finală a inscripției.

3. Să ni se furnizeze o copie a proiectului de reconstrucție pentru consultare preliminară.

Credem că Consiliul municipal împărtășește principiile obiectivității istorice și ale conservării patrimoniului multicultural.

Vă vom fi recunoscători pentru un dialog constructiv și pentru colaborare.

P.S. În regiunea Cernăuți, comunitatea moldovenească este una dintre cele mai numeroase (conform recensământului din 2001) și reprezintă aproape o treime din moldovenii din Ucraina – 62 de mii.

Cu respect, Președintele Asociației Anatolii Fetescu”

Prin urmare, domnul Fetescu solicită ca în procesul de refacere a plăcii memoriale dedicate lui Mihai Eminescu să fie inclusă mențiunea „originii moldovenești” a poetului. Această cerere, formulată sub pretextul „păstrării veridicității istorice”, impune o clarificare fermă și demnă. Or, adevărul istoric nu se negociază, cum crede domnul agronom Fetescu, care și-a făcut o specialitate din a promova în Ucraina post-sovietică pernicioasa teză bolșevică a celor două limbi și literaturi distincte – moldovenească și română – ca elemente care stau la baza deosebirii a două popoare distincte: moldovenesc și român. Domnia sa consideră că dacă Mihai Eminescu s-a născut la Botoșani (nici măcar la Chișinău, sau la Reni) înainte de unirea principatelor trebuie să fie considerat reprezentant al poporului moldovenesc. Dar faptul că statul român modern nu exista încă la acea dată nu anulează existența în acele timpuri a poporului român, a limbii române, a conștiinței românești. Eminescu s-a născut tocmai în perioada când în principate se deștepta conștiința apartenenței la același neam, la aceeași limbă, la aceeași națiune. Eminescu nu numai că nu s-a împotrivit acestei treziri a românilor la o viață modernă în aceleași hotare etnice și politice, ci a luptat cu toată fibra sa pentru înfăptuirea aces-

tui ideal. Era idealul său. Nu vom găsi în opera sa niciun îndemn la conservarea „moldovenei” ca etnos opus românității. Dimpotrivă, vom găsi numeroase elogii adresate națiunii române, conaționalilor români, patriei sale, România. „Ce-și doresc eu ție, dulce Române, țara mea de glorie, țara mea de dor...”, sau „De al Nistru pân’ la Tisa, tot românul plânsu-mi sa...” Eminescu nu spune „tot moldoveanul” sau „tot „ardeleanul” ci „tot românul”. Eminescu nu este produsul unei etnicități separate, ci expresia cea mai înaltă a unei identități naționale în formare – românească, nu „moldovenească” în sensul ideologic promovat de discursurile sovietice și post-sovietice.

În articolele sale politice, în corespondență și în poezie, Eminescu se definește ca român. El militează pentru unitatea culturală și politică a românilor din toate provinciile istorice – Moldova, Transilvania, Bucovina, Basarabia. A-l revendica drept „moldovean” în sens etnic separatist înseamnă a-l falsifica. „Suntem români și punctum”, spune poetul în discursul său la Congresul Studenților Români organizat de Societatea „România jună” la Mănăstirea Putna în ziua de 25 mai 1871 – un moment de solidaritate națională și afirmare identitară în fața presiunilor de deznaționalizare din Imperiul Austro-Ungar¹. El reia același credo folosind aceeași formulă – „Suntem români și punctum” – într-un articol despre românii bucovineni publicat în 1879 în ziarul „Timpul” din București, unde deținea funcția de redactor². Pe cine să-l credem? Pe Mihai Eminescu care se identifică drept român, sau pe Anatolii Semionovici (pardon: Semenovici) Fetescu, care îl califică drept etnic moldovean? În depeșa sa către primăria din Cernăuți, Fetescu își „argumenetează” astfel punctul de vedere: „*Mihai Eminescu, născut Mihail Eminovici*”. După logica agronomică a „etnologului” Anatolii Fetescu, mare apărător al „moldovenității” lui Mihai Eminescu, întreaga operă eminesciană ar trebui să fie reti-

Noua placă memorială a poetului Mihai Eminescu pe clădirea fostului Obergymnasium

Foto: Vladimir ACATRINI

părită sub numele Mihail Eminovici. Bolșevicii au găsit un mod pe cât de ingenios, pe atât de cinic, de a demonstra „moldovenia” poetului național român prin mutilarea numelui. Ei au extras, fără nicio jenă, prenumele de botez „Mihail” din condica bisericii moldovenești din Ipotești, și numele de autor „Eminescu” din revista românească „Familia” din Pesta (rețineți: din Pesta, nu din București!), le-au combinat cum le-a fost lor pe plac și au creat un nume nou, inexistent până atunci în literatura universală: „Mihail Eminescu” – adică nici așa cum e în condica de botez și nici așa cum e în revista naționalistului Vulcan – o făcătură bolșevică livrată RSS Moldovenești pentru a o pune în capul listei clasicii „literaturii moldovenești”, o altă făcătură stalinistă alăturată „marii familii a literaturilor sovietice frățești”. În fond, sovieticii au creat un nou Eminescu – „Mihail Eminescu”, aparținător poporului moldovenească, altul decât „Mihai Eminescu”, aparținător poporului român, deși pe vechea placă pe care au instalat-o în 1989 pe clădirea fostului

1 Cuvântare la serbarea de la Putna, în Mihai Eminescu. *Opere*, vol. XIII, ediție îngrijită de Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române 1985, p. 149.

2 Mihai Eminescu, *Românii din Austria*, în ziarul „Timpul” din 5 octombrie 1879.

Sfințirea plăcii memoriale

Foto: Vladimir ACATRINI

Obergymnasiumului din Cernăuți, era scris că este clasic al ambelor literaturi. Câte limbi a folosit Eminescu spre a-și scrie opera? Nu cumva teoria celor două limbi și a celor două popoare diferite e cusută cu ață albă? Inventată de politicieni în perioada sovietică și trasă de coadă de lingviști și literați imorali, vânduți partidului unic, această teorie neghiobă, dar convenabilă și azi guvernanților cărora nu le convine să aibă de a face cu o comunitate națională monolită, mai are susținători. Și încă ce susținători! Aleși pe sprânceană. Susținători cu proptele. Dar nu întotdeauna le ies pasiențele. Nu întotdeauna le merge jocul.

O placă comemorativă nu poate fi transformată într-un mijloc de manipulare bolșevică., Chiar dacă metodele bolșevice încă mai dăinuie, vremurile bolșevismului au trecut. Cel puțin așa am vrea noi să credem.

Placa memorială nu este un simplu obiect decorativ. Ea este o mărturie publică, o formă de educație simbolică. A include o formulare ideologizată privind „originea moldovenească” a lui Eminescu ar însemna perpetuarea unei mistificări istorice. Refacerea plăcii trebuie să reflecte adevărul, nu să-l dilueze sub

presiuni politice.

Comunitatea românească din Cernăuți este deschisă dialogului interetnic, dar nu poate accepta falsificarea memoriei. Implicarea organizațiilor culturale în redactarea inscripției este binevenită doar în măsura în care ele respectă adevărul istoric și identitatea reală a poetului.

Mihai Eminescu nu aparține unei etnicități revendicative, ci unei culturi care l-a născut, l-a format și l-a păstrat. El nu se revendică – se respectă. Placa de la Cernăuți trebuie să fie o mărturie a acestui respect, nu un compromis al memoriei.

O oră cât un veac sub steaua lui Eminescu

Ceremonia de dezvelire a fost un moment de înaltă vibrație spirituală și culturală. Părințele Arhimandrit Dosoftei Dijmărescu de la Mănăstirea Putna a sfințit placa cu agheasmă adusă de la ctitoria voievodală și a rostit cuvinte înălțătoare despre pașii inițiativi ai lui Eminescu la Cernăuți – în casa și biblioteca lui Aron Pumnul, la lecțiile de română ale profesorului iubit, la reprezentațiile teatrale. De la

Cernăuți a început Eminescu pregătirile pentru Marea Serbare de la Putna.

„Eminescu a pornit din Cernăuți cu bogăția tinereții nesățioase de cunoaștere, având totul în pofida lipsurilor materiale”, a spus părintele, evocând suprapunerea miraculoasă dintre sărbătoarea Limbii Române și Duminica Tănărului Bogat.

Trilurile naiului maestrului Nicolae Hacman au fremătat duios plopii fără soț, iar vocea profesoarei Doina Colesnicov de la Liceul „Alexandru cel Bun” a vibrat emoționant în lectura unei poezii găsite în arhiva regretatului ei soț, poetul Ilie Tudor Zegrea. Poezia lui Eminescu a prins aripi în recitalul Sabine Jar, elevă la același liceu din centrul Cernăuțiului.

Din partea Societății patronate de Poetul Național, organizatoare constantă a Sărbătorii „Limba Noastră cea Română”, a venit cuvântul de apreciere al președintelui Vasile Băcu. Tânăra Societate a Scriitorilor Români din Cernăuți și-a adus omagiul prin discursul și versul sonetistului Nicolae Șapcă, președinte al societății reînnoite.

Misiunea diplomatică a României la Cernăuți, susținătoare activă a manifestărilor culturale ale românilor cernăuțeni, a fost alături de comunitate prin prezența consulului Cristian-Toma Dacica. Integrat și cu sufletul în viața românească locală, domnul diplomat a apreciat inițiativa Centrului Hurmuzachi și a mulțumit liderilor săi pentru realizarea acestei lucrări.

Mesaje de felicitare au fost adresate de reprezentanți ai Consiliului Regional, ai Secției pentru relații interetnice și religie a Administrației Regionale Militare, precum și de sculptorul Anatoli Piontkovski, care a subliniat colaborarea exemplară cu familia Paladian.

Sesizarea poetică a lui Nicolae Șapcă – referitoare la chipul lui Eminescu, de pe care a dispărut umbra tristeții – a atins inimile celor prezenți și, prinzând aripi, a fost transmisă mai departe. Mult ne-am dori ca de-acum înainte nici un nour de suspine să nu-i întunece chipul luminos, ci să rămână mereu senin, așa cum l-au visat generațiile care l-au iubit, l-au recitat și l-au apărut.

Președinta Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, conf. univ. dr. Cristina Paladian, împreună cu reprezentantul misiunii diplomatice române la Cernăuți, Cristian Dacica (în dreapta), și părintele Dosoftei de la Mănăstirea Putna

Foto: Vladimir ACATRINI

Această placă nu este doar un obiect comemorativ. Este o mărturie a unei comunități care nu a renunțat, care a luptat cu răbdare și demnitate pentru adevăr. Este o punte între generații, între epoci, între identități. Este dovada că memoria poate fi salvată, chiar și după decenii de mutilare ideologică, dacă există voință, solidaritate și dragoste pentru ceea ce este autentic.

Într-un timp în care adevărul istoric este adesea relativizat, iar memoria culturală e supusă presiunilor politice, această placă stă mărturie că perseverența, solidaritatea și respectul față de valorile autentice pot învinge. Și că, în ciuda tuturor obstacolelor, Eminescu rămâne acolo unde a fost mereu: în mijlocul nostru, în mijlocul limbii române, în mijlocul Bucovinei.

ПРОТОКОЛ № 5
засідання художньої ради при виконавчих органах
Чернівецької міської ради

09.07.2025 р.
12:00 год.

202 каб.
Чернівецької міської ради

Заступник голови ради
Добржанський С.О.

Секретар ради
Коротчук Я.Р.

Присутні: Бобик В.В., Галак Н.І., Діденко В.Р., Лесюк Ю.М., Лісовий В.А., Меленко О.В., Піонтковський А.Т., Сафтенко Ю.К., Скорейко Г.М., Хропот С.М., Щербанюк О.І.

Відсутні з поважних причин: Бобер В.П., Бойко Я.О., Клічук Р.В., Літвінов О.С., Павлік Я.І., Скрипка Л.І., Чекіна Н.І.

Запрошені:

Паладян Крістінія Іванівна – голова Румунського культурологічного центру ім.Єудоксія Гурмузакі,
Фетеску Анатолій – президент Всеукраїнської національно-культурної молдавської Асоціації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Повторне обговорення питання щодо зміни тексту під барельєфом поету Міхаю Емінеску, який встановлено на фасаді будинку за адресою вул.І.Франка, 1.
2. Різне

Розгляд порядку денного по 1 питанню:

Слухали: Фетеску Анатолій – президент Всеукраїнської національно-культурної молдавської Асоціації, звернувся до членів художньої ради з клопотанням щодо збереження історичної правди при зміні тексту під барельєфом Міхаю Емінеску, зокрема про те, щоб зберегти згадку про молдовське походження поета.

Паладян Крістінія зауважила, що поет Міхай Емінеску є класиком румунської і світової літератури (в т.ч. молдовської) і щоб уникнути прив'язки до народності, вважає такий двомовний напис під барельєфом поету є доречним:

«У цьому будинку в 1860-1866 роках навчався поет Міхай Емінеску, класик румунської та світової літератури / In această clădire, între anii 1860-1866, a studiat poetul Mihai Eminescu, clasic al literaturii române si universale»

Лесюк Ю.М. звернув увагу, що на меморіальній дошці вказаний саме період навчання поета в Чернівцях, а не його походження.

Скорейко Г.М. зазначила, що на меморіальній дошці не повинно бути всієї історичної та біографічної інформації, для цього є енциклопедичні видання, в т.ч. Вікіпедія. А меморіальна дошка – це мінімум інформації, максимум – пам'яті. Також подякувала пану Анатолію Фетеску за нейбайдужість.

Добржанський С.О. запропонував розмістити QR-код з інформацією про життя і творчість поета на пам'ятній дошці такий же, як у сквері імені Міхая Емінеску.

На голосування винесено:

Погодити зміну тексту під барельєфом поету і розміщення QR -коду:
ЗА – одноголосно, рішення прийнято.

**Враховуючи вищезазначене, художня рада
при виконавчих органах Чернівецької міської ради
В И Р І Ш И Л А:**

1. Погодити зміну тексту під барельєфом поету Міхаю Емінеску та розміщення QR –коду на пам'ятній дошці, яка встановлена на фасаді будинку за адресою вул.І.Франка, 1 з таким двомовним текстом:
«У цьому будинку в 1860-1866 роках навчався поет Міхай Емінеску, класик румунської та світової літератури / In această clădire, între anii 1860-1866, a studiat poetul Mihai Eminescu, clasic al literaturii române si universale»

Заступник голови ради

Сергій ДОБРЖАНСЬКИЙ

Секретар ради

Ярина КОРОТЧУК

Traducere din limba ucraineană

PROCES-VERBAL nr. 5
al ședinței Consiliului Artistic
de pe lângă organele executive ale Consiliului Orășenesc Cernăuți

Data: 09.07.2025

Locul: Cabinetul 202

Ora: 12:00

Instituție: Consiliul Orășenesc Cernăuți

Vicepreședinte al Consiliului: Serhyi Dobrjanskyi

Secretar al Consiliului: Iaryna Korotciuk

Prezenți: V.V. Bobyk, N.I. Halak, V.R. Didenko, Yu.M. Lesiuk, V.A. Lisovyi, O.V. Melenko, A.T. Piontkovskyi, Yu.K. Saftenko, H.M. Skoreiko, S.M. Khropot, O.I. Șcherbaniuk

Absenți din motive întemeiate: V.P. Bober, Ya.O. Boiko, R.V. Kliciuk, O.S. Litvinov, Ya.I. Pavlik, L.I. Skrypka, N.I. Cekina

Invitați:

- Cristinia Ivanivna Paladian, din partea Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, președintă;
- Anatolii Fetescu, președintele Asociației Național-Culturale Moldovenești din Ucraina.

ORDINEA DE ZI:

1. Reluarea discuției privind modificarea textului de sub basorelieful poetului Mihai Eminescu, amplasat pe fațada clădirii din strada Ivan Franko nr. 1
2. Diverse

Discuții privind punctul 1 al ordinii de zi:

S-a luat act de următoarele: Anatolii Fetescu, președintele Asociației Național-Culturale Moldovenești din Ucraina, s-a adresat membrilor Consiliului Artistic cu rugămintea de a păstra adevărul istoric în procesul de modificare a textului de sub basorelieful lui Mihai Eminescu, solicitând în mod special menținerea mențiunii privind originea moldovenească a poetului.

Cristinia Paladian a subliniat că Mihai Eminescu este un clasic al literaturii române și universale (inclusiv al celei moldovenești) și, pentru a evita o asociere etnică restrictivă, consideră potrivită următoarea formulare bilingvă sub basorelief:

„У цьому будинку в 1860–1866 роках навчався поет Михай Емінеску, класик румунської та світової літератури / În această clădire, între anii 1860–1866, a studiat poetul Mihai Eminescu, clasic al literaturii române și universale”

Yu. M. Lesiuk a remarcat că placa memorială indică perioada studiilor poetului la Cernăuți, nu originea etnică a acestuia.

H. M. Skoreiko a precizat că o placă memorială nu trebuie să conțină întreaga informație istorică sau biografică — pentru aceasta există lucrări enciclopedice, inclusiv Wikipedia. Placa memorială trebuie să transmită un minimum de informații și un maximum de memorie. A mulțumit, de asemenea, domnului Anatolii Fetescu pentru implicare.

Intervenție suplimentară: Serhyi Dobrjanskyi a propus amplasarea unui cod QR pe placa memorială, care să ofere informații despre viața și opera poetului, similar cu cel existent în scuarul Mihai Eminescu.

Supus votului: Aprobarea modificării textului de sub basorelief și amplasarea codului QR.

Rezultat: Vot unanim – decizia a fost adoptată.

În concluzie, Consiliul Artistic de pe lângă organele executive ale Consiliului Orășenesc Cernăuți a hotărât:

1. Se aprobă modificarea textului de sub basorelieful poetului Mihai Eminescu și amplasarea unui cod QR pe placa memorială de pe fațada clădirii din strada I. Franko nr. 1, cu următorul text bilingv:

„У цьому будинку в 1860–1866 роках навчався поет Михай Емінеску, класик румунської та світової літератури / În această clădire, între anii 1860–1866, a studiat poetul Mihai Eminescu, clasic al literaturii române și universale”

Vicepreședinte al Consiliului: Serhyi DOBRJANSKYI – *semnat indescifrabil*

Secretar al Consiliului: Iaryna KOROTCIUK – *semnat indescifrabil*

Fostul Obergymnasium, pe clădirea căruia a fost montată placa memorială Mihai Eminescu.

Foto: Vasil Kyiashko

Passionaria STOICESCU

Acolo, unde Dumnezeu n-a avut jurisdicție...

O carte-document, mărturie trăită a atrocităților masacrului din aprilie 1941 de la Fântâna Albă, asta înseamnă paginile romanului „O viață în genunchi” scris de doamna L. M. Aria și publicat la Editura Ink Story în 2024. Măcelul a avut loc în Bucovina de nord, unde sute de români au fost uciși de către trupele sovietice, când încercau să treacă granița din Republica Sovietică Socialistă Ucraineană (parte integrantă a Uniunii Sovietice) în Regatul României. Se pare că românii bucovineni au fost atrași într-o cursă, spre a li se da o lecție exemplară tuturor celor ce doreau să treacă granița în România. Groaza și frica trebuiau să le intre în oase, ca pe viitor să nu mai nutrească o asemenea dorință. Iar dorința românilor bucovineni și basarabeni era uriașă, în ei trezindu-se disperarea chiar din primele zile ale venirii sovieticilor, ca urmare a anexării Basarabiei și Bucovinei de către statul bolșevic.

Cele două motto-uri care deschid cartea sunt extrem de sugestive. Primul e un adagiu valabil pentru toate timpurile, „Să nu cunoști

ce s-a întâmplat înainte de a te naște înseamnă să fii pe veci copil.” (Cicero), al doilea e de-a dreptul contemporan: „Suntem cu toții în noroi, dar unii dintre noi privesc spre stele.” (Oskar Wilde)

Romanul reunește 44 de capitole succinte, care pot fi citite și separat în cheia povestirii momentelor dramatice iscate în urma intrării în provincie a trupelor sovietice. Astfel se pot deosebi: 1) Povestea familiei lui Octavian, cu o soție gravidă, având o copilă, Lia, de șase ani, femeia fiind menajeră în casa unor oameni înstăriți; 2) Po-

vestea păpușii luate din gunoi și aduse ca dar Liei; 3) Povestea credincioșilor care află la biserică grave noutăți legate de soarta satului; 4) Acțiuni din partea unor cârciumari evrei prostiți de propaganda comunistă, care se asociază cu sovieticii; 5) Întețirea știrilor despre invazie și ultimatumul dat de sovietici conducerii României; 6) Numărătoarea inversă legată de plecare (în fond bejenie), de strângere în grabă a puținelor lucruri ce puteau fi luate în refugiu, de lăsare în

Scritoarea L. M. Aria – autoarea cărții despre masacrul din 1941 al bucovinenilor la Biserica Albă

paragină a caselor și a gospodăriilor încropite până atunci de țărani pentru a-și asigura strictul necesar unui trai decent. Și tot așa, mici povestiri-momente ale exodului, uneori izbutit, alteori nefericit, cu întoarceri îndărăt, cu trenuri și speranțe pierdute, cu iluzii și vieți la fel de pierdute, la propriu și la figurat.

Arta naratoarei rezidă în consecvența marii tensiuni trăite în jocul vieții și al morții de către personajele romanului, de la maturi la copii, pentru împlinirea visului de a se vedea

în Patria Mamă. Plecări, neajungeri la locurile salvatoare, chinuri și disperare, reîntoarceri, rechiziționarea caselor... Iată un fragment cheie, premonitoriu pentru această infernală aventură a ieșirii din iadul creat de asupritori: „*Nimeni nu-i mai putea salva pe românii de peste graniță, prinși într-un război care nu era al lor, târguiți ca o bucată anostă de carne, fără vlagă-n ea, ce nu a fost întrebată dacă vrea să mai aibă parte de un viitor; indiferent de cum se va preconiza.*” Cât despre peisajele romanului, acestea sunt alese în ton cu trăirileperate, natura participând empatic la nefericirea existențială a personajelor, totul însoțit de credința supremă, de ajutorul bunului Dumnezeu. Situația limită la care s-a ajuns este și ea excelent exploatată epic: „*Ori libertate, ori moarte!*”

Întreaga carte pendulează de fapt pe această axiomă, căci povestea personajelor și a întâmplărilor este una reală, accentul fiind pus pe rezistența în fața răului și a cruzimii regimului rusesc, pe dârzenia luptei pentru demnitate într-un univers și un timp plin de violență și subjugare nemeritate. Da, „o viață-n genunchi”, privită ca un test de rezistență cu sprijinul Celui de Sus: „*Vom răzbate, oameni buni, o vom face, pentru că în inimile noastre se află doar bunătate și iubire.*”

Prezentatoarea cărții despre tragicul eveniment de la Fântâna Albă – poeta Passionaria Stoicescu, care din tinerețe trăiește cu Bucovina în inimă

Maria COSTAȘ

Dr. Irina Airinei: Maria Găitan Mozes și identitatea unei generații

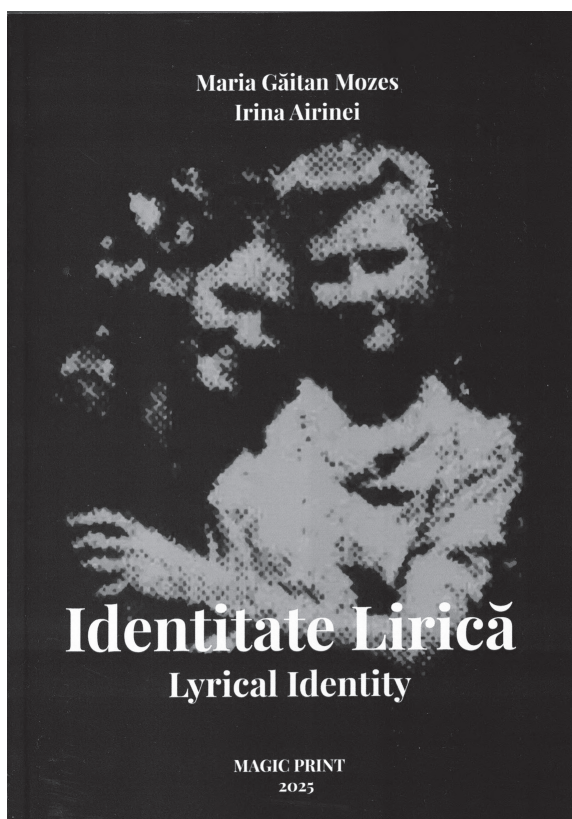
Volumul bilingv, *Identitate lirică/Lyrical Identity* (Editura Magic Print, Onești, 2025), realizat prin osârdia neostenitei cercetătoare a spațiului literar românesc din diaspora și comunitățile istorice din afara țării, dr. Irina Airinei, cuprinde un florilegiu de articole și cronici dedicate unei interesante, prin destinul ei literar, scriitoare de limbă română, Maria Găitan Mozes, al cărei parcurs biografic configurează traiectul unui fabulos triumphi existențial: Vărzăreștii Basarabiei natale, Bucureștii anilor de școală, ai uceniciei literare și ai primelor iubiri, și Tel Aviv-ul autodefinirii creatoare. O identitate complexă, rezonând într-o operă literară proteiformă. O poezie liberă, derivând organic din zborul cântecelor, din freamătul pădurilor și din limpezimea izvoarelor de acasă... Etapele parcursului liric desenează o spirală a vorbirii, ascensională, absorbind cu nesaț înțelepciune și cunoaștere de la cei care i-au fost mentori formali sau informal în liceul regal pe care l-a absolvit (primită ca refugiu-

ată și orfană de război), în Școala de Literatură „Mihai Eminescu”, adevărată pepinieră de talente, în mediile scriitoricești din România și Israel, în istoricul Cenaclu „Punct” din Tel Aviv, în efervescenta Asociație a Scriitorilor Israelieni de Limbă Română, la Gazeta Românească și Editura „Fami-

lia” (nume reverberând amintiri). Această carte nu înșiră doar mărgăritele unui destin devenit o adevărată cronică a timpului său, ci oferă și o frescă a vieții literare românești din Israel, așa cum a fost, în care scriitori, critici, istorici literari și publiciști duc flacăra creației, cu mâinile goale deștelenind solul Țării Sfinte și sădind în el germenii unei literaturi românești cu totul noi, cu seve pline de vitalitate, israeliano-române.

În carte, despre protagonistă vorbesc: Alexandru Mirodan,

Andrei Strihan, Zoltan Turner, Maria Banuș, Norman Manea, Hedi Simon, Veronica Rozenberg, Cleopatra Lorințiu, Irina Airinei. Sunt evocate lansările recente ale volumelor ei de poezie, dar și de proză scurtă, în Româ-

nia, la Centrul Cultural „Arcuș” din Sfântu Gheorghe, la Universitatea de Vară de la Izvorul Mureșului, la Biblioteca Metropolitană, la Muzeul Național al Țăranului Român, la Căminul pentru seniori „Nicolae Cajal” și la târgurile de carte Gaudeamus și Bookfest din București. Sunt amintite, cu lux de amănunte, lansările de carte de la Centrul Bucovinean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești, din Cernăuți, și de la Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu, din Chișinău. Aflăm că, prin dăruirea minunatei realizatoare de emisiuni radiofonice, Alina Chiriac Ivașcu, Maria Găitan Mozes a devenit o prezență constantă la Radio Moldova. La fel de frecventă e și în emisiunile culturale realizate de TVR Chișinău. Astfel că, între Târgul „Beyahad/Împreună”, inițiat, la Tel Aviv, de inimosul președinte al Asociației Scriitorilor Israelieni de Limbă Română, Dragoș Nelersa, și Cenaclul „Mircea Eliade” din Denver (Colorado, SUA), condus de distinșii intelectuali Simona Sîrghie și Sebastian Dorean, nu e decât un pas... Și asta doar dacă citești cartea care te invită să regăsești crâmpoșe de viață și de operă legate de colegi valoroși de generație ai Mariei noastre, precum Zoltan Turner, Luiza Carol, Sebastian Costin, Esther Tacciu, Solo Iuster, Felix Caroly, Rodica Grindea, Getta Berghoff... Și cum s-ar putea încheia această evocare de prietenie și lumini literare decât amintind aici înduioșătoarea urbe natală Vărzărești (Călărași, R. Moldova) cu copiii ei frumoși, cu primarul iubitor de cultură, Grigore Moisei, cu tiza Maria Găitan, cu doamna bibliotecară și cu oamenii minunați ai locului, care i-au acordat, la o frumoasă aniversare a urbei, titlul de Cetățean de Onoare, mai scump, poate, decât toate distincțiile primite de autoare de-a lungul timpului.

Cartea s-a scris singură, de la sine, pentru că așa a fost să fie... Iubitoare de flori, poeta nonagenară *zâmbește sub poverile vieții, lăsând inima să spună* povestea celei mai frumoase fete a anului întâi a primei promoții de absolvenți ai Școlii de Literatură, acolo unde i-a întâlnit pe viitorii colegi de condei

Doamna Maria Găitan Mozes din Tel Aviv,
scriitoare israeliană de limba română

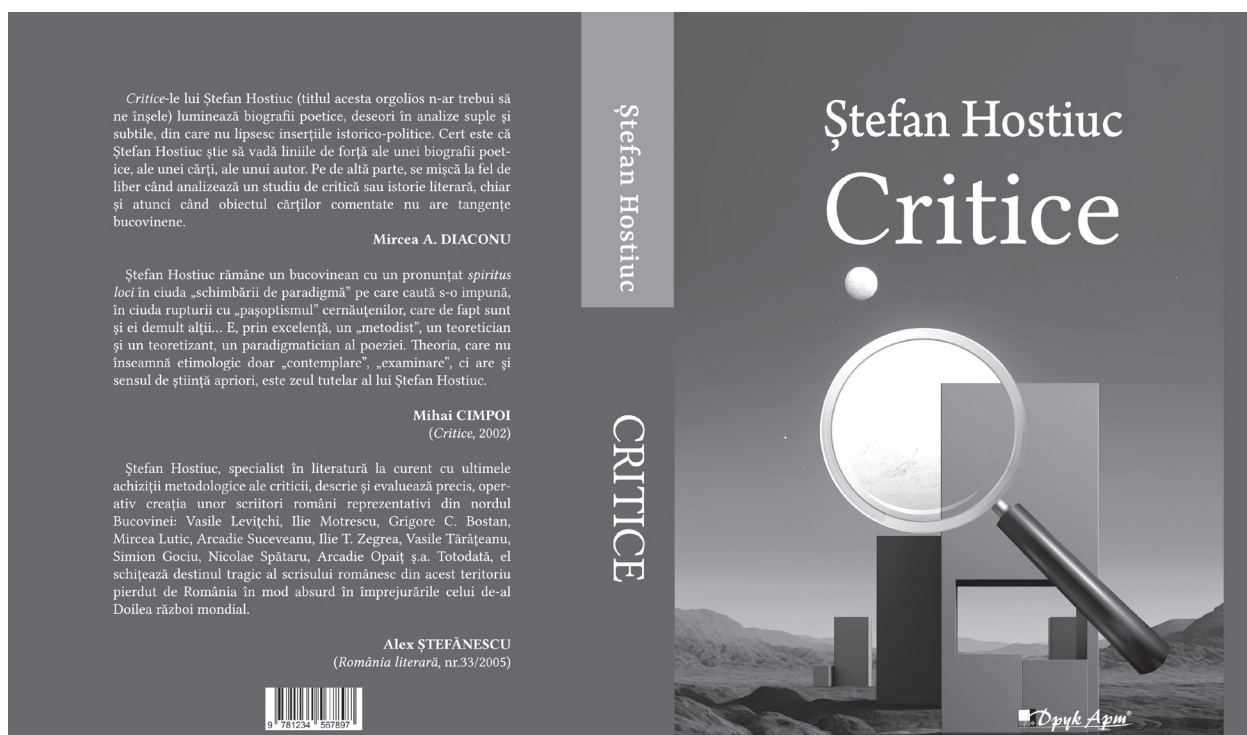
Foto: Irina AIRINEI

din România și din Israel. *Iosef* (soțul literat) și *Maria*, o poveste de viață și de creație care continuă în aceeași lumină binecuvântată ce i-a împodobit existența. O notă optimistă răzbate din cântecul cu *mame* și *păsări* al poetei care descoperă, de fiecare dată, un alt drum: „Trecem azi spre primăvară, /gândul zboară și iar zboară, /căutându-și un alt drum, / chiar dacă-s căruntă-acum.” Aceasta e Mărioara, cum obișnuiau ai săi să o alinte în tinerețe, în Basarabia natală, devenită în timp poetă de limba română în Israel, unde, cunoscută cu numele deplin, Maria Găitan Mozes, își trăiește a doua tinerețe lirică, înconjurată de alți scriitori de limba română din Țara Sfântă.

Semnal editorial: o nouă carte despre literatura română din nordul Bucovinei: „Critice” de Ștefan HOSTIUC

Colecția „*Scriitori români din Cernăuți*” a editurii Druk Art din capitala Bucovinei se îmbogățește cu un nou volum: *Critice*, semnat de Ștefan Hostiuc – un proiect editorial realizat de Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Guvernului României. Lucrarea reprezintă o selecție din textele de critică literară publicate de autor de-a lungul anilor în diverse reviste, oferind cititorului o radiografie a procesului literar românesc din Bucovina de miază-noapte. Volumul se dovedește util profesorilor și studenților Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți, precum și cadrelor didactice și elevilor liceelor românești din Ucraina și nu numai. Prefațatorul volumului, criticul literar Mircea A. Diaconu, rafinat interpret de texte (meta)li-

terare, scrie în cuvântul de deschidere: „*Iată, deci, o carte despre scrierile bucovinene de odinioară și de azi, scrieri deja publicate sau de sertar, mărturie a unei conștiințe înscrise în istorie și, în fapt, cenzurate de ea. Când scriu aceste pagini, e 29 iunie – se împlinesc 85 de ani și o zi de la anexarea nordului Bucovinei și a Basarabiei de către U.R.S.S. Tot ceea ce s-a întâmplat ulterior, inclusiv cu literatura din Bucovina, e consecința acestui fapt. Văd acest volum ca pe un manifest al angajării morale a lui Ștefan Hostiuc. A pune în circulație texte bucovinene, a scrie despre scriitorii bucovineni, a problematiza condiția literaturii române din Bucovina, a edita cărți sau reviste, precum Mesager bucovinean sau Septentrion literar – toate acestea nu sunt o obligație, sunt o datorie. Ștefan Hostiuc trăiește asumându-și-o.*”

Maria TOACĂ

Împreună, dincolo de timp și funcții

Ziua de 16 septembrie a. c. a fost una profund sentimentală, încărcată de emoții și de cordiale îmbrățișări la Consulatul General al României din Cernăuți. Comunitatea românească din regiune, prin reprezentanții săi, și-a luat rămas bun de la domnul dr. Florin Stan — referent principal, istoric, autor de cărți și, mai presus de toate competențele profesionale, un Român cu inimă mare, sensibil la problemele și durerile comunității noastre.

Cu patru ani în urmă, la 17 septembrie 2021, doamna Consul General, Irina Loredana Stănculescu, a invitat lideri ai mediului asociativ românesc pentru a ni-l prezenta pe noul coleg, în funcția de referent principal: doctor în istorie, autor al unor valoroase volume: Florin Stan. Tot atunci am făcut cunoștință și cu soția sa, doamna Viorica Stan, profesoară de religie în cadrul Colegiului Național „Mihai Eminescu”, autoare a unor importante studii publicate în reviste tematice și volume de specialitate, precum și a lucrării „Relația stat – Biserică în Republica Populară Română (1947–1965)”.

Pentru a ne face o impresie despre prestața noului funcționar al Consulatului, Excelența Sa Irina Loredana Stănculescu ne-a prezentat câteva volume semnate de Florin Stan: „Portul Constanța – poartă deschisă evreilor spre Țara Promisă” (2007), „România – Israel. Relații bilaterale (1948–1991)”, „140 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice româno-eleene (1880–2020)” — ultimul în colaborare cu Apostolos Patelakis.

Istoricul dr. Florin Stan vorbind la Colocviul „Interferențe lingvistice și culturale la Cernăuți și în lume”, asistat de conf. univ. dr. Larisa Marculeac, prodecan al Facultății de Filologie (în stânga), și conf. univ. dr. Cristinia Paladian, șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică. Departamentul Relații Internaționale al Universității Naționale „Yuri Fedkovici” din Cernăuți, 24 iunie 2023

Cele văzute și auzite, alături de respectul față de eruditul cuplu, ne-au insuflat și o oarecare reticență, cauzată de presupunerea că, fiind preocupați de cercetări istorice, nu vor avea timp să se implice foarte tare în viața comunității noastre. Din fericire, am greșit în această presupunere. Începându-și traiul la Cernăuți în perioada cea mai critică a pandemiei, Viorica și Florin Stan s-au contopit din primele zile cu problemele și durerile românilor nord-bucovineni, demonstrând înaintea altor virtuți o admirabilă modestie.

Cât de prețuit și cât de-al nostru a fost Florin Stan la Cernăuți s-a văzut în ultima sa zi

Cei patru autori ai volumului jubiliar „Un consulat regal la Cernăuți”, împreună cu poetul bucovinean Arcadie Suceveanu, prezent la lansare (de la stânga la dreapta): Arcadie Suceveanu, Maria Toacă-Andrieș, Florin Stan, Irina Loredana Stănculescu și Ștefan Hostiuc. Cernăuți, Palatul Național al Românilor (Piața Centrală nr. 9), 28 decembrie 2022

de lucru la Consulat. Doamna Irina Loredana Stănculescu a stăruit să-i facă de neuitat ultimele momente în calitate de referent principal, iar noi, invitații Excelenței Sale, am păstrat secretul pentru a nu diminua bucuria surprizei pregătite. Faptul că ne-am adunat cu atâtea sincere sentimente, cuvinte frumoase și diplome de grațitudine este cea mai elocventă mărturie că domnul Florin Stan și-a îndeplinit cu cinste datoria: nu doar că a reprezentat România la cel mai înalt nivel în Ucraina, ci s-a integrat în viața comunității românești, devenind un reper temeinic în tot ce facem pentru păstrarea identității și perenitatea valorilor naționale.

Impresionează interesul domnului doctor în istorie pentru trecutul și personalitățile marcante ale Bucovinei. De la Florin Stan ne-a rămas extraordinarul volum „Un consulat regal la Cernăuți...”, editat la inițiativa Excelenței Sale Irina Loredana Stănculescu, care a făcut parte din colectivul de autori. Am avut onoa-

rea, împreună cu reputatul critic literar Ștefan Hostiuc, să contribuim la realizarea acestui volum, învățând de la domnul Florin Stan ce înseamnă cu adevărat munca în echipă.

De asemenea, încă de la început, ne-am bucurat și de susținerea profesoarei Viorica Stan. Îi sunt recunoscătoare pentru ajutorul acordat societății noastre, Doamnele Române, în elaborarea și realizarea proiectului „Pas cu pas țesem istoria neamului”, păstrând neuitate amintiri de la întâlnirile cu participanții — copii din ansamblul „Urmașii lui Ștefan” al clubului Ostrița-Mahala, elevi de la Gimnaziul din Probotești și de la Liceul „Alexandru cel Bun” din Cernăuți.

Păstrez în memorie și cele câteva zile de mai ale anului 2023, când un grup de profesori și reprezentanți ai mass-media din regiunea Cernăuți au participat, la Constanța, la workshop-ul „Repere în realizarea reportajelor” din cadrul proiectului transfrontalier „Reportaj despre România” — secțiunea „Copiii Ucrainei și războiul”, ediția a V-a. Ideea de a antrena tineri din Ucraina a fost inspirată de profesoara Viorica Stan (cu rădăcini în Dobrogea și mare dragoste pentru Constanța), fiind preluată și pusă în aplicare de prof. Rodica Timiș, consilier la Centrul Orășenesc Cernăuți de Dezvoltare Profesională a Cadrelor Didactice.

Venind la Cernăuți într-o perioadă extrem de grea pentru Ucraina, familia Stan s-a pus imediat la dispoziția comunității românești. Domnul Florin Stan și-a îndeplinit funcția cu maximă responsabilitate și devotament față de interesele comunității, rezistând tuturor încercărilor, sprijinit permanent de soția sa. Împreună au împărțit cu noi, cernăuțenii, durerile trecutului și neliniștile prezentului, au pășit pe drumul suferinței la comemorarea victimelor măcelului de la Lunca și, de fiecare dată, la 1 aprilie, au fost alături de Consulul General Irina Loredana Stănculescu la pomenirea martirilor de la Fântâna Albă.

O să le simțim lipsa, însă oameni ca soții Florin și Viorica Stan nu pleacă niciodată cu totul de la noi.

Seară de poezie la Tabăra ARC

Vineri, 15 august, Ziua Sfintei Marii. Bușteni, Mănăstirea Caraiman. Tabăra ARC, organizată de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni – în plină desfășurare. Seara – atelier de creație. Invitat special – poetul și criticul literar Ștefan Hostiuc din Cernăuți. Participă elevi din Republica Moldova și Ucraina (sudul Basarabiei), împreună cu profesorii și reprezentanta Departamentului, doamna Aliona Negoită, căreia îi aparține inițiativa organizării evenimentului. Doamna Negoită rostește cuvântul de deschidere.

Ștefan Hostiuc citește câteva versuri proprii, după care prezintă revista „Mesager bucovinean” și recente antologii ale poezilor bucovineni Ilie T. Zegrea, Vasile Tărățeanu, Ilie Motrescu, Arcadie Suceveanu, toate tipărite la Cernăuți sub același titlu, „Opera poetică”, în cadrul proiectului „Caravana civilizației și culturii românești în regiunea Cernăuți”, realizat de Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni. După lectura unor versuri din volumul „Poezii pentru (când suntem) copii” de Arcadie Suceveanu și a unor poeme din celelalte antologii de autori bucovineni, sunt invitați la microfon tinerii dornici să-și prezinte primele încercări literare. Mai activi se dovedesc a fi elevii din Republica Moldova, unde procesul educațional în limba română se desfășoară nestingherit – spre deosebire de cel din sudul Basarabiei, unde limba română rămâne, din păcate, în rolul Cenușăresei. Rezultatele sunt vizibile.

În continuare, publicăm, așa cum am promis participanților la atelierul de creație, o

selecție din versurile cu care tinerii condeieri s-au prezentat în cadrul evenimentului. Vom încheia recitalul cu impresiile uneia dintre participantele la tabăra ARC despre excursia din ultima zi de tabără.

Irina ȘTERGHITE

*Liceul „Ion Creangă”, satul Rădoaia
raionul Sângerei, Republica Moldova*

BUNICA

Miros de busuioc adie
din ungherul de lângă icoana
din camera bunicii,
luminată de flacăra blândă a candeliei.
Stau pe sobă și mă gândesc
câte rugăciuni
vor fi fost îngânate aici,
în cămara unde se odihnește, sărmana,
după ce toată ziua cutreieră dealuri și câmpii
purtându-și pașii de colo-n colo,
uitând c-o dor șalele.
Seara își lasă batista în cuier
(batistă albă, să nu o bată soarele în creștet)
și se spală pe mâini de colb și cenușă.
Are mâinile lucrate, bunica,
iar fiecare bătătură îi poartă nevoia și grija
și durerea și dorul,
fiecare rid ascunde amintirea
unei tinereți demult uitată,
iar părul e nins de vremea
care se măsoară în fulgi.
Când vine noaptea,
bunica îmbracă cămașă de in
și se culcă, cufundată în gânduri,

Eleva Irina Șterghite din Republica Moldova, care a câștigat concursul de poezie a tinerelor condeie, primind în dar volumul lui Arcadie Suceveanu „Poezii pentru (când suntem) copii”, editat la Cernăuți în 2024, cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni

frământată de grijile
și planurile
ce și le face pentru ziua de mâine...
Apoi adoarme ca cea mai obosită
furnică.

COSMOS

De nedescris e infinitul
din care te desprinzi
și zbori,
te simt în fiecare adiere,
ești atât de aproape,
încât aș crede că faci parte
din mine.
ești cosmosul,
prin care plutesc,
încercând să descopăr nebănuite,
misterioase galaxii
N-am cunoscut mângâieri mai calde
sau ochi mai visători ca ai tăi..
Tu ești misterul
pe care eu încerc să-l dezvălui,
ești paradisul
pe care-l trăiesc...

Iar timpul fuge...
Ce-aș da să-l pot opri,
ca veșnic să te simt aproape,
ca veșnic să te pot iubi

Ionela MACARI

*Gimnaziul „Doina și Ion Aldea-Teodorovici”,
Orașul Orhei, Republica Moldova*

NU RENUNȚA...

Respiră adânc și simte că ești tu aici,
că fiecare pas te duce mai aproape de visul tău.
Nu te măsoara cu alții, fiecare are propria sa
luptă,
propriul drum.
În tine există o forță care nu poate fi învinsă.
În tine există o lumină care nu poate fi stinsă.
Ai curaj să continui, ai curaj să fii tu, tu însăși
și vei vedea cum lumea se-aplecă spre tine.
Nu renunța doar că ți-e greu.
Nu greutatea zilelor te definesc,
Prin ele tu însăși pe tine te definești

Diana MORARI

*Liceul „Ion Creangă”, satul Rădoaia,
Raionul Sângerei, Republica Moldova*

Bunicii mei dragi...
M-așteaptă dragii buni în pridvor
Cu ochii plini de lacrimi și dor,
Cu pași blajini se-ndreaptă spre poartă
Poate-o veni din depărtări a lor nepoată.

Se hodinesc pe banca de la drum
Măinile-mpreunate și le țin și-acum,
Și când îi văd mă strâng în brațe tare
Cu mâinile lor calde și ușoare.

Marinela TOLICI

Orașul Orhei, Republica Moldova

LIMBA STRĂMOȘEASCĂ

Ea e limba strămoșească
Ea e graiul pământesc

Ea-i o ramura de țară
Ea e cântul ce-l doinesc

Cântând limba cea română
Cântând graiul strămoșesc
Cântând patria străbună
Simt că țara mi-o iubesc

Evelina PETROV

*Liceul „Ion Creangă” din satul Rădoaia,
raionul Sângerei, Republica Moldova*

LA CASCADĂ

Ultima drumeție din cadrul Taberei ARC a fost la Cascada Urlătoare, o încheiere minunată a tuturor aventurilor noastre de tabără. Zi de sâmbătă, vreme plăcută: aer răcoros și curat, cer puțin înnoirat și o ploaie scurtă care a lăsat în urmă mirosul proaspăt al pădurii și al munților. La amiază, eram deja echipați, în rucsacuri aveam tot ce ne trebuia, iar încălțăminte era potrivită pentru traseul montan.

Am pornit la drum împreună cu colegii și

prietenii, râzând și încurajându-ne unii pe alții. Traseul a fost greu pe alocuri, cu pante abrupte și stânci alunecoase de la ploaia scurtă, iar oboseala se simțea la fiecare pas. Coordonatorii au fost însă mereu atenți, oprindu-se când aveam nevoie de odihnă și oferindu-ne sprijin și sfaturi.

Pe măsură ce urcam, peisajul devenea tot mai uimitor: pădurile verzi se întindeau în jur, vârfurile stâncoase se ridicau semețe, iar aerul curat ne umplea plămâni. Când am auzit vuietul Cascadei Urlătoare, un val de emoție ne-a cuprins. Apa cădea cu putere peste stânci, formând spumă albă și stropi răcoritori care ne atingeau fața. Ne-am așezat câteva minute doar să privim, să ascultăm sunetul apei și să simțim frumusețea locului, iar oboseala parcă dispăruse complet.

Am făcut fotografii, am râs și am povestit, bucurându-ne de fiecare clipă. A fost greu, dar experiența a fost cu adevărat unică. Pe drumul de întoarcere, simțeam oboseala, dar și satisfacția unei aventuri memorabile. Mirosul munților, aerul curat, peisajul uimitor și sprijinul prietenilor și coordonatorilor au făcut ca această ultimă drumeție să fie încheierea perfectă a taberei ARC.

Atelier de creație literară în Tabăra ARC. Bușteni, Mănăstirea Caraiman, 15 august 2025

Ultimul zâmbet al unei gazde generoase: Paraschiva Trandafir (1933-2025)

Ne-a părăsit de curând buna prietenă a bucovinenilor de dincolo de sârma ghimpată, ea însăși bucovineancă, venerabila doamnă profesoară Paraschiva Trandafir, autoare a revistei noastre, salvatoare, în mai multe rânduri, a revistei scriitorilor români din Cernăuți, „Septentrion literar”, care, într-un an de mare cumpănă, și-ar fi întrerupt apariția fără sprijinul ei, gazdă primitoare a românilor deșărați, care nu o dată i-au trecut pragul casei cu ușile mereu deschise ca și sufletul generoasei gazde. Transilvăneancă prin căsătorie,

când s-a mutat, în anii 90 ai secolului trecut, din Sibiu la București, să fie mai aproape de copii, se simțea mai curând sibiancă, dar istoricul literar George Muntean a invitat-o să se alăture societății bucovinenilor, coalizați în jurul Filialei București a vechii Societăți pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Este semnificativ faptul că această Societate s-a născut la Cernăuți în 1862 ca soră mai mică a Astei sibiene. Cernăuțiul intelectual al mijlocului de secol XIX era profund atașat Sibiului. „Telegraful român” din Sibiu publica în nr. 32 din 1857 celebrul testament al boierului patriot, Doxachi Hurmuzachi: „să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte, pentru care aveți a răspunde în fața lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri. Aceste trei datorii sunt: patria, limba și biserica.” Doamna profesoară Paraschiva Trandafir s-a atașat societății bucovinenilor nu doar pentru a avea socializare (ea fiind o fire foarte sociabilă), dar și (dacă cu chiar în primul rând) din datorie patriotică pentru susținerea bucovinenilor săi „de dincolo”, pentru care cele trei porunci ale bătrânului Hurmuzachi sunt încă foarte actuale.

Profesoara Paraschiva Trandafir, împreună cu primărița Elena Nandriș. Comuna Mahala, regiunea Cernăuți, 10 mai 2015

Foto: Suren ALEXEEV

Profesoara Paraschiva Trandafir (prima masă din stânga) la o ședință a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala București

Paraschiva Trandafir s-a născut în comuna Vatra Molodoviței, la 9 octombrie 1933, cu doar câteva zile înainte de ziua Sfintei Paraschiva, ocrotitoarea Moldovei și a Bucovinei, într-o familie de refugiați din nordul Bucovinei.

Părinții, Daria și Simeon Gherman, originari din Iordănești, sat de pe valea Siretului, aflat astăzi în regiunea Cernăuți, Ucraina, s-au bucurat să o vadă crescând alături de surorile și frații ei și luându-și zborul către meseria ei de suflet. A absolvit Universitatea din Iași, Facultatea de Filologie, făcând din profesorat un apostolat. A învățat generații întregi de ofițeri români să iubească și să respecte limba română și semnificațiile profunde ale neamului nostru la liceele militare din Câmpulung Moldovenesc și Breaza. Fiind profesoară la Liceul militar din Câmpulung Moldovenesc l-a cunoscut pe tânărul ofițer Ioan Trandafir, absolvent al Academiei Militare cu care s-a căsătorit și pe care l-a urmat cu dragoste și credință oriunde l-a dus cariera militară. La Breaza s-a născut fiica lor, Lia. De la Brează tinerii soți

s-au mutat la Sibiu, unde s-a născut fiul lor, Corin Ioan. Aici, familia Trandafir a locuit mai mulți ani, iar doamna profesoară și-a continuat cariera la Liceul Economic din Sibiu.

A ieșit la pensie după zeci de ani de carieră strălucită, ca reper și exemplu de excelență profesională și devoțiune față de elevii săi dragi. Mii de intelectuali români o poartă, încă, ca pe o legendă în carierele lor de succes. Viața ei nu a fost ușoară, dar a fost mai frumoasă decât și-ar putea dori orice ființă umană. Împreună cu soțul a creat o familie în care s-a trăit cu bucurie și în care copiii s-au bucurat de o copilărie fericită.

În familia Trandafir s-a iubit mult, s-a râs mult, s-a învățat și s-au creat tradiții: bradul de Crăciun, timpul petrecut în atelierul de bricolaj și aeromodele, timpul în bucătărie pentru a pune pe masă rețetele de familie din Bucovina și Ardeal, deopotrivă. Totodată, doamna Cuța (căci așa alintată de membrii familiei și de prieteni) a avut grijă cu devoțiune și discreție de familia soțului, aflată la Cărpiniș, unde și-a făcut o a doua casă. Deși departe de Va-

tra Moldoviței, și-a ajutat părinții, surorile și frații din toate puterile ei. A iubit să țină casa deschisă și mese la care așeza cu drag prieteni, rude și colegi. A iubit viața cu pasiune, a știut să reziste la greu și să se bucure de fiecare moment de sărbătoare. Cine o vedea elegantă, cochetă, frumoasă și veselă în orice clipă, nu ar fi avut cum să-și imagineze munca permanentă, efortul epuizant sau nopțile nedormite. Când s-a stins din viață soțul ei, s-a stins și jumătate din viața ei. I-a trebuit un timp lung și greu să se ridice din nou în picioare. Numai dragostea imensă pentru copiii ei i-a dat putere să lase Sibiul iubit și să o ia de la capăt, la 63 de ani, în București.

A continuat să fie capul familiei și a continuat să țină în viață tradițiile acesteia, pe care le-a transmis nepoților Matei, Luca, Tudor și Ana.

Viața i-a oferit bucuria de a mai avea o fică, pe nora Adina, care i s-a dedicat cu nețărmurită dragoste și devoțiune până în ultima clipă a vieții. În infinita ei imaginație și poftă de viață, și-a descoperit prieteni și pasiuni noi. O mare bucurie în viața ei a devenit Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina –

Filiala București, iar Ștefan Hostiuc, unul din liderii acesteia, i-a devenit un drag prieten și colaborator. În paginile revistelor „Mesager bucovinean” și „Septentrion literar” a publicat articole în care își împărtășea nestinsa dragoste pentru Bucovina.

Despre ea s-ar putea vorbi nu ore, ci zile, dar legenda ei va continua să fie spusă de generații de acum încolo, și nu numai de către copii și nepoți, ci și de mulți dintre aceia cărora le-a înfrumusețat viața. A fost înmormântată în cimitirul din Cărpeneș, comuna Târlungeni, județul Brașov, în ziua de 18 august 2015. S-a despărțit de cei dragi, lăsând un ultim zâmbet prietenilor și cunoștințelor din Cărpinișul adoptiv, prietenilor și colaboratorilor din București, Sibiu și Bran ai copiilor ei și – nu în ultimul rând – prietenilor bucovineni, care nu o vor uita niciodată. Dincolo de tristețea lăsată la despărțire, trebuie să ne amintim că a trăit mult, frumos și intens, că a iubit și a fost iubită și că s-a stins în somn, fără dureri și fără regrete. Pentru noi toți a fost o zi de doliu, pentru ea – o zi de sărbătoare, fiindcă în sfârșit, după aproape 30 de ani, și-a reîntâlnit soțul iubit.

Mesager bucovinean

În Cernăuți, la o terasă cu prieteni din nordul Bucovinei (de la stânga la dreapta): poetul și criticul literar Ștefan Hostiuc, prozatorul Grigore Crigan, solista de muzică populară Elena Calancea, profesoara Paraschiva Trandafir și poetul Simion Gociu

